

**УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ**

МАСТЕР РАД

ПРЕДМЕТ: КРИМИНАЛИТЕТ НАСИЉА

ОБЛАСТ: НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ

ТЕМА

НАСИЉЕ У БРАКУ И ПАРТНЕРСКИМ ОДНОСИМА

Ментор

Проф. др Миомира Костић

Кандидат

Милица Станковић

Ниш, 2014.

САДРЖАЈ

I Уводна разматрања.....	1
II Теоријски оквир.....	3
1. Појмовно одређење насиља у породици	3
2. Врсте насиља у породици	7
3. Облици насиља у породици.....	11
3.1. Насиље у партнерским односима	11
3.1.1. Насиље у везама адолесцената.....	11
3.1.2. Насиље у браку	14
3.1.3. Насиље у ванбрачним заједницама	18
3.1.4. Насиље у везама истог пола	19
3.2. Насиље према деци	21
3.3. Насиље према старим особама	23
4. Теоријска објашњења насиља у браку и партнерским односима	26
4.1. Психо-биолошка објашњења	26
4.2. Теорије социолошке оријентације.....	29
4.3. Феминистичка објашњења	31
5. Међународни документи о заштити од насиља у породици, у браку и партнерским односима.....	33
5.1. Уједињене нације	33
5.2. Савет Европе и Европска унија	37
6. Насиље у породици, у браку и партнерским односима у законодавним решењима неких европских и ваневропских држава.....	42
6.1. Немачка.....	42
6.2. Шведска	43
6.3. Сједињене Америчке Државе	44
6.4. Уједињено Краљевство	46
6.5. Канада	47
7. Насиље у породици, у браку и партнерским односима, у законодавним решењима бивших југословенских Република.....	49
7.1. Република Словенија	49
7.2. Република Хрватска.....	50
7.3. Република Македонија	52
7.4. Федерација Босне и Херцеговине.....	54

7.5. Босна и Херцеговина	57
7.6. Република Српска	58
7.7. Република Црна Гора.....	60
8. Правна заштита од насиља у породици, у браку и партнерским односима у Републици Србији.....	63
8.1. Норме кривичног законодавства	63
8.2. Норме грађанског законодавства	66
8.3. Стратегије и стратешки циљеви	69
III Резултати емпиријског истраживања	72
1. Опис истраживања.....	72
2. Предмет истраживања.....	73
3. Циљ и задаци истраживања	74
4. Хипотезе које су проверене истраживањем	75
5. Узорак и метод истраживања	76
6. Анализа резултата истраживања	77
IV Закључна разматрања	97
Библиографија	100
Прилози	114

I Уводна разматрања

Породица је одувек била основна ћелија друштвеног живота, истинска радионица у којој се обликује напредак цивилизације, континуитет традиције и најважније претпоставке људске културе (Младеновић, 1995: 116). Она је мост између појединца и друштва, али са своје стране, такође емитује одређене импулсе ка ширем друштвеном окружењу чији јесте мање или више интегрисани део. Породица се сматра медијем кроз који друштво утискује свој жиг својеврсној структури детета, а тиме и одраслог појединца (Фром, 1986: 15). Оваква метафорична одређења породице, која истичу значај њених функција, не дају одређење ње саме. Ту се јавља и питање да ли је потребно да су мушкарац и жена у браку, и да имају заједничку децу да би били породица, или је довољно да постоји ванбрачна заједница, или се и заједнице живота са истополним родитељством сматрају породицом? Наизглед најједноставнија питања се покажу као најсложенија када их треба дефинисати (Јовановић, 2010: 60).

Мастер рад „Насиље у браку и партнерским односима“ структурално је састављен из четири целине. То су: 1) *Уводна разматрања*, 2) *Теоријски оквир*, 3) *Резултати емпијског истраживања*, 4) *Закључна разматрања*. У првом делу рада су изложена уводна разматрања. Друга целина чини теоријски оквир, у коме је дато појмовно одређење насиља у породици, његових врста, као и облика у којима се јавља, с посебним освртом на насиље у партнерским односима, односно насиља које се врши у везама младих, затим у браку, у ванбрачним везама, као и у везама истог пола.

У напорима да се дефинише насиље у породици крије се потреба да се оно што је вековима било сакривено и толерисано осветли са свих страна, како би било свеобухватно, да се предупредe страдања оних који су некада највише трпели, у садашњем и неком будућем моменту (Јовановић, 2010: 24).

Због тога је уобичајени начин његовог објашњавања поистовећивање са насиљем у браку, односно са насиљем према женама, као његовој најчешћој форми. Међутим, последњих година чују се и гласови који скрећу пажњу на насиље над мушкарцима у породици. Остали партнерски односи се често занемарују, или се пак поједини аутори приликом излагања изјашњавају да под тим подразумевају и друге облике партнерских односа, или неке од њих (ванбрачна заједница, хомосексуална заједница) (Јовановић, 2010: 25).

Такође треба указати и на некритично прихватање превода страних израза, не само у јавности, него и у стручној литератури. Термин „domestic violence“ је најчешће синоним за насиље између супружника (spousal abuse), односно партнера. Појам насиље у породици је шири, јер поред насиља у партнерским односима укључује и насиље према деци и старима (Wallace, 2004: 24).

Други део рада носи назив теоријски оквир. У њему су најпре дати појам насиља у породици. Такође, дат је приказ међународних документа о заштити од насиља у породици, браку и партнерским односима. Изложени су и чланови Закона који се баве регулисањем насиља у породици, у браку и партнерским односима у бившим југословенским Републикама, као и законодавна решења насиља у породици, у браку и партнерским односима у неким европским и ваневропским државама.

Трећи део мастер рада посвећен је емпиријском истраживању. У овом поглављу је дат опис истраживања, предмет, циљ и задаци истраживања, затим хипотезе које су проверене, као и узорак, просторне и временске границе и методи који су коришћени приликом истраживања.

У четвртом делу су изложена закључна разматрања, након којих следе библиографија и прилози.

II Теоријски оквир

1. Појмовно одређење насиља у породици

Насиље у породици припада оним изучаваним појавама које, иако на први поглед остављају мало простора за недоумице, заправо представљају поље константних сукоба, различитих теоријских, истраживачких и прагматичних приступа. Оквире дефинисања насиља у породици непосредно одређује становиште из које се посматра, а сам контекст у највећој мери опредељује његово значење (Lerman, 1992: 219).

Појмовном одређењу насиља у породици, претходи дефинисање појмова „насиља“ и „породице“.

Криминалитет насиља се дефинише као екстремни облик испољавања агресије. Овај облик криминалитета обухвата оне криминалне активности којима се, средствима физичке или психичке принуде, односно применом силе или претње да ће се сила применити, повређује или угрожава интегритет личности (Константиновић Вилић, Ристановић Николић, Костић, 2009: 112). Или, насилнички криминалитет чине она дела код којих се, ради постизања одређеног циља, користи напад на жртву, или се њиме прети (Игњатовић, 2008:145). У Речнику криминологије насиље се дефинише као сваки акт појединца који намерно прети повредом или наноси физичку, сексуалну или психичку повреду другима или самом себи (Stanko, 2001: 445). Виктимолошки, насиље представља сваки акт који се доживљава/перципира као намера да се друго лице повреди (Шепаровић, 1985: 77-95).

Светска здравствена организација дефинише насиље као намерну употребу физичке силе или претњу њоме, која је управљена против себе, другог, групе или заједнице услед које настаје или постоји велика вероватноћа да ће наступити повреда, смрт, или негативно утицати на развој појединца, или узроковати депривацију.

Постоје и дефиниције које поред наведених одредница насиља (силе и претње) обухватају и злоупотребу моћи. Сваки однос у коме је нарушена равнотежа моћи, потенцијално је однос у коме се може испољити насиље моћнијег члана према ономе који у том односу не поседује моћ. Суштина је у томе да онај ко има моћ (физичку, економску, политичку, статусну) има потпуну слободу да бира хоће ли употребити насиље (Остојић, 1999: 103).

Следбеници виктимолошког покрета су давно указали на проблем заштите жртава злоупотребе моћи (abuse of power). Жртве злоупотребе моћи су особе које

индивидуално или колективно трпе физичку или менталну повреду, емоционалну патњу, економску штету, или значајније оштећење својих права, путем чињења или пропуштања, који не мора још представљати кршење националног кривичног права, већ међународно признатих норми које се тичу људских права (Шепаровић, 1988: 4).

Јасно је да међу ауторима нема сагласности око појма насиља, али да су незаобилазне његове одреднице *сила и претња*, које су уједино кривичноправне категорије (Јовашевић, 2010: 140).

На међународном плану, породица се дефинише Општом декларацијом о правима човека УН из 1948. године. Дефиниција је широка и гласи: „Породица је природна и основна ћелија друштва и има право на заштиту друштва и државе“.

У савременим правима, законописци ретко дефинишу породицу. Један од примера јесте црногорско право. Породични закон Црне Горе дефинише породицу као животну заједницу родитеља, деце, и других сродника који имају међусобна права и обавезе, као и друга основна заједница живота у којој се негују и подижу деца. Изузетак је и словеначко право, у коме је породица, пак дефинисана као животна заједница родитеља и деце, која у интересу деце ужива посебну друштвену заштиту (Драшкић, 2011: 48). Породични закон Републике Србије не садржи дефиницију породице, премда би начело правне сигурности налагало да она постоји (Поњавић, 2007: 36).

Један, међу више разлога, зашто закони из породичне области у савременим правима, па ни Породични закон Србије, не садрже дефиницију породице јесте што би прецизна дефиниција довела до ограничења појма породице. Породични односи се брзо развијају, појављују се нови облици породице непознати у ранијим историјским периодима, па би тиме остали ван законског појма породице, уколико би дефиниција породице одређивала ко чини чланове породице. Тако на пример, у савременим условима, у неким земљама, правни значај добија и породица лица истог пола, омогућавање партнерима истог пола да усвоје дете, или постану родитељи применом зачећа уз биомедицинску помоћ (Ковачек Станић, 2010: 29).

У пракси Европског суда за људска права, која се формирала на основу тумачења права на поштовање породичног живота (чл. 8 Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода), могуће је пронаћи бар оквирне елементе за дефиницију породице. Европски суд за људска права, увек и без изузетака сматра члановима породице супружнике и ванбрачне partnere. Родитељи и њихова деца, укључујући свакако и ванбрачну односно усвојену децу, уживају безрезервну подршку

Суда, у погледу признавања права на поштовање породичног живота. Однос брата и сестре, као и однос старијих сродника и унучади, Суд је сматрао правим породичним односом. Када је реч о партнерима у заједницама истог пола, за које Европски суд у више наврата наводи да још увек нема консензуса међу држава чланица Савета Европе у погледу њиховог изједначавања са животним заједницама особа различитог пола, хомосексуални однос је увек у пракси Суда био заштићен позивањем на право на поштовање приватног живота, као на пример у случају *Case of Dudgeon v. The United Kingdom* (Драшкић, 2011: 50-51).

Према З. Шепаровићу „обитељ подразумева брачну или изванбрачну заједницу, њихове потомке или претке, колатералне сроднике од неког од њих, или дете ако живе заједно или продужавају односе који произилази из раније постојеће заједнице. У породицу се сврставају и чланови који нису у сродству под условом да живе у заједништву“.

Одреднице „насиља“ и „породице“, неминовно одређују смисао *насиља у породици*. Тако, С. Константиновић Вилић, В. Николић Ристановић и М. Костић насиље у породици дефинишу као примену физичке и психичке силе према члановима породице уз угрожавање и повређивање домена сигурности и односа поверења и испољавање контроле и моћи над члановима породице, без обзира да ли је у важећем законодавству предвиђено као кривично дело и да ли је извршилац насиља пријављен органима гоњења.

З. Шепаровић „насиље у обитељи одређује као сваки чин или пропуст, у међусобној интеракцији или динамици међусобних односа, којим се другој особи наноси физичко или психичко зло, физичком или психичком силом, индивидуално или колективно. Насиље у породици се не мора јавити „као екстремни облик агресије“, јер су у свакодневном животу познати и „блажи“ облици насиља који у својој укупности могу бити тешки и екстремни“.

Насиље у породици укључује многе облике злостављачког понашања и представља образац принудног понашања, чија је последица телесно злостављање или претња телесним злостављањем, понављајуће психичко злостављање, силовање, социјална изолација, лишавање, застрашивање, економско уцењивање и други облици злостављања према члановима породице (Ајдуковић, 2000: 45).

Имајући у виду разноликост аспеката насиља у породици, поједини аутори сматрају да би се тешко могла дати једна дефиниција која би истакла све његове особености, па се зато при његовом одређењу говоре о обележјима насиља у породици.

Тако С. Јовановић истиче да „насиље у породици, поред физичког повређивања које је најочљивије, укључује и „невидљиво насиље“ као психолошко злостављање, вређање и понижавање, а са њима се смењују и облици економског насиља, да се оно врши у нарочитом контексту дисбаланса моћи, доминација и злоупотреба позиције која се у породици има, злоупотреба односа поверења и зависности, да је оно обично континуирано и да уколико не буде благовремено спречено, циклус насиља у породици може бити окончан и вршењем најтежих кривичних дела против живота и тела“ (Јовановић, 2010: 24-25).

Одређење насиља у породици треба највише да одговара реалним ситуацијама у којима долази до насиља, да је реч о повређивању односа поверења, зависности, привржености, искрености међу члановима породице, да његово одређење обухвати све облике у којима се насиље у породици јавља, све врсте насиља (физичко, психичко, економско) и нове савремене тенденције о схватњу појма породице.

2. Врсте насиља у породици

Када говоримо о врстама насиља у породици, данас нема аутора који не би поменули физичко, сексуално и психичко насиље, с тим што се овом корпусу насиља додаје и економско насиље а у новије време, нарочито када се говори о насиљу у партнерским односима се издваја и прогањање (stalking) (Mullender, 1996: 8).

Физичко насиље

Физичко насиље представља најчешће навођен и најмање споран облик насиља у породици. У односу на остале врсте насиља, физичко насиље је најлакше доказати, јер се по правилу ради о проузроковању видљивих повреда (Лукић, 2003: 24).

Физичко насиље се дефинише као свака намерна употреба силе, у ситуацијама реалног ризика од повреде тела другог лица, без обзира да ли је повреда настала (Dutton, 1992: 17-20). То значи да овако дефинисано физичко насиље подразумева употребу силе, или претњу да ће се употребити сила.

Процена озбиљности и тежине физичког насиља представљају чест предмет проучавања. Straus и Gelles су покушали да формулишу, начин односно инструмент помоћу ког ће се процењивати стварна опасност и тежина овог облика насиља у сваком конкретном случају. Полазећи од „Скале конфликта“ заснованој на процени могуће повреде, они су додали и учесталост појединих насилничких понашања. Претпоставка је да оцена тежине физичког насиља зависи у највећој мери од фреквенце насиља. Учесталост је могуће мерити на два начина. Први представља укупан збир свих догађаја са елементима насиља. Други начин мерења је базиран на пребројавању насилничких аката у току једног догађаја. Иако је овај инструмент на који указују Straus и Gelles, доста контраверзан, он неспорно указује на значај саме учесталости насиља (Лукић, 2003: 25).

Поред учесталости аката, тежина физичког насиља се одређује и на основу могућих насталих повреда. Оне се процењују у односу на тип повреде, нивоа и обима оштећења физичке, професионалне и социјалне функције и дужине трајања повреде (Лукић, 2003: 26).

Према резултатима истраживања Виктимолошког друштва Србије о породичном насиљу у Србији, као најчешћи облици физичког насиља навођени су: шамарање, пребијање, гурање, чупање, ударање, завртање руку, гађање предметима, дављење, ударање песницом у главу, шутирање и слично (Ристановић Николић, 2002: 65).

Сексуално насиље

Сексуално насиље јесте у својој суштини форма физичког насиља, односно, реч је о нежељном, недобровољном сексуалном односу који се врши под принудом. Према истраживању које је радила Bergen на узорку од 35 жена, које су трпеле сексуално насиље, њих 54% изјавило је да су батине биле редован пратилац силовања, 20 жена је изјавило да су биле силоване више од 20 пута, док су биле у вези са насилником, а једна испитаница је изјавила да је била силована 3 пута дневно у току 8 година брака (Kennedy, 1995: 117-138).

Међутим, сексуално насиље има и своје специфичности, па се најчешће посебно и разматра. Та специфичност се нарочито огледа у могућности да сексуално насиље проузрокује специфичне последице по жртву. Психолошке траме, настале након сексуалног насиља, под којим се најчешће подразумева сексуално злостављање, нису једине могуће последице. Краткотрајне или дуготрајне емоционалне тешкоће, као што су анксиозност, шок, интензиван страх и суицидне намере, могу бити праћене и полно преносивим болестима, нежељеном трудноћом, прекидом трудноће, или повредом фетуса, као и фертилитетом (Kennedy, 1995: 117-138).

С тога је неопходно да у неком будућем периоду буде учињено јасно разграничење физичког од сексуалног насиља, с обзиром на то да је у савременим правима инкриминисано и насиље у породици и силовање у браку, па би повлачењем јасне границе, постојала одвојена одговорност за сексуално злостављање и физичко насиље (Лукић, 2003: 29).

Психичко насиље

Психичко насиље се најчешће третира као индикатор или пратилац других облика насиља у породици. Главни разлог томе лежи у његовој природи. Наиме, последице психичког насиља најчешће су невидљиве за друге. Иако је у многим кривичним законима претња као облик принуде, елемент бића кривичног дела насиља у породици, у пракси су ови случајеви веома ретко заступљени. Док физичко насиље представља континуирани терор, јасно препознатљиво угрожавање физичког интегритета, које изазива бес, страх и немоћ жртве, психичко насиље представља ерозију самопоштовања и способности за самосталан живот и одлучивање, а најчешће изазива осећање стида и понижења код жртве (Остојић, 1999: 108-110).

Genley разликује психичко од емотивног насиља. Психичко насиље представља ону врсту понашања која се догађа у контексту изречене или неизговорене претње и/или флагрантног физичког насиља. Емотивно насиље везано је за претњу, која нема упоришта, јер насилник није био, ни физички, ни сексуално, насилан у прошлости (Лукић, 2003: 31).

Економско насиље

Економско насиље у породици се још увек тешко препознаје, а постојећа законска решења у савременим правима чине економско насиље „невидљивим“, па су жртве често онемогућене да докажу постојање ове врсте насиља. Наиме, оно се најчешће огледа у контроли и ограничавању приступа жртве финансијским средствима, што пружа насилнику сигурност да ће жртва, он/она бити финансијски ограничена уколико изабере да напусти насилни однос. Као резултат тога, жртве су често приморане да бирају између две опције: да ли да остану у насилном односу или се суоче с економским потешкоћама и евентуалним сиромаштвом и бескућништвом (National Coalition Against Domestic Violence, 2009).

Најчешће се под економским насиљем подразумевају следећа понашања: одузимање или потпуна контрола финансијских средстава, до тачке да он/она у потпуности зависе од насилника за храну, одећу; забрана запошљавања или забрана одласка на посао; коришћење финансијских средстава или имовине жртве за личну добит; присиљавање жртве да добије кредит, лажним приказивањем имовног стања и др.

У законодавству Републике Србије нема јасне дефиниције која би издвојила економско насиље као посебан вид насиља у породици, браку и партнерским односима, па би измене у овој области знатно олакшале остваривање заштите жртвама економског насиља.

Прогањање (stalking)

Последњих година, све већу пажњу научне и стручне јавности скрећу случајеви прогањања који се развијају из насиља у породици.

Прогањање (stalking) се одређује као „начин понашања усмерен на одређену особу који обухвата понављање поступака којима се остварује визуелна или физичка близина, комуникација без пристанка или вербалне, писане или имплициране претње,

или комбинација свих тих поступака, који би изазвали основни страх код друге особе” (Reid, 2005: 221).

У Legal Dictionary, прогањање се одређује као криминално понашање које се састоји у понављању праћења и ухођења другог лица. На пример, слање цвећа, писање љубавних писама, као самостално предузете не представљају криминално понашање. Међутим, када се ови поступци предузимају са намером да се код другог лица изазове страх или нанесе повреда, тада представљају понашање које је криминално.

У највећем броју случајева, прогањању је претходио неки лични, емоционални (романтични) однос између жртве и прогонитеља (Константиновић Вилић, Ристановић Николић, Костић, 2009: 155). Ту су посебно важни случајеви насиља у породици, нарочито ако је реч о партнерском насиљу.

Према истраживању Америчког националног центра за жртве злочина, које је спроведено на 8.000 жена и 8.000 мушкараца старости од осамнаест година, свака од дванаест жена и сваки од четрдесет пет мушкараца бар су једном у животу су били жртве прогањања.¹

Током 2001. године у Великој Британији извршено је опсежно истраживање интерперсоналног насиља на узорку од 22.463 мушкараца и жена, узрасног доба од 16 до 59 година. Под интерперсоналним насиљем обухваћени су случајеви породичног насиља, сексуалних напада и прогањања. Током периода од дванаест месеци, који су претходили интервјуисању, 13% испитаних жена и 9% испитаних мушкараца било је изложено неком облику интерперсоналног насиља. Од укупног броја испитаних, 8% жена и 6% мушкараца било је изложено прогањању (Walby and Allen, 2004: 122).

Прегледом постојеће регулативе прогањања, интересантно је поменути државу Манитоба у којој је донет Закон о прогањању, превенцији, заштити и обештећењу жртава насиља у породици који је ступио на снагу 30. септембра 1999. године. Првобитан назив закона био је Закон о насиљу у породици и прогањању, његовом спречавању, превенцији, заштити и праву жртве на обештећење. Овај закон дефинише насиље у породици, прогањање, поступање надлежних органа и пружа жртвама поред низа превентивних и репресивних мера, и грађанскоправне мере за заштиту од насиља у породици, партнерским односима и прогањања, као и право на накнаду штете (обештећење) због претрпљеног насиља.

¹Stalking, USA. Преузето 06.06.2014. <http://en.wikipedia.org/wiki/Stalking/USA>

3.Облици насиља у породици

3.1. Насиље у партнерским односима

Насиље у партнерским односима се дефинише као насиље које врше одрасле особе или адолесценти над својим партнерима из актуелног или ранијег периода у брачним или ванбрачним, хетеросексуалним, хомосексуалним и бисексуалним односима, а укључује физичко, сексуално и психичко злостављање. Од других облика насиља у породици разликује се по томе што је то однос наизглед равноправних или једнаких, на супрот односу деце и родитеља, одраслих и одрасле деце и њихових родитеља (Ајдуковић, 2000: 55).

3.1.1.Насиље у везама адолесцената

Досадашња истраживања насиља у партнерским односима показала су да се не ради о феномену који погађа само одрасле особе, већ и да су многи адолесценти изложени различитим врстама насиља у вези (Ајдуковић, Ручевић, 2010: 217). У последње време насиље у везама адолесцената постало је предмет интересовања научне јавности како у свету, тако и код нас.

Пре појмовног одређења насиља у везама адолесцената неопходно је одредити појам „адолесценције“, ко су „адолесценти“, а с обзиром на то да се у стручној литератури користи и појам „млада особа“ потребно је и њега одредити.

Према Конвенцији Уједињених Нација о правима детета, дете је свако људско биће које није навршило осамнаест година живота, уколико се по закону који се примењује на дете, пунолетство не стиче раније.

Адолесценција означава период између детињства и зрелости, у коме се „младе особе“ налазе на прагу значајних промена, које ће их полако увести у свет одраслих. Стално експериментисање новим улогама, и полако напуштање старих улога неке су од одлика овог периода, који многи називају добом бунтовништва, добом супростављања сваком ауторитету.²

У адолесценцији се разликују три периода: рана адолесценција (од 12 до 14 година), права адолесценција (од 14 до 18 година) и касна адолесценција (од 18 до 26

² Адолесценција, Педагошко друштво Србије, *О чему је реч*, Преузето 08.08.2014.
www.pedagog.org.yu/GTCtekstadolescencija.php

година). У овом периоду одвија се сложена интеракција биолошких, психолошких и социјалних фактора које доводе до промена у животу адолесцента, и то у односу према: родитељима, вршњацима, моралним, идеолошким и другим вредностима, али пре свега променама у односу на самог себе (Ћирић, Димитријевић, 2009: 109).

У психијатријском и психолошком смислу период малолетништва одговара периоду адолесценције (Ћирић, et al 2009: 109).

Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица према добном узрасту разврстава малолетница лица у следеће категорије: деца до навршене 14 године; млађи малолетници који су навршили 14 а нису навршили 16 година; старији малолетници који су навршили 16 а нису навршили 18 година живота; због неких сличности са малолетницима, као и неких разлика у односу на одрасле у ову категорију сврставају се и млађа пунолетна лица од 18 до 21 године живота (чл. 3).

Светски акциони план за младе УН од 2000 па даље, младом особом сматра младиће и девојке од 15. до 24. године живота.

Закон о младима Републике Србије у чл. 3 ст. 1 тач. 1 под младима или омладином подразумева лица од навршених 15 до навршених 30 година живота.

Националном стратегијом за младе у Републици Србији, а имајући у виду међународне документе који регулишу положај младих, као и то да је Република Србија земља у транзицији, те да је продужена младост често ствар принуде, али и залагање младих да горња граница младости буде тридесет година, одређено је да се младом особом сматрају лица од 15 до 30 године, с тим што ће се по потреби конкретизовати специфичне активности у односу на три подгрупе младих од 15 до 19 година, од 20 до 24 година и од 25 до 30 година.

У литератури се о насиљу у везама младих говори као *“teen dating violence“*, а дефинише се као физичко, психичко, емоционално и сексуално насиље чији је циљ задобијање моћи и одржавање контроле над другом особом у односу младих. Најчешће се дефинише у контексту стабилнијег емоционалног односа, и то као „ претња или стварна употреба физичког, сексуалног или вербалног злостављања од стране једног члана невенчаног пара према другом, а у контексту љубавне везе“ (Bell, Cornelius, Shorey, 2008: 185-194). Ипак све више аутора наводи да тај однос не мора бити нужно стабилан, шта више може бити и једнократни излазак (O’Keffe, 2005: 125).

Када се говори о узроцима насиља у везама младих, није могуће издвојити један - свака особа и сваки однос су јединствени. Добро познавање динамике, узрока и

поседица насиља, предуслов је свеобухватном реаговању и квалитетној превенцији, како насиља уопште тако и насиља у везама адолесцената (Buljan Flander, 2009: 215). Насиље у везама младих се јавља независно од доба, религије или социоекономског окружења (Hegman, 2009: 223-267).

Резултати трију великих истраживања спроведених у САД и Канади показују да насиље у везама младих није ретка појава, тачније да је између 22,55 и 39, 1% младића и између 37,8% и 43,6% девојака починило неки облик насиља у вези (Marcus, 2007: 54).

Истраживања партнерског насиља код адолесцената показују преовладајући образац узајамног насиља. Gray i Foshee нашли су да су 66% парова, који су признали да је било насиља у њиховој вези, тврдили да је то насиље било обострано (Gray, Foshee, 1997: 126-141). Capaldi i Crosby наводе како 51% средњошколских парова признаје неке облике физичког насиља, и да је насиље углавном обострано. Када је само један од партнера био насилан, у великом проценту радило се углавном о девојкама, односно у 4% парова младић се насилно понашао према девојци, а у 17% парова девојка према младићу (Capaldi & Crosby, 1997: 184-206).

Велико међународно истраживање на преко 13.000 студената у 32 земље показало је да је готово 1/3 девојака а исто толико и младића физички напало партнера или партнерку у претходних годину дана. По учесталости је на првом месту било обострано насиље, а затим је следило насиље које чине девојке према младићима (Straus, 2007: 252-275).

Пред младима у адолесценцији стоји важан развојни задатак: треба покушати да се развије сасвим нови облик блиског односа са особом која им је привлачна на другачији начин, него што је то било са другом блиском особом, различити од пријатељске љубави и од љубави према члановима породице. У успостављању тог односа две младе особе истражују непознат терен кроз интеракцију, настојећи с једне стране да се угоди различитим потребама, али и да се води рачуна о последицама својих поступака и поступака особе према којој гаје љубавна осећања. Будући да је неизбежно да дође до сукоба, с обзиром на то да циљеви, идеје и интереси могу бити различити код партнера, у процесу решавања сукобљених интереса и циљева ствара се потенцијал за различите облике насиља. Коришћење притиска, с настојањем да се доминира или врши контрола над партнером, па и коришћење понашања с елементима насиља, могу се у једном тренутку младој особи чинити да воде до постизања циља до којег јој је стало, па га она у будућности може сматрати као прихватљиво понашање за

решавање сукоба и примењивати га (Ајдуковић, Сушац, 2011: 527-553). Због тога је потребно развити превентивне програме, као што је „*Safe Dates*” у Северној Америци, који ће пружити помоћ младима у решавању насиља у вези, који они због специфичних биолошких, психолошких карактеристика и социјалног контекста у ком се налазе не могу да реше, па прибегавају насиљу као средству за решавање сукоба и постизање циља.

3.1.2. Насиље у браку

Институција брака једна је од најстаријих институција забележена у свести цивилизације. Разлози настајања брака данас се сматрају примарно функционалним, као осигуравање права на потомство с мушке стране и заштита истог са женске стране. Но, еволуцијом људског друштва, брак је далеко заобишао своје почетке и развио друштвене, политичке, економске и сакралне димензије. „Брак је био надређен есенцијалном процесу избора партнера и сексуалног изражавања“ (Фануко, 2008: 161).

У правној доктрини постоји велики број дефиниција брака³, и за разлику од њих, законодавства се нису упуштала у дефинисање брака и нису се изјашњавала о његовом смислу и циљу, осим у ретким случајевима. Тако, на пример Породични закон у нашем праву даје дефиницију брака и она гласи: „Брак је законом уређена заједница живота жене и мушкарца“. У упоредном законодавству, као пример може се навести македонско право, које садржи одредбу којом се брак дефинише као „ законском уређена заједница живота мужа и жене у којој се остварују интереси брачних другова, породице и друштва“ (Драшкић, 2011: 77-79). Један од разлога због којих се законодавства не опредељују да дефинишу брак и тиме поставе границе, јесу нова стремљења у друштву и могућност закључења истополних бракова⁴, који иако нису реалност у многим

³ У доктрини римских правника било је више дефиниција брака. Према једној, брак је веза мушкарца и жене установљена ради трајније заједнице живота, а према другој, брак је веза мушкарца и жене, доживотна заједница, установа божанског и људског права. Канонско право дефинише брак као савез којим муж и жена успостављају међусобну заједницу живота, која је усмерена према добру супруга, рађању и одгајању деце, не стављајући, попут пријашњег законодавства, у први план стрателски вид женидбе него интимну заједницу живота супружника. У француској доктрини брак се дефинише, као уговор на основу кога мушкарац и жена оснивају међусобну заједницу коју закон санкционише и коју они не могу раскинути по својој вољи. Немачка правна књижевност, брак дефинише као правно признату везу мушкарца и жене ради трајне заједнице живота. У нашој правној књижевности М. Младеновић браком назива „ законом уређену, потпуну, трајну, добровољну и равноправну заједницу живота једног мушкарца и једне жене, која се занива и престаје на начин превиђен законом (формалним и неформалним путем). (Драшкић, 2011: 77-78)

⁴ У Холандији је Законом од 21. децембра 2000. године (ступио на снагу 15. априла.2001. године) којим се мења Књига 1 Грађанског законика Холандије уведена могућност грађанске церемоније закључења брака пред матичарем за парове истог пола. Такође и у Шпанији је Законом о изменама Грађанског

савременим правима, па ни српска реалност, не значи да једног дана неће бити, с обзиром на то да се друштво развија тако што признаје различите моделе заједничког живота.

Под термином „насиље у браку“ подразумева се виктимизација особе с којом је насилник имао или има засновану брачну заједницу. Оно обухвата како насиље над женама, тако и насиље над мушкарцима (Burnett, 1999: 75).

Насиље у браку се одређује и као низ понашања којима се користи особа како би задобила или задржала моћ и контролу над брачним партнером. Таква се понашања могу догодити једном, у дужем временском периоду, тј. континуирано, или посебно (Балић, Дивановић, Рицијаш, 2001: 76).

В. Николић Ристановић и Н. Петрушић под насиљем у браку подразумевају физичко, сексуално, психичко и економско злостављање које врши муж над женом, независно од тога да ли је било предмет кривичног, или прекршајног гоњења или пресуђења.

Када се каже насиље у браку, асоцијација је насиље над женама. Како Gillden каже, насиље уопште је првенствено „мушки посао“, док су жене „привилеговани објект мушке агресије“ (Gillden, 1997: 16). Због тога се одмах затим наводи и дефиниција злостављане жене коју је дала Walker. Злостављана жена је, према Walkerовој, жена која је у више наврата подвргнута било каквом мушкарчевом физичком или психичком насилном понашању, како би је принудио да учини оно што он хоће, без икакве бриге за њена права. Да би жена била сматрана злостављаном женом, мора да прође кроз циклус насиља најмање два пута (Walker, 1979: 58). Тзв. „циклус насиља“ обухвата три фазе. У првој фази, долази до акумулације тензије, и жртва се покорава захтевима агресивног партнера, како би му на тај начин удовољила и одвратила од насиља. Насилник постаје свестан жртвиних покушаја, па постаје још агресивнији. Жртва је свесна шта ће јој се догодити, па често она учини нешто што ће убрзати насиље „само да то што пре буде готово“. Након овог насилничког чина, следи трећа фаза, фаза меденог месеца, када се насилник каје, даје изливе љубави према жртви и обећања да се тако нешто више неће поновити. Међутим, након тога, у наредних 6 месеци, чак 32% жена жртва поново је било виктимизирано (Burnett, 1999: 77).

законика из 2005. године дозвољено закључење брака лицима истог пола; (Ковачек Станић, 2010: 197-202)

Истраживањем вршеним у Шкотској утврђено је да у већини испитаних случајева злостављање почело на самом почетку брачне односно ванбрачне заједнице (45%), или после рођења првог детета (16%). Такође, дошло се и до забрињавајућег податка да је 60% жена било тучено у току трудноће, што је резултирало опасношћу од губитка бебе у 22% случаја, и у стварном губитку бебе у 13% случајева. Такође, утврђено је да је 96% парова у којима је постојало насиље имало деце, као и да је у 28% случајева било постојало озбиљно насиље родитеља (очева) над децом.

Једно америчко истраживање спроведено на узорку од 501 жене показало је да су жене злостављане у току трудноће два пута чешће имале повреде стомака, него жене које нису биле трудне у време злостављања (Lent, 1992: 330-333).

Међутим, последњих година чују се и гласови који скрећу пажњу и на насиље у браку чије су жртве мушкарци. Насупрот синдрому „злостављане жене“, говори се о „претученим мушкарцима“ (battering men). Заговорници тезе објашњавају да и мушкарци јесу жртве насиља у браку, као и жене. О насиљу над мушкарцима нема јасних података, јер је и та друштвена појава обавијен ћутањем и тајнама, страховима, срамом и предрасудама - можда и више него насиље над женама и децом. Насиље над мушкарцима ретко започиње физичким насиљем. Њему најчешће претходи поремећена комуникација, честе свађе, вређање, разбијање предмета, емоционални притисци, претње и сл. Тамна бројка криминалитета у насиљу над мушкарцима постоји зато што мушкарци о насиљу које трпе нерадо говоре, срамота их је, а све из разлога још увек снажних стереотипа о мушкој доминацији и „јачем полу“ (Поредош Лавор, 2010: 329-336). Када се насиље трпи у вези с другим мушкарцем, постоји стид због природе везе.⁵

Савет Европе је у оквиру својих активности на остварењу једнакости мушкараца и жена и сузбијању насиља у партнерским односима, једну конференцију посветио насиљу над мушкарцима. Презентовани су радови базирани на истраживањима насиља над мушкарцима у породици у појединим земљама. Резултати немачког истраживања су довољни за илустрацију ове појаве. Већина мушкараца је трпела насиље у породици у „дечијем добу“, док у мањем проценту пријављују насиље које трпе од својих партнерки. Ако и пријављују, то је најчешће психолошко насиље с елементима прогањања и контроле. Разлика између женског и мушког насиља у браку се сликовито

⁵ Domestic Violence, *Violence against men*. Преузето 10.07.2014.
http://en.wikipedia.org/wiki/Domestic_violence#_ref-16

описује као епизодно партнерско насиље насупрот патријархалном терорисању (Lenz, Puchert, 2005: 17-26).

Истраживање које су спровели Dutton i Nicholls, показује да у земљама с оствареним прогресом по питању женске једнакости, али и заштитености жена, женско насиље показује тренд раста, док је мушко насиље у опадању (Dutton, Nicholls, 2005: 708).

Fiebert тврди да жене једнако често, ако не и чешће врше насиље у браку. Он тврди да жене три пута чешће употребе оружје у међусупружничким свађама. Истиче и да јавност не зна праву истину о насиљу у браку, јер мушкарци углавном не пријављују своје насилне жене, док су жене охрабриване да то раде. Сматра да многе жене пријављују насиље зато што се боје и најмањег инцидента, а друге их пак лажно пријављују, како би из тога извукле материјалну корист. Он такође, на основу расположивих података, наводи да су у готово свим културама жене агресивније од својих партнера, те да је сваке 14. секунде мушкарац жртва насиља у браку (Балић, et al 2001: 77).

Истраживање које су спровеле Dobash i Dobash, које је укључило 95 парова и у коме су мушкарци и жене говорили о насиљу које врше према партнеру, указује да се женско насиље не може изједначити са мушким, у смислу учесталости, озбиљности, последицама и жртвином осећају сигурности и спокојства (Dobash, Dobash, 2004: 324-349).

Ђ. Игњатовић поставља занимљиво питање занемаривања насиља над мушкарцима у партнерским везама, истичући, да је интересантно што ова категорија у науци није завредила ни део пажње коју иначе добијају мањинске групе чији се удео у популацији креће око 8%.

Истраживање које је спроведено од стране истраживачица Института за криминолошка и социолошка истраживања у Београду у току 1993. године указује на распрострањеност насиља над женама у браку. Истраживањем су биле обухваћене 192 жене. Резултати су показали да је више од половина жена 112 или 58,3% изјавило да су биле жртве неке врсте насиља у браку, 94 или 49% изјавило је да је било психички малтеретирано у браку, док је њих 36 или 18,7% одговорило да је физички малтеретирано, а 18,7% жена је одговорило да су их у браку силовали мужеви (Ристановић Николић, 1994: 410-411).

Иако нема прецизнијих евиденција нити опсежних истраживања, расположива сазнања указују на велику распрострањеност насиља у браку и у нашој земљи, и то

нарочито над женама. С обзиром на то да истраживања о насиљу над мушкарцима у браку нису рађена у нашој земљи, о његовој распрострањености још увек не можемо говорити, али је несумњиво да насиља над мушкарцима у браку постоји, само је потребно учинити га видљивијим.

3.1.3. Насиље у ванбрачним заједницама

Термини који се користе да означе ванбрачну заједницу у различитим правним системима су: конкубинат (од латинског *concubinatus*) l' union libre, *concubinage* (термин француског језика), *unmarried, non-marital cohabitation* (термин енглеског језика). (Драшкић, 1988: 8) Термин новијег датума је регистровано партнерство (*registered partnership*) (Ковачек Станић, 2010: 174).

Данас је ванбрачна заједница, у већој или мањој мери, социјално и правно прихваћен облик заједнице живота, а њено постојање се правда измењеним положајем породице у савременом друштву, увођењем и проширивањем друштвене заштите и помоћи породици, и потребом стварања услова за бржу и потпунију еманципацију жене у породици и друштву (Илић, 1988: 1.) Традиционално, ванбрачна заједница је заједница живота два лица различитог пола, која се закључује неформално *via facti* (фактичким путем), односно *solo consensu* сагласношћу воља (Ковачек Станић, 2010: 174).

Међутим, данас се истиче да су ти традиционално истицани елементи ванбрачне заједнице изгубили општи карактер. Различитост полова ванбрачних партнера не представља универзални елемент, јер поједина савремена права пружају правну заштиту и истополним ванбрачним заједницама (нпр. Данска, Шведска, Немачка), које се одређују као облик организовања заједничког живота лица истог пола. Осим тога, у неким државама правно дејство ванбрачне заједнице условљено је и регистрацијом пред надлежним органом, а прописан је и поступак за њен престанак (Крстић, 2007: 3).

У нашем праву Уставом Републике Србије, ванбрачна заједница се изједначава с браком у складу са законом (чл.62 ст. 5). Породични закон Републике Србије је дефинише као трајнију заједницу живота мушкарца и жене, између којих нема брачних сметњи. Изједначена је с браком у погледу права и дужности које се признају супружницима, с тим што им Закон о наслеђивању не допушта да учествују у расправљању заоставштине, као законски наследници преминулог партнера (Крстић, 2007: 21).

Када је у питању појмовно одређење насиља у ванбрачним заједницама, с обзиром на то да је она изједначена с браком, углавном аутори истичу дефиницију насиља у браку. Међутим, таква дефиниција не би била прихватљива у оним правним системима у којима је признато правно дејство истополним ванбрачним заједницама. Тако би насиље у ванбрачним заједницама могли дефинисати као физичко, психичко, економско и сексуално злостављање или вршење принуде од стране мушкарца над женом, и жене над мушкарцем, или између лица истог пола, између којих постоји заједница живота успостављена у складу са законом.

У спроведеним истраживањима, појам насиља у ванбрачним заједницама односи се на присилно сексуално понашање, вербалну агресију, као и физичко и психичко злостављање партнера. Према Burnett, облици физичког насиља у ванбрачним везама су: гурање, шамарање, ударање, давлeње, напад ножем, а психолошко злостављање укључујује претњу физичким насиљем над партнером, застрашивање, понижавања, лажне оптужбе исл. Други чиниоци повезани са насиљем у брачној или ванбрачној заједници укључују свест о насиљу у породици, конзумирање алкохола или дроге (жртве, учиноца или обоје), психијатријско лечење у анамнези и суицидне склоности. Brustin пак наводи да жртве насиља у ванбрачним везама наводе, као облике злостављања: увреде, понижавања, упућивања претњи, изоловања жртве од њене породице и пријатеља, претње наношењем повреда њеној породици или имовини и сексуално насиље (Балић, et al 2000: 73).

У Републици Србији до сада није спроведено истраживање о насиљу у ванбрачним заједницама, а разлог неопредељења истраживача/истраживачица за овакво истраживање је вероватно што је ванбрачна заједница изједначена са браком. Међутим, истраживања о насиљу у ванбрачној заједници би дало одговоре на питања о његовој учесталости, специфичностима које га карактеришу и последицама, а одговоре на то ми данас немамо.

3.1.4. Насиље у везама истог пола

Претпоставка је да се насиље међу партнерима истог пола јавља исто толико често као и насиље у хетеросексуалним везама. Насиље у везама истог пола може се дефинисати као физичко, психичко, емоционално, сексуално и економско злостављање од стране лица једног пола према лицу истог пола, која се налазе у партнерској вези.

Недавна истраживања у Великој Британији о породичном насиљу у истополним заједницама показују да је насиље у везама хомосексуалки и хомосексуалаца много распрострањеније него што се веровало. Истраживања Универзитета у Бристолу и Садерланду показују да многе жртве у хомосексуалним везама не схватају да су заштићене од стране закона, а они који то схватају сматрају да њихов случај неће бити истражен јер су хомосексуалка или хомосексуалац. Наиме, 22% оних који су доживели партнерско насиље нису тражили заштиту ни од кога. Они који јесу тражили, тражили су је од пријатеља. Само један од 10 парова позове полицију. Студија је показала да већина хомосексуалки и хомосексуалаца сматра да закони против породичног насиља не важе за њих. Већина жртва се враћа свом насилном партнеру, а они који одлуче да напусте насилно окружење настављају да буду малтретирани од стране бившег партнера.⁶

Према подацима Barnersa заступљеност насиља у хомосексуалним везама износи 25-33%. Према Murphy (1995) сваке године злостављано је између 50.000 и 100.000 хомосексуалки и 500.000 хомосексуалаца. Lundy наводи да учиниоци насиља у хомосексуалним везама користе сличне облике злостављања као у хетеросексуалним везама, с тим да су врло честе претње о откривању везе њиховој породици, пријатељима, послодавцу итд. Истраживање које је спровела психолошкиња Vallerie Coleman на узорку од 80 лезбејки показало се да је 46 % било жртва неког облика насиља (Балић, et al 2000: 76)

Заједнице лица истог пола нису српска реалност. Међутим, у жељи да се признају истополне заједнице и права истополним паровима, Labris је 2010. године ангажовао тим правних експерата који је израдио предлог закона о регистрованим истополним заједницама. Овај предлог закона, поред одређења појма регистроване истополне заједнице, и самог поступка регистрације, између осталог, садржи, и одредбу о заштити од насиља у породици, којом је предвиђено да регистровани партнери, односно бивши регистровани партнери имају статус члана породице и уживају исту заштиту од насиља у породици, као супружници, односно бивши супружници у складу с одредбама о заштити о насиља у породици Породичног закона, Кривичног законика и Законика о кривичном поступку. Да ли ће овај предлог закона бити усвојен и постати део важећег законодавства, остаје предмет интересовања у неком будућем периоду.

⁶ Истраживање о насиљу у истополним везама. Преузето 10.07.2014.
http://www.gayecho.com/Vesti.aspx?id=4664&grid=2054&page=88#.U8OI_6AvnIU

3.2. Насиље према деци

Насиље према деци представља најтежи вид испољавања породичног насиља и насиља уопште, с обзиром на физичке и психичке особине жртава, однос поверења, емоционалне повезаности и дужности чувања од стране оних којима су деца поверена. Насиље према деци је „тамна страна историје и културе човечанства“ (Јанић Комар, Обретковић, 1996: 92).

У савременој литератури сви облици испољавања насиља према деци обухваћени су појмом злоупотребе деце (abuse) (Freeman, 1983: 116), које неминовно захтева анализу два аспекта: злостављање и занемаривање.

Наиме, 1962. године Кампе је одређујући „синдром злостављаног детета“ дефинисао злостављање „као намерни акт физичког насиља који производи дијагностиковане повреде“ (Gelles, 1996: 44). Као изразито неадекватна, ова дефиниција је убрзо била критикована. Шира схватања под појмом „злостављано дете“ подразумевају дете чији је нормалан раст и развој онемогућен и угрожен. Према овим објашњењима, злостављање обухвата не само брутално физичко кажњавање деце, које може довести до тешких телесних повреда, па и до смрти, већ и грубо занемаривање физичких и психичких потреба детета (Радовановић, 1988: 99). Код једне од најширих дефиниција злостављања, посебно се наглашава да је реч о континууму - дужевременим понашањем које је добило форму обрасца којим се повређује или угрожава право детета на живот и развој и које обухвата физичко злостављање, сексуалну злоупотребу и занемаривање детета (Обретковић, 1997: 9).

У Општем протоколу за заштиту деце од злостављања и занемаривања, под занемаривањем се подразумева попуштање пружаоца неге - родитеља односно друге особе која је преузела родитељску одговорност или обавезу да негује дете чак и у току краћег времена (бемиситер) да обезбеди развој детета у свим областима: здравља, образовања, емоционалног развоја, исхране, смештаја, и безбедних животних услова, у оквиру разумно расположивих средстава породице, или пружаоца неге, што изазива или може са великом вероватноћом нарушити дететово здравље, или физички, ментални, духовни, морални или друштвени развој. Обухвата и пропусти у обављању правилног надзора и заштите детета од повређивања, у оној мери у којој је то изводљиво.

Физичко злостављање деце, према Општем протоколу, је оно које доводи до стварног или потенцијалног физичког повређивања детета, услед чињења или

нечињења, за које се разумно може сматрати да спада у домен контроле од стране родитеља, или особе која је у положају да има одговорност, моћ или поверење у односу на дете. Примери физичког злостављања су: ударање, шутирање, трешење, дављење, бацање, тровање, паљење, посипање врућом водом исл.

У вези са физичким злостављањем деце, незаобилазно је дотаћи се питања телесног кажњавања деце, као форме дисциплиновања и васпитања деце по оној старој „батина је из раја изашла“, где се најбољим намерама покушавају оправдати брутална поступања према деци (Јовановић, 2010: 47). Н. Жегарац осуђује телесно кажњавање деце и истиче да користећи физичке и/или емоционалне мере често не подразумева промишљен наступ родитеља који треба да омогући детету да разуме очекивања која одрасли имају, већ је више одраз љутње и немоћи родитеља или друге особе која се стара о детету.

Под психичким злостављањем деце које се може јавити самостално, или праћено неким другим видом злостављања подразумева се такав однос или понашање родитеља којим се запоставља, угрожава, потцењује, вређа или вербално напада личност детета и испољавају негативна осећања, или се оно лишава подршке (Милосављевић, 1998: 43). Најчешћи облици психичког злостављања деце су: затварање у мрачан подрум, остављање детета самог у стану, увреде, псовке, алкохолизам оца или мајке, убијање драге животиње. Такође постоје и извесни начини психичког злостављања који на први поглед не могу да се препознају као злостављање: становање у неодговарајућем, малом стамбеном простору где одрасли непрестано пуше, упућивање детета да гледа телевизију, или иде у биоскоп да не би сметало родитељима, избегавање родитеља да разговарају.

Сексуално злостављање деце у ужем смислу се дефинише као сваки вид задовољења сексуалних потреба и нагона применом физичке, психичке или неке друге силе или надмоћи. У ширем смислу, оно подразумева сваки вид гестовног, вербалног или физичког контакта са сексуалним садржајем најмање две особе било ког пола, на скали од сексуалних порука, ласцивних речи и прича и понуда, до наглашеног показивања сексуалних симбола, додиривања, покушаја или оствареног сексуалног односа и силовања, уколико је резултат невољног и неприхваћеног става било ког учесника у овим односима, када су у питању одрасле особе, и независно од постојања или непостојања воље, хтења и сазнања, када је објект оваквих односа малолетна особа (Милосављевић, 1998: 44). У специфичне видове сексуалног злостављања деце спадају и дечија проституција и порнографија (Стевановић, 2002: 36-43).

Истраживање које је спровела Жегарац у двадесетак центара за социјални рад у Србији показује да су деца која су била жртве злостављања, симултано или сукцесивно злостављана од стране више лица, а да се најчешће као злостављач јавља отац код 70% деце, а затим мајка код 65% деце, док се очух и маћеха јављају као злостављачи код 12% деце. Најчешћи вид злостављања је физичко у 69% случајева, и то у виду ударања 56,8%, ускраћивања хране 30,5%, затварања 28%, везивања 10%. Сексуално злостављање се јавило у 5,5% случајева, али су неке манифестације сексуалног злостављања постојале код 15,5 % деце (Жегарац, 2004: 160-161).

3.3. Насиље према старим особама

Непобитна је медицинска чињеница да сваки човек пролази кроз неколико фаза у свом животу, и то: из фазе потпуне зависности (новорођенче-дете), кроз фазу независности (одрасло-зрело доба), у нову фазу зависности (старост), и да је у социјално - медицинском смислу прва фаза зависности одређена и у развијеним земљама доведена до високог ступња савршенства, а да „друга фаза-старачко доба - још увек захтева усавршавање“ (Костић, 2010: 14). Постоје разлике у дефинисању почетка старости. У западним земљама „старија живота доб“ је најчешће повезана са 60 или 65 година. Према критеријумима Светске здравствене организације, старост се дели на ранију (65-74 године), средњу (75-84 године) и дубоку старост од 85 и више година.

Старе особе могу бити изложене свим облицима криминалне виктимизације, како у породици тако и изван ње. Ипак, насиље према старим особама се најчешће сагледава као посебан облик породичног насиља (Константиновић Вилић, Ристановић Николић, Костић, 2009: 135).

Злостављање старих људи (elder abuse) први пут је описано у британским научним часописима 1975. године, под термином пребијање баке (granny battering), док је Конгрес САД био први законодавни орган у свету који је злостављање старих људи прогласио социјалним и политичким питањем. Током касних осамдесетих година прошлог века научна истраживања злостављања старих особа јавила су се у: Аустрији, Канади, Кини, Норвешкој, Шведској, а затим и у другим земљама. Злостављање старих особа првобитно је идентификовано у развијеним земљама света, где је спроведена већина истраживања, но и у земљама у развоју јавиле су се спорадичне евиденције и

други извештаји, што указује да је насиље над старима универзална појава (Константиновић Вилић, Ристановић Николић, Костић, 2009: 135).

Интернационална мрежа за превенцију злостављања старих особа (International Network for the Prevention of the Elder Abuse) усвојила је дефиницију злостављања старих особа као појединачан или понављајући чин или недостатак одговарајућег поступања, које се дешава у било којем односу очекивања и поверења, а које узрокује штету, бол, неприлику или невољу старој особи (Ајдуковић, Русац, Оргеста, 2008: 3).

Овако дефинисано насиље над старим особама јавља се кроз неколико облика испољавања. То може бити физичко злостављање (ударање, штипање, подметање ноге, присиљивање старије особе да остане у столици или кревету, ускраћивање лекова или недавање лекова), психичко (претњама старим особама да ће бити напуштени или остављени, игнорисање, претерано критиковање, социјално изоловање и забрањивање посета, стално наметање теме смрти исл). Финансијска (материјална) експлоатација старих особа састоји се у неовлашћеном коришћењу фондова, непокретности или имовине старе особе. Подразумева радње попут: уновчења чекова без дозволе или потписа старе особе, крађе новца или драгоцености из куће, промене тествамнета, отварање њихове поште. Сексуално злостављање укључује разне облике сексуалног искоришћавања и узнемиравања, попут силовања, содомије, разголићавања или фотографисања. Занемаривање би представљало одбијање или неизвршавање било које обавезе или дужности према остарелој особи, на пример, ускраћивање хране, грејања, одеће исл (Срнић, 2010: 95-111).

Према неким истраживањима, која су спроведена у САД 1981 године, Пелицарић наводи да је класична жртва породичног насиља била женска особа, старија од 75 година, припадница средње имућне класе. Таква жртва патила је често од неких психичких или физичких сметњи, што јој је ти додатно отежавало положај. Овај аутор истиче да се старост насилника повећава. Чести су случајеви да у једној породици живе три до четири генерације. Тада деца, која и сама имају већ седамдесетак година, спроводе насиље над својим онемоћалим родитељима, који имају близу деведесет година (Константиновић Вилић, Ристановић Николић, Костић, 2009: 136).

Према истраживању Оливера (Oliveira), више од 50% облика виктимизације старих особа представља психичко насиље које се врши на различите начине: вербалне претње, називање погрдним именима. Затим следи економска виктимизација, а најмање је било заступљено физичко насиље (Константиновић Вилић, Ристановић Николић, Костић, 2009: 136).

Наиме, због својих специфичних биолошких, психолошких карактеристика и социјалног контекста у коме се старе особе налазе, недостатка друштвене бриге, пре свега институција у које се могу склонити стара злостављана лица, али и где могу наћи потребну, али често скупу негу, чини круг насиља готово потпуно затвореним. С друге стране, поред зависности која их спречава да пријаве дела, старе особе често нису ни свесне могућности тражења заштите или тока саме процедуре (Rathbone, 2000: 215).

Положај старих људи у једном друштву се може побољшати, ако се побољша њихов статус у оквиру породице, јер стара лица заслужују мирно и пријатно породично окружење, лишено сваке виктимизације, као и остали чланови друштва. Изрека „на млађима свет остаје“ се у светлу савременог стила живота чини потпуно тачном, али бринући се о старим члановима породице, о њиховој срећи и благостању, млађи у великој мери одређују своју будућност (Мирић, 2012: 228).

4. Теоријска објашњења насиља у браку и партнерским односима

Насиље у браку и партнерским односима представља сложен феномен на индивидуалном, партнерско/породичном, друштвеном и глобалном плану, те је тешко замислити јединствен, универзални одговор о његовим узроцима, али је целовит, свеобухватан и конзистентан концепт нужан за успостављање политике и креирање друштвене и државне реакције (Игњатовић, 2011: 48). Развој теоријских објашњења о насиљу у браку и партнерским односима кретао се од тражења узрока у биолошким и неуролошким својствима, у индивидуалним карактеристикама и у понашању појединца, анализом бројних фактора културе и општег друштвеног система, до феминистичких објашњења.

4.1. Психо-биолошка објашњења

Основна карактеристика ових теорија, од њиховог настанка до данас, је да акценат стављају на индивидуалну патологију мушкарца, или жене, као главни узрок насиља у браку. Оне у доброј мери занемарују друштвене, културне и ситуационе факторе, вишевековно постојање и географску распрострањеност насиља у браку, и етикетирањем насилника или жртве, или обоје, воде замагљивању правих узрока насиља у браку и партнерским односима (Лукић, 2003: 56).

Шездесетих година прошлог века била је популарна теорија да је насилно и агресивно понашање повезано са вишком хромозома Y (XXY), да би каснија истраживања показала да је ова претпоставка погрешна (Murphy 1997). У оквиру неурохемијских поремећаја, најчешће је помињан неуротрансмитер серотонин и метаболизам 5HTAА (5- хидроксииндолсирћетна киселина), чији низак ниво доводи до агресивних испољавања понашања. Неуроанатомски поремећаји указивали су на значај оштећења фронталног режња, односно предњег фронталног и темпоралног региона, који доводе до иритабилног, агресивног па и насилног понашања, али и да ова оштећења нису проузроковала агресивност, већ да су погађала контролу овог понашања. Међутим, сва истраживања су потврдила да не постоји директна веза између неуролошке дисфункције неког региона мозга и агресивног понашања, односно да нема „центра за насиље“ у мозгу (Pincus 1997), тако да су и покушаји да се ова схватања

довећу у вези са насиљем у интимном партнерском односу напуштена (Игњатовић, 2011: 49).

Када је реч о психолошким теоријама које су оставиле највећи траг на опште (лаичко) схватање насиља у браку и партнерским односима, јесу: теорија о мазохизму жене и теорија о патологији насилника.

Према теорији о мазохизму жене, жене су мазохисткиње, јер су свесно и самостално бирале насилнике за своје партнере. Оне желе да пате и буду малтретиране и праве рационални, свесни избор, бирајући за себе насилне брачне, или ванбрачне партнере. Њихов избор је потврда њихове мазохистичке природе. Ова тврдња се додатно оснажује чињеницом, да жена не напушта насилни однос, чак и када насиље поприми драматичне димензије (Ристановић Николић, 1993: 276-283). Неке жене, по њима, просто не осећају да су заслужиле боље, и не бивају задовољне, док њихова перцепција сопствене личности није потврђена (Goudolf, Fisher, 1988: 14). Оваква схватања имају корене у Фројдовим поставкама о природној предодређености жена да буду мазохисткиње, који су касније били широко прихваћени од стране Helen Deutsch у њеној познатој књизи „Психологија жене“ (Константиновић Вилић, Ристановић Николић, Костић, 2009: 129).

Ристановић Николић истиче да по овом схватању жене јесу пасивне, трпељиве, мазохистичке природе, али томе су допринели не унутрашњи, већ спољашњи чиниоци. Посебно су значајни односи у примарној породици, нарочито уколико је постојало насиље оца према мајци, које је у корелацији с насиљем које се чини, или трпи у браку или вези.

Према теорији о патологији насилника, појава насиља и трпљења насиља, доводи се у везу са психопатолошким особинама (ретардација, садизам) насилника. За насилнике се везују изненадни испади агресивности, слаба контрола импулса и ниско самопоштовање, или се њихове личности налазе на граници између психотичних и неуротичних (Dutton, Golant, 1995: 45). Тако је Gayford, на основу информација добијених од 100 жена које су боравиле у склоништу за претучене жене, закључио да су мушкарци који злостављају своје партнерке патолошко љубоморни, лоше одгајани, размажени, неспособни да се брину о себи, љубитељи алкохола и коцке. Роу је описао насилне мужеве као личност које пате од ниског нивоа самопоштовања, великог брачног незадовољства, несигурности, стреса и слабом комуникативности људи са проблематичним детињаством (Константиновић Вилић, Ристановић Николић, Костић, 2009: 128).

Савремене психолошке теорије о насиљу у интимном партнерском односу оријентисане су на концепт социјалног учења тј. когнитивног бихејвиоризма, стављањем нагласка на искуства у примарној породици, искуство примарног одбацивања и сиромашног емотивног односа с мајком, на рано учење агресивног, или пасивног понашања преко идентификације с родитељем, или на сложене когнитивне процесе (Gelles, 1993: 38-40).

Болбијева (Bowlby) теорија о осећајном везивању сугерише на то да су историја и тренутни стил осећајне повезаности фактори који могу објаснити непријатељство и бес у интимној партнерској релацији. Болби је веровао да бес у вези има функцију да упозори на то да потребе особе нису задовољене. Бес може ескалирати у насиље, ако особа није способна да контролише, или спречи „раздвајање“ од особе за коју се везала. Анализе показују да је мушко насиље у сразмерном односу са сигурним стилем осећајне везаности мушкарца, заокупљен стилем осећајне везаности жена (што сугерише на то да жене са овим стиловима осећајне везаности могу бити под ризиком да ненамерно изазову насилну реакцију мушкарца који су несигурно или бојажљиво везани), са стресом услед негативних догађаја у „животу мушкарца“ и насиљем у детињству мушкарца. Студије потврђују да су мушкарци са несигурним осећајним везама осетљивији на негативне аспекте мушке социјализације од сигурно везаних особа (нпр. води га ка агесији, услед тешкоћа у решавању проблема у којима постоји императив да мушкарац мора да буде компетентан). Међутим Kesner and Mc Kenery упућују на недостатак знања о сложеним интеракцијама стила осећајног везивања с другим факторима, што не дозвољава да се изведу закључци о узроцима насиља у партнерским односима (Игњатовић, 2011: 50-52).

Теорију научене беспомоћности формулисао је психолог Seligman, а преузела и развила, у контексту објашњавања зашто жене остају у вези с насилником, психолошкиња Leonora Walker. Наиме, теорија научене беспомоћности заснива се на три основне компоненте: информацију о томе шта ће се догодити; размишљање или сазнање о томе; и, понашање. Злостављане жене не покушавају да изађу из насилне везе јер не верују да могу побећи од насиља. Walkerova тврди да, жене не одлазе, јер верују да укупна принуда а не само физичко насиље, може њиховим реакцијама престати, и онда када је другима очигледно да излаз из насиља постоји. Посебно се наглашава утицај који процес социјализације има на жене, јер се оне уче традиционалним улогама у породици и друштву, те на основу њих погрешно верују да имају мало директне контроле над својим животом. Решење се налази у трајној и континуираној подршци

жртвама, како би поново научиле да њихова понашања производе жељени, позитивни ефекат (Walker, 1979: 46-54).

На основу критике теорије научене беспомоћности, односно стварању нетачне слике о пасивности, субмисивности и депресивности жена које нису способне да доносе одлуке о свом најбољем интересу, што с аспекта друштвене реакције има бројне негативне последице, развила се теорија преживљавања (Игњатовић, 2011: 54). Она полази од става да жена активно и све време одговара на насиље, улажући напоре ка тражењу помоћи. Такође, оне траже помоћ од других, а да ли ће, када и на које начине жена потражити помоћ, зависи од материјалне ситуације у којој се налази, везаности за партнера, броја деце и злостављања преживљеног у детињству (Ристановић Николић, 1994: 279-281). Већина представника овог теоријског оквира посебно наглашава улогу државних институција, органа кривичног гоњења, с обзиром на лоше искуство које жене имају с њима, нарочито при тражењу помоћи.

Психолошке теорије су трпеле и трпе бројне и озбиљне критике, без обзира на то да ли се узрок насиља у браку тражи у патологији насилника, или у мазохизму жене. Критичари истичу да се на овај начин занемарују друштвени, културни фактори и социјални концепт у коме се насиље у партнерским односима јавља, и да је насиље у партнерским односима сувише распрострањено да би било резултат индивидуалне патологије (Константиновић Вилић, Ристановић Николић, Костић, 2009: 129).

4.2. Теорије социолошке оријентације

У оквиру теорија социолошке оријентације при објашњењу насиља у партнерским односима наглашава се важност бројних друштвених фактора, односа и структуре у целини, потврђујући да се ради о друштвеним конструктима, а не објективно постојећој, универзалној реалности (Игњатовић, 2011: 55).

Општа системска теорија посматра насиље у браку као систематски, континуирани елемент друштвене интеракције, а не као производ индивидуалне патологије. Straus, на пример, ослањајући се на резултате сопственог истраживања, сматра да узроке насиља над женом у браку треба тражити у самој структури друштва и његовог породичног система. При томе, он издваја неколико главних фактора који делују у оквиру тог система. То су: породица, као друштвена група са високим нивом конфликта; високи ниво насиља у друштву; породична социјализација, односно

васпитање деце уз помоћ насиља; културне норме; и, секситичка организација друштва. Деца у раном детињству уче да је насиље повезано с љубављу као и да, ако је нешто посебно важно, онда оправдава употребу насиља. Такође, употреба насиља ствара код њих морално право да насиље и сами употребе. Међутим, Straus не сматра да те посредне лекције обликују модел за касније понашање према сопственој деци, већ да оне постају основни део личности и његовог погледа на свет, који се генерализује на друге друштвене односе, посебно, на односе мужа и жене. Уз то, културне норме оправдавају и дозвољавају употребу насиља од стране мужа, а секситичка организација друштва и његовог породичног система јесу један од најважнијих фактора који утичу на висок ниво насиља према женама у браку. Овим схватањем долази се до приближавања феминистичким објашњењима насиља у браку (Константиновић Вилић, Ристановић Николић, Костић, 2009: 130).

Теорија ресурса полази од става да сви друштвени системи, па и породица и брак, почивају на сили, или претњи силом. Уколико једна особа поседује многобројне друштвене, економске или личне ресурсе, она је утолико више у позицији да контролише и издаје наређења, па да при томе користи силу према другима. Тако мушкарац који обавља посао за који је мало плаћен и друштвено цењен, може изабрати насиље, да би остварио, односно задржао, своју доминацију у породици. Жене које економски зависе од супруга теже ће отићи чак и кад трпе насиље. Партнери који деле „моћ“ имају мање конфликта, а ако се они и догоде, ређе ће посегнути за насиљем (Јовановић, 2010: 31).

Теорије културе насиља (насиље као норма) и теорија насиља субкултура, заснива се на премиси да вредности и норме заједнице/групе (формалне и неформалне) дају значење и усмеравају насиље, промовишући га, одобравајући га, а у одређеним контекстима чак и фаворизујући га. Тако је насилно понашање, према мишљењу насилника, не само допуштено, већ и прописано нормама (Игњатовић, 2011: 56).

Узрок насиља у породици и браку види се и у стресорима, који их погађају, што је у складу с теоријом социјалног стреса. Партнери који живе у сиромаштву изложенији су, у том смислу, појави насиља као одговора на стрес. Сиромаштво спутава мушкараца да се саживи с идејом о успешној мушкости, те му прети губитак части и поштовања. Тако мушкарац, који није способан да буде хранилац породице и да одржи контролу, може да се окрене злоупотреби алкохола, дроге или криминалу, као начину да изрази своју мушкост. Међутим, основна слабост ове теорије је што се не увиђа да се насиље

дешава и у породицама које су богате и нису на маргинама друштва (Јовановић, 2010: 31).

Позитивна страна социолошких теорија огледа се у мултифакторском приступу при сагледавању насиља у породици, у браку и партнерским односима и објашњењима зашто се оно јавља. Међутим, чини се да оне ипак не дају одговоре на питање да ли је насиље у партнерским односима искључиво усмерено према женама, или оно у партнерским односима постоји и према мушкарцима.

4.3. Феминистичка објашњења

Феминистичка објашњења насиља у браку настала су као критика постојећих теорија на основу феминистичке праксе, наглашавајући патријархат као концепт који рађа и одржава неједнакост мушкараца и жена (Васиљевић, 2005: 94-117). Стога су категорије пол/род, моћ, утицај, кључне за разумевање партнерског насиља (посебно теорије ресурса, неусаглашених статуса и конфликта) модификовани су. Усвајајући концепт социјалне неједнакости, конфликта и моћи и насиља, као последњег ресурса осигуравања подређености жена, феминисткиње наглашавају да се не ради о сукобу једнаких, већ о борби за моћ унапред неједнаких, јер су позиције жена и мушкарца друштвено, институционално, идеолошки и индивидуално постављене асиметрично, односно статус жена зависи од статуса мушкарца и одражава вишеструки однос подређености (Yello, 1996: 50-54).

Питање моћи и контроле је интегрисано у чувеном „Duluth modelu“, према коме се у чувеном „тчку моћи и контроле“, моћ и контрола налазе у самом центру, а окол се налазе технике које се користе ради очувања моћи и контроле: принуда, застрашивање, изолација, понижавање, економско насиље, сексуално злостављање, мушке привилегије.

Феминисткиње кључну улогу у разумевању свих облика насиља према женама (не користе термине „насиље у породици“, „насиље у браку“, јер они одвраћају фокус од појма мушке присиле/насиља над женама), виде у друштвеној конструкцији пола, у којој је доминација (моћ) мушкараца у породици део ширег система моћи, а што је у скалду и са „Duluth model“. Због тога је теорија конфликта преформулисана у теорију контроле путем принуде, која као циљ насиља препознаје тежњу да се очувају и/или унапреде моћ и доминација (Игњатовић, 2011: 59).

Концепт контроле путем принуде допуњен је теоријом „о цикличном карактеру насиља“, према којој насилни однос мужа и његове брачне или ванбрачне партнерке пролази кроз три фазе: фазу тензије - где долази до мањих инцидената насиља; оба партнера те догађаје не схватају озбиљно, а жена жртва пориче насиље и чини све да би га избегла, а често кривца за насиље тражи у себи; у другој фази – фази акутног насиља долази до злостављања физичке или сексуалне природе. Трећа фаза - фаза помирења и љубави, долази одмах након злостављања, насилник изражава кајање за насиље које је починио, они верују да воле своје жртве, а код жртве се јавља грижа савести, осећај кривице и страх за будућност насилника, ако прекине однос са њим (Walker, 1979> 55-68). Ова теорија цикличног насиља садржи и прерађене концепте теорије научене беспомоћности и теорије преживљавања (Игњатовић, 2011: 59).

Међутим, недостатак оваквог приступа сагледавања насиља у партнерским односима, огледа се пре свега у чињеници да феминистички оријентисане ауторке не анализирају друге облике насиља у породици, оне чак и не користе тај термин, већ се концентришу искључиво на жене као жртве насиља. Оне потпуно занемарују индивидуалне карактеристике актера насиља, као и насиље које чини жена (Игњатовић, 2011: 59).

Ипак, не може се оспорити чињеница да су феминистичка објашњења насиља у партнерским односима извршила снажан утицај на сагледавање насиља над женама, и то како на међународном тако и на националном плану, а и на друштвени апарат, да предузме потребне превентивне мере заштите жена од насиља.

5. Међународни документи о заштити од насиља у породици, у браку и партнерским односима

5.1. Уједињене нације

Уједињене нације су насиље у породици, у браку и партнерским односима идентификовале као специфичан облик родно заснованог насиља, који највише погађа жене, и којим се крше основна људска права и слободе жене и врши њихова дискриминација (Константиновић Вилић, Петрушић, 2007: 15).

За заштиту од насиља у породици, у браку и партнерским односима од посебне важности су општи (универзални), и посебни документи Организације Уједињених Нација.

Универзалном декларацијом о људским правима од 1948. године⁷ свим људима, како мушкарцима, тако и женама, зајемчена је слобода и једнакост у достојанству и правима (чл. 1 и 2), и предвиђено је, поред осталог, да свако има право на живот, слободу и безбедност (чл.3). Међународни пакт о грађанским и политичким правима⁸ у чл. 2 забрањује дискриминацију, и захтева од држава да обезбеде једнако право мушкараца и жена на уживање права предвиђених Пактом. У чл. 17 регулише се право на приватни и породични живот. Ова одредба је посебно значајна, јер је приватност и немешање у породични живот дуго био аргумент за нереаговање државе, или толерисања породичног насиља. Међутим, када се анализирају одредбе наведеног члана јасно се долази до закључка да право на приватност и породични живот није неприкосновено. Оно се штити од произвољног и незаконитог мешања, што је основ за интервенцију у породици где има насиља. Чл. 23 регулише право на породични живот, и дефинише породицу као природну и основну ћелију друштва, која има право на заштиту од друштва и државе. Државе су дужне да предузимају све потребне мере којим ће обезбедити једнакост у правима и дужностима супружника у односу на брак, трајање брака и у случају развода. Слично и Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима⁹ у чл. 10 захтева од држава да пруже заштиту и помоћ

⁷ General Assembly UN. *Universal Declaration on Human Rights*. Преузето 15.07.2014.
<http://www.un.org/en/documents/udhr>

⁸ General Assembly UN. *International Convention on Civil and Political Rights*. Преузето 15.07.2014.
<http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>

⁹ General Assembly UN. *International Convention on Economic, Social and Political Rights*. Преузето 15.07.2014.
<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CESCR.aspx>

породици, као основној и природној ћелији друштва, посебно за њено заснивање, и док је одговорна за одгој и издржавање деце о којој се стара.

Наиме, с обзиром на то да је насиље у породици, у браку и партнерским односима сагледано кроз призму насиља над женама, први пут је на једној од најзначајнијих и најутицајнијих конференција која је одржана у Најробију 1985. године, насиље над женама представљено као облик дискриминације и кршења основних људских права постао видљивијим, а у његовим оквирима се све више пажње посвећивало и насиљу у породици. У завршном документу ове конференције наложено је државама да предузму ефикасне мере ради идентификовања, спречавања и елиминисања насиља према женама, када се оно дешава у породици, а насиље у породици се не сме сматрати „неизлечивом појавом“, већ „ударом на физички и морални интегритет жена“, против које оне имају „право, али и обавезу да се боре било да су жртве или сведокиње“ (Јовановић, 2008: 209-226). Конференцији у Најробију претходиле су две светске конференције о женама: у Мексико Ситију 1975. године, која је од стране Генералне скупштине 1972. године проглашена Међународном годином жена, док је на самој конференцији проглашена деценија за жене (1976-1985), а друга у Копенхагену 1980. године. Кључне теме ових конференција биле су једнакост, мир, развој. Треба поменути и Светску конференцију одржану у Бечу 1993. године, која је у оквиру концепта људских права разматрала и специфичности остварења или кршења права жена, а дотакли су се и питања насиља према женама у јавној и приватној сфери.

Конвенција УН о елиминацији свих облика дискриминације жена донета је 1979. године (ступила на снагу 3. септембра 1981. године). Основни мотив за доношење ове Конвенције заснивао се на чињеници, да се и поред свих дотадашњих међународних инструмената заштите равноправности полова задржала фактичка неравноправност између мушкараца и жена (Криминалистичко полицијска академија, 2012: 35). Њоме се захтева од држава да предузму све потребне мере ради елиминисања дискриминације према женама, нарочито у брачним и породичним односима, који су традиционално устројени и представљају погодну основу за различите форме насиља. Предвиђене су и обавезе у погледу обезбеђивања једнаког права на склапање брака, једнаког права на избор брачног друга, и склапања брака по слободној вољи и уз пуну сагласност, једнаких права и одговорности у браку. Чланом 5 Конвенције прописана је и обавеза преузимања прикладних мера ради измене друштвених и културних обичаја у погледу понашања мушкараца и жена, да би се отклониле све предрасуде, као и уобичајена и свака друга пракса заснована на схватању

о инфериорности, или супериорности једног, или другог пола или традиционалној улози мушкараца, односно жена. Несумњиво је да велики значај има надзорни механизам за примену Конвенције, Комитет за елиминацију свих облика дискриминације жена¹⁰ који је установљен 1982. године, који надзире примену Конвенције, испуњење обавеза, прегледа националне извештаје и даје препоруке у вези с појединим питањима из Конвенције.

Комитет за елиминацију свих облика дискриминација жена је у Општој препоруци¹¹ бр. 19 од 1992. године, употпунио дефиницију дискриминације жена, додајући да укључује „насиље засновано на разлици полова, тј. насиље које је усмерено према жени, или насиље које у већој мери погађа жене него мушкарце“. Насиље подразумева „дела која наносе физички, ментални или сексуални бол и патњу и претње таквим делима, принуду и друге видове организирања слободе“. Комитет је посебну пажњу посветио насиљу у породици, дајући му квалитет „једног од најподмуклијих облика насиља према женама који преовлађује у свим друштвима“. Као његове типичне манифестације наводе се: премлаћивање, силовање и други облици сексуалног насиља и психолошко насиље. Државама се препоручује да предузму делотворне мере за сузбијање насиље према женама, а када је реч о насиљу у породици, неопходно је усвајање специфичне легислативе о насиљу у породици, предвиђањем кривичних санкција за учиниоце насиља, грађанскоправних лекова, превентивних и заштитних мера од насиља у породици, као и обезбеђивање посебних служби заштите и подршки, и обука запослених у тим службама.

У Декларацији о елиминацији насиља према женама¹² од 1993. године, од држава се тражи да осуде насиље и да се не позивају ни на какве обичаје, традицију, религијска или друга уверења, да би избегле своје обавезе. Корпус мера је сличан ономе о коме се пише у Конвенцији, а разрађивала их Општа препорука бр. 19. У вези са насиљем у породици нарочито се инсистира на спровођењу и унапређењу истраживања и статистика, као и на сталној евалуацији предузетих корака.

¹⁰ Committee of The Elimination of Discrimination Against Women. *Introduction*. Преузето 15.07.2014. <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CEDAW/Pages/Introduction.aspx>

¹¹ Committee of The Elimination of Discrimination Against Women. *General Recommendation no 19 (1992)*. Преузето 15.07.2014. <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm>

¹² General Assembly UN. *Declaration on the Elimination of Violence against Women A/RES//48/104, 20/12/1993*. Преузето 15.07.2014. <http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm>

Пекиншка декларација и Платформа за акцију¹³ је резултат Четврте светске конференције о женама одржане у Пекингу 1995. године. Посебан одељак посвећен је насиљу над женама. У погледу насиља у породици наводи се да се овакво насиље често толерише да се „занемарује физичко и сексуално злостављање, те силовање женске деце и жена од стране чланова породица и других чланова домаћинства, као и појава злостављања од стране брачног друга и другог лица“, да се не пријављују и да су због тога „тешки за уочење“. А када се такво насиље и пријави „често изостаје заштита жртва и кажњавање учиниоца“. Декларација се осврће и на проблем непостојања адекватних података и статистика учиниоца према полу, као и истраживања која би олакшала креирање и спровођење и праћење програма против насиља. Инсистира се и на ефикасним правним и другим механизмима, пре свега у циљу превенције насиља (Јовановић, 2010: 95-96).

У Њујорку је 2000. године одржано специјално заседање Генералне скупштине „Жене 2000: родна равноправност, развој и мир за 21. век“ (General Assembly, 2000: 17-18). Једно од питања које је било разматрано је насиље према женама, а у том оквиру на првом месту - насиље у породици. Констатовано је да се у појединим земљама насиље у породици и даље третира као приватни проблем. Један од недостатака је и непостојање програма за насилнике и програма за ненасилно решавање конфликта, али и релевантни статистички подаци који би подупрли стратегије и акционе планове.

Такође, као одговор на насиље над женама, 2008. године, генерални секретар ОУН Бан Ки Моон започео је кампању UNITE to End Violence against Women, која ће трајати до 2015. године,¹⁴ чији је циљ глобална мобилизација у борби против насиља над женама. Слично томе, резолуције Генералне скупштине наложиле су интензивирање напора у супростављању свим облицима насиља над женама, како превентивним деловањем, тако и пружању помоћи жртвама.

¹³Fourth World Conference of Women. *Beijing Declaration and Platform for Action 1995*. Преузето 15.07.2014. <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/beijingdeclaration.html>

¹⁴ General Assembly UN, *Intensification of efforts to eliminate all forms of violence against women, Report of Secretary-General A/64/151, 2009, str. 4*. Преузето 15.07.2014. <http://www.saynotviolence.org>

5.2. Савет Европе и Европска унија

Један од основних задатака Савета Европе јесте заштита људских права, а насиље у породици, у браку и партнерским односима подрива основне вредности на којима Савет Европе почива.

У склопу заштите људских права (па тако и жртава насиља у породици), најважнији документ Савета Европе је Европска Конвенција за заштиту људских права и основних слобода. Чл. 7 предвиђено је да свако има право на поштовање приватног и породичног живота, стана и преписке. Јавне власти се неће мешати у вршење овог права, сем ако то није у складу са законом и неопходно у демократском друштву у интересу националне безбедности, јавне безбедности, или економске добити земље, ради спречавања нереда и криминала, заштите здравља и морала, или ради заштите права и слободе других. Европска конвенција о људским правима дозвољава интервенцију државе у породици, уколико у њој постоји насиље, које представља кршење права и слобода другог.

Савет Европе је 11. маја 2011. године донео Конвенцију о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици, која по први пут насиље у породици раздваја и одређује одвојено од насиља над женама, те се на овај начин и истиче његова посебност и опасност. Поред дефинисања насиља над женама у чл. 3а, у наведеном чл. 3б Конвенције, „насиље у породици“ се дефинише као свако дело физичког, сексуалног психичког, односно економског насиља, до којег дође у породици или домаћинству, односно између бивших односно садашњих супружника, односно партнера, независно од тога да ли учинилац дели, или је делио домаћинство са жртвом. Конвенцијом је предвиђено да су државе чланице дужне да спроводе истраживање, прикупљају и подржавају прикупљање података о свим видовима насиља предвиђених овом Конвенцијом. Такође је предвиђено да се прикупљени и обрађени статистички подаци учине доступним јавности, подизање свести о насиљу у породици, организовање едукативних програма о једнакости жена и мушкараца, ненасилном решавању сукоба у партнерским односима, организовање професионалне обуке за надлежне стручњаке, који се баве жртвама насиља, организовање превентивних програма и рада са починиоцима, постојање довољног броја сигурних кућа за смештај жртава, нарочито када су у питању жене и деца, успостављања нон стоп СОС бесплатне линије, и постојање низа грађанскоправних мера, као и обавеза држава чланица да предузму низ мера ради инкриминисања дела попут: генитално сакаћење жена, принудни брак,

принудни абортус и принудна стерилизација, сексуално узнемиравање. Такође, Конвенцијом је предвиђено и како поступак за насиље у породици мора да буде регулисан, од саме пријаве, гоњења по службеној дужности, спровођења истраге, хитности поступка, забрана могућности алтернативних начина решавања спорова, околности које се имају узети као отежавајуће, када се доноси одлука о кривичној санкцији. Предвиђено је и оснивање Експертске групе за борбу против насиља над женама и насиља у породици (GREVIO) која ће пратити примену Конвенције од стране држава чланица.

Остали документи Савета Европе, који се конкретније односе на спречавање насиља у породици, у браку и партнерским односима су резолуције и декларације, којима се изражава став чланица Савета Европе поводом одређеног питања, или препоруке које немају обавезујући карактер и спадају у тзв. *soft law*, јер садрже смернице које треба да примењују законодавци држава чланица, при доношењу националне регулативе на националном нивоу.

Препорука Р (85)4 Комитета министра држава чланица о насиљу у породици¹⁵, дефинише породицу као основну организациону јединицу демократског друштва, а сви њени чланови уживају заштиту од насиља у породици. Истиче се да насиље у породици највише погађа жене и децу. Државама се препоручује да упознају јавност о распрострањености, озбиљности и специфичности насиља у породици, обезбеде професионалну обуку за све одговорне за супростављање насиљу у породици, да организују, подстакну и подрже рад служби чији је задатак пружање помоћи жртвама породичног насиља, предузму потребне мере ради ограничавања или забране слободе физичког кажњавања деце у породици. Психосоцијално саветовање насилника треба да буде опште правило, нарочито када насилник пристаје да се подвргне надзору социјалних, медицинско-социјалних и пробацијских служби. Такође, уколико жртва не жели, или то не захтевају друштвени интереси, сугерише се не покретање кривичног поступка за заштиту од насиља у породици.

¹⁵ Committee of Ministers of the Council of Europe. *Recommendation R (85)4 on Violence in the Family (1985)*. Преузето 17.07.2014.

<http://www.legislationline.org/legislation.php?tid=99&lid=4851&less=false>

¹⁵ Committee of Ministers of the Council of Europe. *Recommendation R (90)2 on Social Measures concerning Violence within the Family, 1990*. Преузето 17.07.2014.

<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=569827&SecMode=1&DocId=589942&Usage=2>

Препоруком Р (90) 2 о друштвеним мерама у вези са насиљем у породици¹⁶, Комитет министара позива државе чланице да предузму опште мере (реформе система социјалне и здравствене заштите, рада, културе и образовања исл), и посебне мере (информисање и едукација о узроцима, раширености насиља, о постојању програма помоћи и заштите исл). Неопходна је и, доступност саветовалишта, „ кризних центра“ и терапијских програма за насилнике. Препоручује се и промовисање бриге о деци и непримењивању понижавајућих третмана према деци. Када је реч о насиљу према женама, препоручује се пружање економске помоћи, нарочито када је зависна од насилника, оснивање сигурних кућа, пружање помоћи од стране правника, психолога, група за искуствену подршку. У случају да се жена врати насилнику, социјални радник треба да прати развој ситуације. Такође се препоручује и едукација службеника који раде са жртвама и насилницима о насиљу у породици и карактеристикама и потребама жртве, али и насилника.

У Препоруци 1450 (2000) о насиљу над женама¹⁷ изражено је велико жаљење због пораста насиља над женама у државама чланица Савета Европе, да се тиме крше њихова основна људска права, и то: право на живот, сигурност, достојанство, физички и психички интегритет. Предлаже се доношење закона који санкционишу све облике насиља у породици, инкриминације брачног силовања, обезбеђење веће флексибилности у погледу приступа правди, и у погледу доступности различитих процедура за поступање државних органа *ex officio*, *in camera* саслушања исл, као и организовање едукативних програма за припаднике полиције, правосуђа, оснивање центара и склоништа за жртве насиља, организовања кампања ради подизања свести о неприхватљивости насиља над женама и промовисања родне равносправности.

Препорука 1582 (2002) о насиљу над женама у породици¹⁸ истиче да насиље у породици треба третирати као политички и јавни проблем, и као кршење људских права. Неопходно је да државе чланице Савета Европе истраже, спрече и казне сва дела насиља у породици и да обезбеде заштиту жртвама тог насиља. Такође, истиче се и важност развијања стратегија за интервенцију заједнице на локалном нивоу, која је

¹⁷ Committee of Ministers of the Council of Europe. *Reccomendation 1450(2000) on Violence against Women in Europe*. Преузето 17.07.2014.

<http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/taoo/EREC1450.htm>

¹⁸ Committee of Ministers of the Council of Europe. *Reccomendation 1582 (2002) on Domestic Violence against Women*. Преузето 17.07.2014.

<http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta02/EREC1582.htm>

управљена ка координацији и сарадњи између државних органа и мобилизацији финансијских и људских ресурса у борби против насиља у породици, позивајући људе да буду одговорнији. Препоручује се и обезбеђење посебне финансијске подршке невладиним организацијама и женским удружењима, која раде са жртвама насиља у породици, побољшање статистика о насиљу, на којој би се темељила јасна слика о природи и распрострањености насиља у породици, и креирала одговарајућа политика супростављања насиљу.

Препорука Рец (2002) 5 за заштиту жена од насиља¹⁹ представља први међународни инструмент који предлаже глобалну стратегију за превенцију насиља и заштиту жртава, покривајући све врсте родно заснованог насиља. Препоручује се и оснивање истраживачких центара, укључујући и оне на универзитетском нивоу. Неопходна је и сарадња здравствених, социјалних и образовних институција, како би се координираном акцијом деловало против насиља. Акцент је стављен на превентивним, едукативним активностима, да дечаци и девојчице добију васпитање и образовање без културних образаца, предрасуда и стереотипа о улогама полова. Посебан одељак посвећен је и медијама, локалном планирању заштити жртава, кривичним и грађанским поступцима и програмима превенције и третмана насилника.

У оквиру правне регулативе Европске уније, мало је правнообавезујућих докумената који третирају проблем насиља у породици, али обавезе које поставља правни оквир Европске уније у погледу насиља над женама имплицитно уређује и обавезе држава чланица у погледу насиља у породици (Јовановић, 2010: 113).

Један од правнообавезујућих докумената, који треба да унапреди положај жртава насиља у породици, јесте Директива о праву грађана ЕУ и њихових породица да се крећу и бораве слободно на територији држава чланица²⁰. Чланом 13 став 2 предвиђена је могућност жртвама насиља у породици да задрже право боравка у ЕУ, у случају развода.

Од 2000. до 2003. године спроведен је DAPHINE програм против насиља над женом, децом и омладином. У оквиру DAPHINE иницијативе израђена су два

¹⁹ Committee of Ministers of the Council of Europe. Recommendation Rec (2002)5 on the protection of women against violence. Преузето 17.07.2014. <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=280915&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>

²⁰ European Parliament and the Council. *Directive on the right of citizens of the Union and their family members to move and reside freely within the territory of the Member States*. Преузето 17.07.2014. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:158:0077:0123:en:PDF>

извештаја: „Откривање скривених података о насиљу у породици у ЕУ“ и „Према заједничком европском оквиру мониторинга напретка у супростављању насиља над женама“. DAPHINE II програм је трајао од маја 2004. године до краја 2008. године а DAPHINE III је трајао до 2013. године.

Европски парламент је 2006. године усвојио Резолуцију о постојећој ситуацији у борби против насиља над женама и будућим активностима које ће бити предузете на том плану²¹. Резолуција садржи списак мера, које се имају предузети у борби против насиља над женама, инкриминацију брачног силовања као кривичног дела, пружање здравствене, социјалне, психолошке, финансијске помоћи жртвама насиља, оснивање центара за пружање помоћи деци и женама жртава насиља, спровођења програма рада са насилником у социјалним центрима исл.

Савет Европске уније је 2007. године усвојио Препоруку о спречавању повређивања и промоцији безбедности²², која позива државе да предузму кораке како би се спречило намерно повређивање, посебно жена и деце у оквиру породице. У априлу 2009. године, Европски парламент је усвојио Декларацију о кампањи „Реци не насиљу над женама“. Такође, веома је значајна и Резолуција коју је Европски парламент усвојио 5. априла 2011. године о приоритетима и политике Европске уније за борбу против насиља над женама²³. Као нови сегмент политике Европске уније у борби против насиља, истиче да насиље над женама је несумњиво најтежи облик родно заснованог насиља, али и да насиље у партнерским односима према другим жртвама - деца, мушкарци и старије особе је такође скривени феномен који треба истражити и не треба игнорисати. Европска Унија је наставила своју активност у борби против насиља у породици што показује и Резолуција Европског парламента од 25. фебруара 2014. године са препорукама Комисије за борбу против насиља над женама²⁴.

²¹ European Parliament EU. *Resolution on the current situation in combating violence against women and any future action*. Преузето 17.07.2014.

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P6-TA-2006-0038&format=XML&language=EN>

²¹ Council of European Union. *Recommendation of 31 May 2007 on the prevention on injury and the promotion of safety (2007/C164/01)* Преузето 17.07.2014.

<http://www.childsafetyeurope.org/publications/europeanpolicy/info/council-recommendation.pdf>

²² European Parliament. *Resolution of 5 April 2011 on priorities and outline of a new EU policy framework to fight violence against women*. Преузето 17.07.2014.

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2011-0127&format=XML&language=EN>

²³ European Parliament. *Resolution of 25 February 2014 with recommendations to the Commission on combating Violence Against Women*. Преузето 17.07.2014.

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2014-0126&format=XML&language=EN>

6. Насиље у породици, у браку и партнерским односима у законодавним решењима неких европских и ваневропских држава

6.1. Немачка

У немачком законодавству не постоји посебно кривично дело насиље у породици, већ се од насиља штити класичним инкриминацијама аката насиља: делима против живота и тела (глава XVI и XVII), против личне слободе (глава XVIII), и против полног самоодређења (глава XIII). Постоје смернице за кривични посупак у којима се потенцира јавни интерес код кривичног гоњења за дела насиља у породици, и када жртва не жели да пријави, или не жели да сарађује (Council of Europe, 2007: 192).

У Берлину је 1995. године креиран и програм интервенције за насиље у породици према Duluth моделу, који има за циљ спровођење координисане акције у локалној заједници, како би се заштитиле жене жртве насиља, и побољшали ефекти кривичног гоњења учиниоца.

Савезним законом о унапређењу грађанскоправне заштите у случају насиља и узнемиравања и о олакшицама за уступање стана при разводу брака, који је ступио на снагу 1. јануара 2002. године, значајно је допринео грађанскоправној заштити од насиља у породици. Промовисан је под слоганом „Ко бије, мора да оде“. Овим законом предвиђено је да Породични суд може, ради заштите особе коју је друга особа противправно телесно повредила, или јој је нарушила здравље, или ограничила право на слободу, одредити заштитне мере. Заштитне мере су: забрана приступа стану жртве, забрана посећивања места која редовно посећује жртва, забрана узнемиравања жртве средствима комуникације на даљину (телефоном, интернет комуникације и др средстава комуникације на даљину), забрана сусрета са жртвом. Мере заштите се примењују у одређеном року, а могу се накнадно примењивати, док постоји потреба за њиховом применом. Заштитне мере се могу примењивати и у случају претње другој особи убиством, телесном повредом, оштећењем здравља, противправног покушаја остварења приступа заштићеној особи или покушаја да се продре у њен посед. Чланом 2 прописано је на који начин се спроводи уступање стана у случају да је одређено извршење мере из чл. 1 става 1 до 3, ако се ради о лицима која су у заједничком домаћинству. Ради се о уступању стана или куће, уз одређивање на кога прелазе права у вези закупнине, задржавања подстанарског статуса исл. У року од шест месеци морају се разрешити питања која се тичу власништва, или најма стана и на која лица ова права прелазе Овај рок се може продужити за шест месеци. Међутим, према чл. 2 ст. 3, жртва

не може поднети захтев за продужење мере, уколико: је наставила живот са оним према коме је била наложена забрана, а није било каснијих насилних деликата; жртва после три месеца од почетка трајања мере није тражила да се продужи уступање стана; би, када насилник уступи стан, то довело жртву у нарочито тешке прилике. Када је реч о особи која је била изложена само претњама, у ставу 6 наведеног члана, допушта се жртви да тражи продужење уступања стана ако пријављује окрутно понашање насилника, не само према њој, него и/или према деци која живе у заједничком домаћинству. У случају да заштитна мера која је одређена буде прекршена, предвиђена је казна затвора до једне године, или новчана казна. Закон је такође условио и озакоњење нових овлашћења полиције у случају насиља у породици. Реч је о удаљењу насилника из стана, које траје десет дана, а не зависи од воље жртве. Трајање мере се може продужити на нових десет дана, уколико се жртва обрати суду тражећи заштиту (Јовановић, 2010:129-131).

6.2. Шведска

Шведска је неспорно водећа држава по питању залагања остварења принципа равноправности полова, те се трагање за најефикаснијим начинима за сузбијање насиља врши у тим оквирима. Овакво признање је добила и на Конференцији УН о женама 1995. године (Миливојевић, 2003: 76).

Кривични законик Шведске у глави седмој (Chapter 7) предвиђа кривична дела против породице (Crimes against the Family), и то: бигамија, и то како у односу на брак, тако и на регистровано партнерство особа истог пола, нарушења породичног живота, кривична дела прикривања, неовлашћеног присвајања деце или приказивање лажног породичног статуса. За насиље у породици значајна је инкриминација која је уведена Кривичним закоником – тешка повреда интегритета. Реч је о делу из чл. 4а из групе дела против личне слободе и мира (Chapter 4, On crimes against Liberty and Peace), које се односи на тешку повреду интегритета особе с којом је особа која врши насиље, има или је имао блиске везе, и уколико се састоји у понављању акта насиља предвиђених у групи кривичних дела против живота и здравља, личне слободе и мира и сексуалних деликата, и уколико је подобно да озбиљно оштети самопоуздање особе према којој се примењује насиље, казниће се казном затвора у трајању од најмање шест месеци а највише шест година. У ставу 2 наведеног члана предвиђено је да ће се истом казном (у трајању од шест месеци до шест година) казнити мушкарац којим напред наведене акте

насиља учини према жени, са којом је он био, или је још увек, у браку, ванбрачној заједници или у односима сличним браку. Ово дело се назива тешка повреда интегритета жене. Акти насиља у породици се гоне по службеној дужности, без прибављања претходне сагласности оштећеног за гоњење.

Кривични суд може, ради заштите жртве од насиља у породици, изрећи и неку од заштитних мера од насиља у породици, а 2003. године уведена је и мера иселења из заједничког стана, која може трајати до 30 дана.

Законом о саветовању оштећеног уведено је и бесплатно саветовање за жртве насиља (па и жртве насиља у породици).

Године 1994. Шведска је за помоћ жртвама насиља у породици основала Национални центар за малтретиране и силоване жене на Катедри за гинекологију и акушерство у Универзитетској болници у Упсали. Помоћ коју жене добијају није само медицинска, већ добијају и услуге социјалне заштите и правну помоћ. Две године касније, као део превентивног приступа случајевима насиља у породици, полиција у Упсали, развила је базу података по узору на полицију у Ливерпулу, Великој Британији, под називом „Звоно упозорења“. Ова база података омогућује полицији брз приступ информацијама о учиниоцу и жртви, ранијем насиљу, мерама које су раније изрицане и примењиване. У исто време када је развијена наведена база података, полиција у Упсали је спровела студију о начину обавештавања полиције о инцидентима насиља у породици. Студија је показала да је жртва контактирала полицију у 62% случаја, у 26% случајева је то учинио неко близак жртви (нпр. рођаци, комшије). Мушкарци као учиниоци насиља су контактирали полицију у 3% случаја, док у 5 % случајева није утврђен идентитет позиваоца.²⁵

6.3.Сједињене Америчке Државе

Типичан кривичноправни одговор на насиље у породици у Сједињеним Америчким Државама јесу политика обавезног лишења слободе (mandatory arrest policy), позната као non drop policy. Реч је о начинима којима се настоји да се обезбеди ефикасност кривичне процедуре у случајевима насиља у породици, с обзиром на то да насиље у породици није предвиђено као посебно кривично дело (Јовановић, 2010: 121).

²⁵ Sweden's Response to Domestic Violence. Преузето 18.07.2014.

<http://www.thefreelibrary.com/Sweden%27s+Response+to+Domestic+Violence.-a058177904>

На федералном нивоу од значаја за насиље у породици је Закон о заштити жена од насиља, који је заправо део свеобухватног Закона о контроли насилничког криминалитета из 1994. године. Закон посвећује пажњу насиљу у породици над женама и у тим оквирима усмерава новац на склониште за жене жртве насиља, националну СОС линију, али и на подстицање политике хапшења насилника у оквиру опште препоруке да се насиљу над женама у породици приступа као озбиљном криминалном феномену. Заштитне мере од насиља у породици, које се одреде у једној држави морају се спроводити и у другој.

Ради објашњења америчког приступа насиља у породици, потребно је представити и Duluth пројекат који је непрофитна организација Minnesota Program Development Inc развила 1981. године. Он је заснован на премиси да су жене и деца и мушкарци жртве насиља у породици због свог неједнаког социјалног и економског и политичког статуса у друштву. Овај програм захтева координисану акцију свих актера у систему, полиције, склоништа за жртве насиља, здравствених, социјалних и др установа. Жртвама насиља се обезбеђује и правна помоћ. За насилнике је конструисан 28 - недељни програм.

Студија (Minneapolis Domestic Violence Experiment) која је спроведена од 1981. До 1982. године а која је истраживала ефикасност различитих полицијских приступа насиљу у породици потврдила је, да је обавезно лишење слободе најефикаснији начин спречавања насиља. Према резултатима студије у више од половине случајева, није дошло до понављања насиља у наредних шест месеци. До 2005. године двадесет три државе су усвојиле политику обавезног хапшења насилника (Миливојевић, 2002:27-40).

У тужилачкој пракси се појавио non drop или evidence based приступ, као одговор на велики број одустанка од гоњења, због тога што жртва не жели гоњење учиниоца, односно ускраћује сарадњу. Тужилаштво се због тога ослања на друге доказе: снимају се пријаве учињене телефоном, узима се у обзир изјава дата полицајцу на лицу места, користе се фотографије повреда. Тако је на тај начин остварен већи успех у процесуирању насилника. Такође, постоји обавеза сведочења, када се ради о супружнику који сведочи у поступку против другог супружника, који је осумњичен за кривично дело против особе или имовине другог брачног друга, или детета, родитеља, рођака, или особе са којом дели стан, без обзира да ли је извршено пре или за време трајања брака. Федералним законом о доказима је предвиђена и могућност сведочења експерата какве последице има физичко, емоционално и сексуално злостављање на уверења, перцепције и понашање жртве насиља у породици, како би се објаснила

динамика насиља у породици, и да би се објаснило зашто се жртва понаша на начин на који се понашала (нпр. зашто је жртва променила исказ, зашто није позвала полицију, зашто није хтела да се нађе пред судом) (Јовановић, 2010: 120-123).

6.4. Уједињено Краљевство

У кривичном оквирима, нема посебног кривичног дела насиља у породици, те се заштита на овом нивоу остварује применом постојећих различитих инкриминација. Законом о делима против личности из 1861. године предвиђено је да за кривична дела која се састоје у физичком нападу друге особе прописана је казна од шест месеци, а за опасну телесну повреду учињену са намером и доживотни затвор. Законом против узнемиравања из 1997. године, за дела узнемиравања, под којим се подразумевају понашања које учиналац предузима, иако зна или је могао знати да угрожавају сигурност другог, казна може бити максималних пет година затвора и/или новчана казна. Овај закон је креиран пре свега ради заштите жртава прогањања које се налазе или су били у браку, или неком другом виду партнерских односа (Elliott, Quinn, 2006: 150-152).

Породични закон из 1996. године, садржи одредбе о заштити од насиља у породици, и предвиђа могућност да се затражи од суда изрицање мере заштите од насиља у породици у посебном поступку, или у поступку за развод брака. Породични суд може изрећи меру заштите од насиља у породици којом се забрањује злостављање жртве и/или тужиоца, при чему сам Закон не одређује у чему се она састоји, већ препушта суду да одлучи о томе да ли има места одређивања мере у конкретном случају. Суд може изрећи и заштиту меру усељења жртве у стан, односно иселења насилника и забрану приласка око стана. Суд може одредити, и да у случају кршења мере заштите од насиља у породици, лишење слободе насилника, након чега се насилник спроводи пред суд, када му може бити изречена новчана или затворска казна (Јовановић, 2010:117).

У Енглеској је 2004. године донет Закон о насиљу у породици, кривичним делима и жртвама, који представља допуну одредаба Породичног закона из 1996. године и Закона против узнемиравања из 1997. године. Он предвиђа да се кршење забране узнемиравања сматра кривичним делом. Уколико јавни тужилац одустане од кривичног гоњења, или суд донесе ослобађајућу пресуду у поступку заштите од насиља у породици, суд може да одреди мере заштите од насиља у породици, ако оцени да је

изрицање такве мере целисходно. Овим Законом се заштита од насиља у породици проширује и на лица која живе у хомосексуалној заједници, као и на она лица која не живе заједно, али јесу, или су била у блиском, интимном партнерском односу који траје, или је трајао дуже време.

У Шкотској је заштита од насиља у породици, обезбеђена Законом о заштити од узнемиравања из 1997. године, који као и у Енглеској и у Велсу штити све, па и жртве насиља у породици.

Северна Ирска сматра се водећом у Уједињеном Краљевству, у погледу остварења заштите од насиља у породици, у браку и партнерским односима. Ово место јој обезбеђују одредбе закона којим се уређује питање породичних домова и насиља у породици (Family Homes and Domestic Violence Order) из 1998. године. Он предвиђа два основна грађанскоправна средства за заштиту од насиља у породици: забрану злостављања (non molestation order) и меру којом се регулише питање поседа над породичним станом (occupation order). Ове мере се могу применити и у случају прекида партнерске везе, превентивно, чак и када није било насиља. Судску заштиту од насиља у породици могу захтевати и бивши партнери, као и чланови шире породице (лица која живе у заједничком домаћинству, вереници, као и лица која имају родитељску одговорност према детету) (Јовановић, 2010: 118).

6.5. Канада

Кривични законик Канаде нема посебних одредби о насиљу у породици, у браку и партнерским односима. Међутим, имајући у виду специфичност насиља у породици, Министарство правде будно прати како се решавају случајеви насиља у партнерским односима и ангажује се на едукацији кадрова у полицији и правосуђу ради ефикаснијег поступања (Јовановић, 2010:118). Ради адекватнијег и ефикаснијег реаговања на насиље у породици, у браку и партнерским односима Bill C 126 је 1993. године унео је у Кривични законик ново дело - узнемиравање (criminal harrasment), које се често назива и прогањањем (stalking) а 1997. године је поштрен однос према овом делу насиља у породици са убиством првог степена, без обзира на то да ли је оно планирано или ненамерно. Bill C42 је олакшао одређивање заштитних мера од насиља у партнерским односима, тако да и полиција и друга лица могу тражити њено изрицање. Bill C41 је наложио судовима да при одмеравању казне узму као отежавајућу околност то што је пасивни субјекат супружник или дете.

Законодавства појединих канадских провинција имају посебне акте који регулишу заштиту од насиља у породици, у браку и партнерским односима и то: Алберта - Закон о заштити од насиља у породици (1999), Манитоба - Закон о прогањању, превенцији, заштити и обештећењу жртава насиља у породици (1998), Northwest Territories - Закон о заштити од насиља у породици (2005) и Newfoundland i Labrador - Закон о заштити од насиља у породици (2006) године идр.

Закон о заштити од насиља у породици Newfoundlanda i Labradora из 2006. године, најбоље даје слику канадског права о заштити од насиља у породици. Овим законом, Суду је дато право, да на захтев полиције, или жртве одреди једну или више мера заштита од насиља у породици, ако процени да је у конкретном случају њено одређивање потребно. Заштитне мере су одређеног трајања, могу трајати највише деведесет дана и не постоји могућност продужења. Суд може по одређивању мере заштите одлучити и без саслушања насилника, и у његовом одсуству, уколико процени постојање конкретне опасности од повређивања жртве или штете по имовину, а имајући у виду период и историју насиља, околности које указују да ће насиље бити настављено, као и најбоље интересе жртве и детета. За одлучивање о одређивању мере заштите од насиља у породици потребно је да постоји, или је постојала заједница живота насилника и жртве (брачних, ванбрачних партнера, различитих или истог пола), или да имају заједничко дете, без обзира на то да ли су икада живели заједно. О одређивању мере суд одлучује у року од двадесет и четири часова. Мере заштите од насиља у породици, које суд може одредити су: искључиво привремено коришћење стана, удаљење насилника, полицијску пратњу ради узимања личних ствари, привремено искључиво коришћење одређених ствари, одузимање оружја, привремено старатељство над дететом, забрану узнемиравања, обавезу да насилник плаћа закупнину, или отплаћује хипотеку и друге мере чије одређивање суд оцени неопходним ради заштите жртве.

7.Насиље у породици, у браку и партнерским односима, у законодавним решењима бивших југословенских Република

7.1. Република Словенија

У Кривичном законнику Републике Словеније из 2008. године (који је ступио на снагу 1. новембра 2008. године) насиље у породици добило је посебни законски опис. Дело „насиље у породици“ чини онај ко члана породице и друге трајније заједнице злоставља, примењује насиље, или му на други начин наноси бол или га понижава, непосредним нападом на живот, или тело принуђује да напусти заједнички стан, или му на други начин ограничава слободу кретања, прогања га, принуђује на рад, или спречава да ради, или га на други начин насилним ограничавањем његових једнаких права доводи у подређени положај. За ово дело предвиђена је казна затвора до пет година, а уколико се ради о лицима с којима је учинилац живео некада у заједници, а акти насиља се могу довести у везу с ранијим заједништвом, казна је нижа, до три године затвора.

Године 2001. у оквиру Министарства за рад, породицу и социјалну политику установљено је саветодавно тело за проблем насиља над женама, које је 2005. године преименовано у Експертски савет за проблем насиља у породици.

Године 2008. на плану сузбијања насиља у породици у Републици Словенији је донет Закон о спречавању насиља у породици. Чланом 3 насиље у породици се одређује као сваки акт физичког, психичког, економског и сексуалног насиља које врши један члан породице према другом, али и занемаривање члана породице. Члан породице је партнер (брачни, ванбрачни, садашњи или бивши, али и партнер у истополној регистрованој заједници), крвни сродник у правој линији, у побочној линији до трећег степена сродства закључно, пасторци, помајка, поочим, усвојиоци и усвојеници, хранитељи и храњеници, старатељ и штићеник, лица која имају заједничко дете, лица која живе у заједничком домаћинству. Чл. 4 предвиђено је да се дете има сматрати жртвом и када није непосредно жртва насиља, већ живи у окружењу које карактерише насиље. Кључну улогу у заштити има Центар за социјални рад, а све службе су дужне да га обавесте о сазнањима до којих су дошле о постојању насиља у породици, осим ако се жртве томе изричито не противе, а нема основа за сумње да се ради у кривичном делу за које се гони по службеној дужности. Уколико се ради о детету, обавезно је пријављивање и Центру за социјални рад и тужилаштву.

Центар за социјални рад се посвећује и раду са жртвом и раду са насилником. За жртву мултидисциплинарни тим израђује план помоћи. Жртва има право да изабере помоћника који ће је подржавати, пратити у процедурама, а има и право на правног заступника. Чланом 19 регулисане су мере безбедности за заштиту жртве, које жртва може тражити од суда да одреди. То су следеће мере: забрана успостављања контакта са жртвом, укључујући и коришћења средства комуникације на даљину, привремено исељење насилника из стана, односно усељење жртве у стан, забрана приласка месту где жртва живи и ради (посао, школа, вртић). Трајање ових мера је ограничено на шест месеци, али жртва може тражити продужење на нових шест месеци. Чланом 25 до 28 наведеног Закона регулисана је бесплатна правна помоћ за жртве за које је утврђено да су у опасности, а ову процену „опасности“ врши Центар за социјални рад.

Предвиђено је и обавезно усавршавање и стручна обука за све оне који раде на сузбијању насиља у породици.

Године 2009. усвојен је Национални програм за спречавање насиља у породици за период од пет година, на основу кога ће се формирати План акције за период од две године.

7.2. Република Хрватска

Република Хрватска је донела Закон о заштити од насиља у породици 2003. године, а нови је донела 2009. године. Чл. 3 Закона о заштити од насиља у породици из 2009. године одређено је да породицу чине: жена и мушкарац у браку, њихова заједничка деца, те деца сваког од њих; жена и мушкарац у ванбрачној заједници; деца сваког од њих и њихова заједничка деца; сродници по крви у равној лози без ограничења; сродници по крви у побочној лози закључно са трећим степеном; сродници по тазбини закључно са другим степеном у брачној и ванбрачној заједници; особе које имају заједничку децу; старатељ и штићеник; корисник смештаја у хранитељској породици и чланови њихових породица док такав однос траје. Породицу чине и жена и мушкарац, који су живели заједно у брачној или ванбрачној заједници, деца сваког од њих и њихова заједничка деца, уколико су повод прекида брачне или ванбрачне заједнице били брачни или ванбрачни односи.

У чл. 4 насиље у породици се дефинише као сваки облик физичког, психичког, економског и сексуалног насиља, при чему се наводе конкретни акти насиља: физичко насиље, односно примена физичке силе без обзира да ли је наступила тешка телесна

повреда или не, физичко кажњавање и други начин понижавајућег поступања према деци у васпитне сврхе, психичко насиље које је проузроковало осећај страха, узнемирености, повреде достојанства, вербално насиље, вербални напади, вређање, псовање, називање погрдним именима, или на други начин грубо вербално узнемиравање, ухођење, или узнемиравање преко средстава за комуницирање, или преко електронских или штампаних медија или на други начин, или комуницирања са трећим особама, противправна изолација или угрожавање слободе кретања, сексуално насиље, односно сексуално узнемиравање, економско насиље, под којим се подразумева, забрана или онемогућавање коришћења личне или заједничке имовине, или покушај да се то учини, одузимање права или забрана располагања личним приходима или имовином стеченом личним радом или наслеђем, онемогућавање запошљавања или рада, присиљавање на економску зависност, ускраћивање средства за одржавање заједничког домаћинства и бригу о деци или другим издржаваним члановима заједничког домаћинства.

Сви поступци покренути по овом закону су хитни, а центри за социјални рад, здравствене установе, као и друге службе морају да воде рачуна о потребама жртве, при чему се наглашава њихова дужност да сваки акт насиља за који сазнају у вршењу службе пријаве полицији или тужилаштву, јер у противном могу бити новчано кажњени.

Санкције које се могу изрећи учиниоцу насиља су: заштитне мере, казна затвора, новчана казна и друге санкције предвиђене законом. Чл. 18 предвиђено је да Суд може учиниоцу изрећи следеће заштитне мере: обавезан психосоцијални третман, забрану приближавања жртви насиља, забрану узнемиравања или ухођења особе изложене насиљу, удаљење из стана или куће, или неког другог стамбеног простора, обавезно лечење од болести зависности, одузимање предмета који је намењен или употребљен у чињењу дела. Примену заштитне мере може захтевати овлашћени тужилац, особа изложена насиљу, а може се одредити и по службеној дужности. Мера се одређује одлуком суда у року од 24 часа од подношења предлога за одређивање мере. Уколико овлашћени предлагач у року од осам дана не поднесе оптужни предлог, одлука којом је одређена мера ће се ставити ван снаге.

Нови Казнени закон Републике Хрватске из 2011. године (који је ступио на снагу 1. јануара 2013. године) садржи и одређене новине. Тако се према новом закону члановима породице сматрају брачни или изванбрачни друг, њихова заједничка деца, те деца сваког од њих, сродници по крви у равној лози без ограничења, сродници по крви

у побочној лози закључно са трећим степеном, сродници по тазбини закључно са другим степеном. Када је реч о насиљу у породици, члановима породице у смислу овог закона сматрају су и бивши брачни или изванбрачни друг, деца сваког од њих и њихова заједничка деца, особе које имају заједничку децу, старатељ и штићеник, корисник смештаја у хранитељској породици и чланови њихових породица, док такав однос траје. Породицу чине и жена и мушкарац који су живели заједно у брачној или ванбрачној заједници, деца сваког од њих и њихова заједничка деца, уколико су након прекида брачне или ванбрачне заједнице повод сукоба били брачни или ванбрачни односи. Под истим условима члановима породице сматрају се истополни партнери, деца сваког од њих, и њихова заједничка деца, као и бивши истополни партнери, те деца сваког од њих (87 ст. 8). У Глави XVIII, Кривична дела против брака, породице и деце уведена су и два нова кривична дела, и то: присила на склапање брака и повреда приватности детета, а кривично дело насилничко понашање у породици које је раније било предвиђено у чл. 215а више се не налази у Казненом закону (Антолиш Миливојевић, 2012: 374-384).

Занимљиво је овде поменути и чланак 10 ст. 2 тач. 4 Закона о оружју којим је предвиђена забрана издавања дозволе за ношење оружја ономе против кога се води казнени поступак или је осуђен за дело против брака, породице и малолетних лица, с обзиром на то да у Републици Хрватској постоји идеја да се убудуће у законске прописе уносе одредбе везане за борбу против насиља.

7.3.Република Македонија

У Кривичном закону Македоније нема посебног дела насиље у породици, али је околност да су одређена дела учињена у контексту насиља у породици квалификаторна околност.

Тако, у оквиру кривичних дела против живота и тела из главе XIV, чл. 130 ст. 1 предвиђено је да основни облик кривичног дела лака телесна повреда чини онај ко другог телесно повреди, или му здравље телесно наруши, а предвиђена је новчана казна или казна затвора до једне године. Ако је дело учињено у оквирима насиља у породици (чл. 130 ст. 2) предвиђена је казна затвора у трајању од шест месеци до три године. Када је у питању тешка телесна повреда, за основни облик је предвиђена казна затвора у трајању од шест месеци до пет година (чл. 131 ст. 1), а уколико је дело учињено у оквиру породице - од једне до пет година затвора (чл. 131 ст. 2). Када је у питању

особито тешка телесна повреда предвиђена је казна затвора од једне до десет година, а уколико је тешка телесна повреда квалификована смрћу казна је најмање једна година. Чл. 131 ст. 6 предвиђа да ко учини дело на мах, доведен у стање јаке раздражености нападом или тешким вређањем или насиљем у породици од стране оштећеног, казниће се за дело из ст. 1 и 2, новчаном казном или затвором до три године, а ако је у питању дело из ст. 3 и 4 затвором од једне до пет година.

Када су у питању кривична дела против слободе и права човека и грађанина из главе XV, код кривичног дела принуде (чл. 139) околност да се принуда врши у породици је квалификаторна околност, а прописана је казна затвора од шест месеци до три године. Код кривичног дела противправног лишења слободе (чл. 140), ко другог противправно лиши слободе, држи затвореним, или му на други начин одузме, или ограничи слободу кретања, ако је то учињено у породици, казна затвора је од шест месеци до три године.

Чл. 144 прописано је да кривично дело угрожавање сигурности такође, добија тежи облик ако је учињено у оквиру у породице, и прописана је казна затвора од три месеца до три године.

У групу кривичних дела против полне слободе и полног морала, из главе XIX, насиље у породици такође се јавља као квалификаторна околност код појединих кривичних дела. У чл. 191 (посредовање у вршењу проституције) предвиђено је више облика дела, а у случају да неко од дела буде извршено у породици, прописана је казна од једне до десет година.

У чл. 122 ст. 19 насиље у породици се дефинише као сваки облик злостављања, тешко вређање, угрожавање сигурности, наношење физичких повреда, сексуално или друго физичко или психолошко насиље које узрокује осећај несигурности, угрожености, или страха од супружника, родитеља или деце, или других особа који живе у заједници, или заједничком домаћинству, као и код бившег супружника, или особе с којом има заједничко дете или блиски лични однос.

Чл. 33 Закона о породици забрањује насиље у браку и породици. У глави VI под називом „Нарушени односи и насиље у браку и породици“, чл. 94б предвиђено је да се забрањује свако насиље међу члановима породице без обзира на пол и узраст, а чл. 94в предвиђа да жртва насиља може бити било који члан породице, без обзира на пол и узраст, и то садашњи или бивши брачни или ванбрачни друг, лице које живи или је живело са жртвом насиља у породици, лице с којим има заједничко дете или лице које

је са жртвом у четвртом степену крвног сродства и другом степену тазбинског сродства.

Под насиљем у браку и породици у смислу овог закона сматра се примена силе, застрашивање, емоционална и сексуална злоупотреба и материјално, сексуално или радно искоришћавање другог члана породице.

Породицом се сматрају брачни другови који живе, или су живели у брачној или ванбрачној заједници, или у било ком виду заједнице, или ако имају заједничко дете, браћа и сестре, полубраћа и полусестр. Акти насиља могу бити вршени, осим над наведеним лицима и над дететом, старијим члановима породице и члановима породице који су делимично, или у целини лишени пословне способности.

Центар за социјални рад предузима мере за заштиту породице и лица која су жртве, сам или на захтев породице. Он подноси и захтев за изрицање привремене мере заштите, када је у питању малолетно, или пословно неспособно лице, а када су у питању пунолетна и пословно способна лица, само уз сагласност жртве. Привремене мере заштите од насиља у породици одређује суд, и могу трајати најдуже годину дана, а Центар за социјални рад може, уколико сматра да је то потребно, тражити продужење, или пак да се мера укине или замени неком другом мером. Привремене мере су: забрана злостављања, узнемиравања, контактирања и комуницирања са жртвом, директно или индиректно, забрана приласка, одстрањивања из куће, без обзира на власништво до доношења коначне одлуке суда, забрани поседовања ватреног или другог оружја или налог да се оно одузме, налог да се жртви врате предмети који су јој потребни за задовољење свакодневних потреба, налог насилнику да посећује саветовалиште, да се лечи од зависности или друге болести, надокнади медицинске и друге трошкове настале у вези с извршеним насиљем.

7.4. Федерација Босне и Херцеговине

Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине предвиђа кривично дело насиље у породици. Дело чини онај „ко насиљем, дрским и безобзирним понашањем угрожава мир, телесну цјеловитост или психичко здравље члана своје породице“. За овај облик насиља у породици предвиђена је новчана казна или казна затвора до једне године. Уколико је дело учињено према члану породице с којим учинилац живи у породичном домаћинству, предвиђена је новчана казна, или казна затвора до три године.

Трећи облик дела постоји уколико је дело из става 1. или 2. учињено уз употребу оружја, опасног оруђа или средства подобног да тело тешко повреди или здравље тешко наруши, предвиђена је казна затвора од три месеца до три године.

Четврти облик дела постоји ако је извршењем дела из ст. 1, 2 или 3, члан породице тешко телесно повређен или му је здравље тешко нарушено или је учињено према малолетнику, предвиђена је казна затвора од једне до пет година. Ако је услед извршења дела из ст. 1 до 4 наступила смрт члана породице, због степена друштвене опасности предвиђена је казна затвора од две до петнаест година.

Најтежи облик кривичног дела насиља у породици постоји у случају лишења живота члана породице који је претходно злостављан, а као кривична санкција за ово дело предвиђено је најмање десет година затвора или казна дуготрајног затвора.

У чл. 2 ст. 1 тач. 20 предвиђено је да се члановима породице сматрају: брачни и ванбрачни друг, сродник по крви у правој линији, усвојитељ и усвојеник, сродник у побочној линији до трећег степена закључно и сродник по тазбини до другог степена закључно.

У Законнику о кривичном поступку од значаја за заштиту жртава од насиља у породици јесте мера забране из чл. 140а ст. 1 т.б.и.ц којом се може наложити окривљеном да не посећује одређена места, односно не састаје се са одређеним лицима, а то се може односити и на чланове породице, или блиске сроднике уколико је дело учињено на штету неког од њих.

Законом о заштити од насиља у породици, према чл. 5, круг лица који уживају заштиту у смислу овог Закона су: садашњи или бивши брачни или ванбрачни партнери, сродници који живе заједно, крвни сродници и сродници из потпуног усвојења у правој линији без ограничења, а у побочној линији закључно са четвртим степеном, усвојеник и усвојитељ, из односа непотпуног усвојења, сродници по тазбини закључно с другим степеном, старалац и штићеник, хранилац и храњеник.

У члану 6 насиље у породици дефинише се „као било које дело којим се наноси физичка, психичка и сексуална повреда, патња или економска штета, као и претња таквим деловима или пропуштање дужност чињења и пажње, што озбиљно спутава чланове породице и лица која се налазе у односу блиских социјалних веза, без обзира да ли између њих постоји или је постојала заједница живота, да уживају у својим правима и слободама на принципу равноправности полова и у јавној и у приватној сфери живота“.

Након тога се детаљно наводе које су то радње насиља: свака примена физичке силе или психичке принуде на физички или психички интегритет члана породице, свако поступање једног члана породице које може проузроковати или изазвати опасност да ће проузроковати физичку или психичку бол или економску штету, проузроковање страха или особне угрожености, или повреде достојанства члана породице уценом или другом принудом, физички напад члана породице на другог члана породице, без обзира да ли је наступила физичка повреда или није, вербални напад, вређање, псовање, називање погрдним именима и други начини грубог узнемиравања члана породице, сексуално узнемиравање, ухођење, оштећење или уништење заједничке имовине или имовине у поседу, пропуштање дужне пажње, надзора према другом члану породице, или непружање помоћи и заштите том члану породице иако за то постоји обавеза према закону и моралу, што може имати за последицу или осећај физичке, психичке или економско - социјалне угрожености тог члана породице.

Једина врста прекршајних санкција за насиље у породици јесу заштитне мере. Заштитне мере се могу изрећи самостално, на захтев: жртве, полиције, тужилаштва, органа старатељства, владине и невладине организације и по службеној дужности. Суд је дужан да води рачуна о сврси и тежини мере, њеној ефикасности, а по потреби је може заменити и другом мером. Заштитне мере су: удаљење из стана, куће или другог стамбеног простора; забрана приближавања жртви; забрана ухођење или узнемиравања; обавеза психосоцијалног третмана; обавеза лечења зависности. Заштитне мере се изричу у трајању од најмање једног месеца, а најдуже до две године, рачунајући од правноснажности решења којим је мера изречена.

Орган старатељства и други органи заштите дужни су да воде евиденцију о мерама и лицима на која се односе, да прате извршење мере и обавештавају суд о томе, као и да предложе продужење, прекид или замену мере.

Породични закон ФБИХ у чл. 2 породицу дефинише као „животну заједницу родитеља и деце и других крвних сродника, сродника по тазбини, усвојилаца и усвојеника и особа из ванбрачне заједнице ако живе у заједничком домаћинству. Чл. 4 прописује забрану насилничког понашања брачног партнера или било ког другог члана породице, а под насилничким понашањем подразумева се свако нарушавање физичког или психичког интегритета, у смислу Закона о равноправности полова у БИХ.

7.5. Босна и Херцеговина

Кривични закон Босне и Херцеговине не предвиђа кривично дело насиља у породици, већ је оно регулисано посебним Законом о заштити од насиља у породици. Породицу у смислу овог закона чине: брачни и ванбрачни партнери, сродници који живе заједно, крвни сродници и сродници из односа потпуног усвојења у правој линији без ограничења, у побочној линији закључно са четвртим степеном, усвојеник, усвојитељ из односа непотпуног усвојења, сродници по тазбини закључно са другим степеном, старалац и штићеник, хранилац и храњеник.

Насиље у породици се у смислу овог закона дефинише као било које дело којим се наноси физичка, психичка, сексуална или економска штета или патње, и претње таквим делима, или пропуштање дужног чињења и пажње, које озбиљно спутавају чланове породице да уживају у својим правима и слободама, на принципу равноправности и у јавној и приватној сфери живота. Чл. 6 ст. 2 предвиђено је да су радње насиља у породици: свака примена физичке силе, или психичке принуде на физички или психички интегритет члана породице; свако поступање једног члана породице које може проузроковати, или изазвати опасности да ће проузроковати физичку или психичку бол или економску штету; проузроковање страха, или особне угрожености, или повреде достојанства породице уценом или другом принудом; физички напад члана породице на другог члана породице без обзира да ли је наступила физичка повреда или није; вербални напад, вређање, псовање, називање погрдним именима, те други начини грубог узнемиравања; сексуално узнемиравање и узнемиравање другог члана породице, ухођење, и сви други слични облици узнемиравања, пропуштање дужне пажње, вршење надзора над другим чланом породице.

Поступак за заштиту од насиља у породици у смислу овог Закона је по својој правној природи прекршајни.

Насиље могу пријавити здравствени и социјални радници, наставници, васпитачи, медицинске, образовне и друге установе, као и невладине организације које у обављању своје дужности сазнају за учињено дело насиља у породици, као и сама жртва. Прекршајне санкције за заштиту од насиља у породици су заштитне мере, и то: удаљење из стана, куће или неког стамбеног простора и забрана враћања у стан, кућу или неки други стамбени простор; забрана приближавања жртви насиља; забрана узнемиравања или ухођења; обавеза подвргавању психосоцијалном третману; обавезно

лечење од болести зависности. Оне се могу изрећи на предлог: жртве, полиције, тужилаштва, органа старатељства, владиних и невладиних организација, или по службеној дужности. Приликом изрицања заштитне мере суд ће водити рачуна о сврси и тежини изречене мере, њеној ефикасности, а према потреби ту меру може заменити и другом заштитном мером. Орган старатељства дужан је да води евиденцију о изреченим заштитним мерама, пратити њихово извршење, обавештавати суд за прекршаје о извршењу мере, предложити прекид, или продужење, или замену мере другом мером. У случају да учинилац, према коме је изречена заштитна мера, не поштује меру, казниће се новчаном казном у износу прописаном овим Законом.

7.6. Република Српска

У Кривичном законнику Републике Српске из 2003. Године, у одељку кривична дела против брака и породице (XX), у чл. 208, предвиђено је кривично дело насиље у породици или породичној заједници. Основни облик дела врши онај ко применом насиља, дрским и безобзирним понашањем угрожава спокојство, телесни интегритет, или душевно здравље члана своје породице, или породичне заједнице. За овај облик дела предвиђена је новчана казна, или казна затвора до две године. Први тежи облик дела постоји уколико је при извршењу дела из ст. 1 коришћено оружје или оруђе које је подобно да тело тешко повреди и здравље наруши. За овај облик дела предвиђена је казна затвора од три месеца до три године. Други тежи облик дела постоји уколико је услед извршења дела из ст. 1 и 2 наступила тешка телесна повреда, или тешко нарушење здравља, или су она учињена према малолетном лицу. С обзиром на степен друштвене опасности, предвиђена је казна затвора од једне до пет година. Трећи тежи облик дела постоји уколико је као последица извршења дела из претходних ставова наступила смрт члана породице или породичне заједнице, а као кривична санкција за ово дело предвиђена је казна затвора од две до дванаест година.

Једна од разлика у односу на друга кривична законодавства, у погледу регулисања насиља у породици, огледа се у чл. 208 ст. 5, којим је предвиђен и најтежи облик насиља у породици или породичној заједници, и гласи „, ко лиши живота члана породице или породичне заједнице који је претходно злостављан казниће се затвором од најмање десет година“.

Чланом породице или породичне заједнице, сматрају се бивши супружници и њихова деца и родитељи бивших супружника (чл. 208 ст.6).

Заштиту жртава од насиља у породици пружа и Закон о заштити од насиља у породици. У смислу овог Закона, породицу чине: супружници брачни и ванбрачни; њихова деца заједничка или из ранијих бракова; бивши супружници и њихова деца; усвојилац и усвојеник; старалац и штићеник; као и друга лица која сада живе, или су живела у породичној заједници, родитељи садашњих и бивших супружника, очух и маћеха.

Насиље у породици се дефинише као било које дело којим се наноси физичка, психичка и сексуална повреда, патња или економска штета, као и претња таквим деловима или пропуштање дужност чињења и пажње, што озбиљно спутава чланове породице и лица која се налазе у односу блиских социјалних веза, без обзира да ли између њих постоји или је постојала заједница живота, да уживају у својим правима и слободама на принципу равноправности полова и у јавној и у приватној сфери живота (чл. 6).

Затим се детаљно наводе које су то радње насиља: физички напад на другог члана породице, без обзира да ли је наступила физичка повреда или није; свака примена физичке силе која резултира директним нападом или применом психичке принуде на физички или психички интегритет члана породице; проузроковање осећаја страха или личне угрожености или повреде достојанства, уценом или вербалном претњом; озбиљни вербални напад, вређање, псовање, називање погрдним именима, ухођење и сви други начини узнемиравања другог члана породице; оштећење или уништење заједничке имовине или имовине у поседу или покушај да се то учини; пропуштање дужне пажње и надзора или непружање помоћи и заштите; ако за то постоји обавеза по закону или обичајима; сексуално узнемиравање, одузимање права на економску независност забраном рада или држањем члана породице у односу зависности или подређености, претњом или недавањем средстава за живот или другом облицима доминације једног члана породице над другим; васпитање деце физичким кажњавањем и другим начинима понижавајућег поступања; и, друге радње насиља у породици.

Такође, прописана је и обавеза члана породице, у којој је дошло до насиља да пријави насиље, као и полиције, суда, тужилаштва, центара за социјални рад, запослених у здравственим и образовним установама и других грађана, јер у случају непријављивања могу бити кажњени. Предвиђена је обавеза свих установа и органа (осим грађана) доношење протокола за поступање у случајевима насиља у породици.

Прекршајне санкције су заштитна мера и новчана казна. Заштитне мере се могу изрећи самостално, на захтев жртве, полиције, тужилаштва, органа старатељства,

владине и невладине организације и по службеној дужности. Суд је дужан да води рачуна о сврси и тежини мере, њеној ефикасности, а по потреби је може заменити и другом мером. Заштитне мере су: удаљење из стана, куће или другог стамбеног простора, забрана приближавања жртви, забрана ухођења или узнемиравања, обавеза психосоцијалног третмана, обавеза лечења зависности, рад у корист локалне заједнице. О спровођењу заштитних мера донети су и одговарајући правилници.

Орган старатељства и други органи заштите дужни су да воде евиденцију о мерама и лицима на која се односе, да прате извршење мере и обавештавају суд о томе, као и да предложе продужење, прекид или замену мере.

Новчана казна за прекршаје креће се у распону од 500-1500 КМ. У случају да казна не буде плаћена замењује се мером рада у корист хуманитарне организације.

7.7.Република Црна Гора

У Кривичном законнику Републике Црне Горе, у одељку: „ Кривична дела против брака и породице“ (глава XIX), чл. 220 предвиђено је кривично дело насиље у породици или у породичној заједници. Ово дело врши члан породице који применом насиља угрожава телесни или душевни интегритет члана своје породице, за које је предвиђена новчана казна, или казна затвора до једне године. Тежи облик овог дела постоји ако је при извршењу дела коришћено оружје, опасно оруђе или друго средство погодно да тело тешко повреди или здравље тешко наруши. С обзиром на већи степен друштвене опасности предвиђена је казна затвора од три месеца до три године. Уколико је услед дела насиља у породици настала тешка телесна повреда, или тешко нарушење здравља, или су учињена према малолетном лицу, учинилац ће се казнити казном затвора од једне до пет година, а ако је услед неког од облика дела наступила смрт члана породице или породичне заједнице, предвиђена је казна затвора од три до дванаест година. Пети облик дела постоји уколико се прекрши мера заштита од насиља у породици, коју је суд изрекао на основу закона, и за овај облик прописана је новчана казна или казна затвора у трајању до шест месеци.

Кривични законик предвиђа да се породицом, или породичном заједницом сматрају: бивши брачни другови; крвни сродници и сродници из потпуног усвојења у правој линији без ограничења, а у побочној линији закључно са четвртим степеном; сродници из непотпуног усвојења; тазбински сродници закључно са другим степеном; лица која живе у истом породичном домаћинству; и лица која имају заједничко дете

или је дете на путу да буде рођено, иако никада нису живела у истом породичном домаћинству (чл. 142 ст. 29).

Законом о кривичном поступку чл. 139 ст. 3 предвиђена је мера која обезбеђује несметано вођење кривичног поступка, и којом се окривљеном може забранити виђање са члановима породице „уколико је дело извршено на њихову штету“.

У Породичном закону Републике Црне Горе, породица се дефинише као животна заједница родитеља, деце и других сродника, који, у смислу овог закона, имају међусобна права и обавезе. Породица је и свака друга основна заједница живота, у којој се негују или подижу деца (чл. 2). У овом закону, насиље у породици се само помиње у вези са уређењем односа родитеља и деце, односно када се наводе разлози за одвајање детета од родитеља, односно ограничавања права детета да одржава личне односе с родитељем са којим не живи.

Новине у регулисању „насиља у породици“, а самим тим и допуну напред наведених закона, дао је Закон о заштити од насиља у породици. Насиље је свако чињење или нечињење члана породице, којим се угрожава физички, психички, сексуални и економски интегритет, ментално здравље и спокојство другог члана породице, без обзира на место где је учињено.

Предвиђа се и да се члановима породице сматрају: супружници или бивши супружници, њихова деца и деца сваког од њих; ванбрачни супружници или бивши ванбрачни супружници, без обзира на трајање ванбрачне заједнице, њихова деца и деца сваког од њих; крвни сродници и сродници из потпуног усвојења у правој линији без ограничења, а у побочној линији закључно са четвртим степеном; сродници из непотпуног усвојења; тазбински сродници закључно с другим степеном у брачној или ванбрачној заједници; лица која живе у истом породичном домаћинству, без обзира на сродство; лица која имају заједничко дете или је дете зачето (чл. 3)

Законом је превиђено да су полиција, органи за прекршаје, државно тужилаштво, центар за социјални рад или друга установа социјалне и дечије заштите, здравствена установа, као и други органи, дужни да решавају случајеве насиља и пружање помоћи жртви хитно (чл. 5). Посебно су наведени облици испољавања насиља у породици (чл. 8).

Такође, државни орган, здравствена, образовна и друга установа, социјални радник, васпитач и друго лице дужни су да пријаве полицији почињено насиље за које

сознају у вршењу послова из своје надлежности, а у случају непријављивања могу бити кажњени.

Центар за социјални рад образује стручни тим ради утврђивања плана пружања помоћи жртви, који садржи мере којим се уређује социјална, а уколико је дете жртва, и дечија заштита, у складу са потребама и избором жртве. Жртва има право и на бесплатну правну помоћ. Врсте кривичних санкција су заштитне мере и новчана казна.

Захтев за одређивање заштитне мере, која се може изрећи и самостално и пре окончања поступка, могу поднети: жртва или њен заступник; центар за социјални рад, или друга установа социјалне или дечије заштите; а може је одредити и орган по службеној дужности. Заштитне мере које се могу изрећи учиниоцу су: удаљење из стана или другог простора за становање, забрана приближавања, забрана узнемиравања и ухођења, обавезно лечење од зависности, обавезан психосоцијални третман. Изречена заштитна мера може да траје до окончања поступка, односно док постоје разлози због којих је одређена.

Прекршајном казном до троструког износа минималне зараде у Републици Црној Гори, или казном затвора у трајању од 10 дана, казниће се учинилац неког облика насиља у породици предвиђених овим законом.

8. Правна заштита од насиља у породици, у браку и партнерским односима у Републици Србији

8.1. Норме кривичног законодавства

Први корак у изградњи кривичноправног, репресивног система заштита жртава од насиља у породици, у браку и партнерским односима учињен је инкриминисањем насиља у породици као посебног кривичног дела, с различитим облицима испољавања. У чл. 118а Закона о изменама и допунама Кривичног законика Републике Србије из 2002. године, била су предвиђена четири облика насиља у породици, а гоњење предузема по службеној дужности. Међутим, одредбом чл. 118а није било дефинисано ко се сматра чланом породице, и у пракси је остало отворено питање тумачења ове одреднице. Најчешће се појам „члан породице“ тумачио рестриктивно, што је довело до сужавања домета кривичноправне заштите од насиља у породици, те су у пракси изван овог система, породичне заштите остали: ванбрачни, разведени, растављени супружници, лица која су била у емоционалној вези и лица у фактичкој заједници. Такође, није било законских могућности за изрицање заштитних мера, нити мера безбедности (Константиновић Вилић, 2011: 174-175).

Као резултат реформе кривичног законодавства и његовог усклађивања с међународним и европским стандардима, донет је 2005. године Кривични законик Републике Србије, који предвиђа кривично дело насиља у породици, у чл. 194 у оквиру Главе деветанесте „Кривична дела против брака и породице“.

Одредбом чл. 194 Кривичног законика предвиђено је пет облика кривичног дела насиља у породици.

Приликом одређења првог облика, законодавац се послужио последичном радњом, која се манифестује у угрожавању спокојства, телесног интегритета и душевног стања. Кад је реч о последицама овог дела, појам телесног интегритета није споран. Спокојство означава, по правилу, осећање физичке или психичке несигурности, непостојање узнемиравања од стране неког лица, уверење да не прети никаква опасност. Међутим, није јасно шта је законодавац мислио под душевним стањем, можда оно што се у народу често назива „душевни мир“, односно непостојање страха, несигурности, узбуђења исл.

Када је реч о начинима извршења, предвиђено је да се ово дело врши применом насиља, претњом да ће се напасти на живот и тело и дрско и безобзирно понашање. Појам насиља треба узети у значењу примене принуде, односно онако како је оно

одређено код кривичног дела принуде, а претњу у општем значењу. Дрско понашање је оно којим се крше елементарна правила културног и уобичајеног понашања, којим се према другом испољава игнорисање, вређање, спремност за физички обрачун, па чак и неки облик претње нападом на телесни интегритет. Безобзирно понашање је испољавање крајњег непоштовања неког лица, његово психичко или физичко малтретирање, исл (Лазаревић, 2011: 660-661). За извршење овог дела потребан је умишљај. За овај облик дела запређена је казна затвора од три месеца до три година.

Законодавац је као пасивног субјекта овог кривичног дела одредио члана породице. Чланом 112 ст. 28 Кривичног законика одређено је да се чланом породице сматрају: супружници, њихова деца, преци супружника у правој линији крвног сродства, ванбрачни партнери и њихова деца, усвојилац и усвојеник, хранилац и храњеник, али и браћа и сестре, њихови супружници и деца, бивши супружници и њихова деца и родитељи бивших супружника ако живе у заједничком домаћинству, као и лица која имају заједничко дете, или је дете на путу да буде рођено, иако никада нису живели у истом породичном домаћинству.

Поједини аутори сматрају да појам „члан породице“ не треба код овог кривичног дела дефинисати тако широко, уколико ова лица не живе у заједничком домаћинству с учиниоцем дела (Лазаревић, 2011:660-661). Оваквом схватању законодавца и појединим кривичноправним теоретичарима може се упутити оправдана критика. Наиме, насиље између бивших партнера не престаје иселењем супруге из заједничког домаћинства. Напротив, оно често достиже своју кулминацију у тренуцима одвојености бивших партнера, јер учинилац, изгубивши свој „предмет“ доминације и желећи да је врати по сваку цену, примењује психичко и физичко насиље. Иста аналогија се може повући и за заједничку децу и родитеље бивших супружника (Димовски, 2014: 158). Такође, оваквим одређењем, пружена је и заштита лицима која се налазе у партнерској или емоционалној вези, иако не живе заједно, јер насиље, нарочито када један од партнера одлучи да прекине сексуалну или емоционалну везу, није реткост.

Други облик овог кривичног дела постоји ако је уз извршење основног кривичног дела коришћено оружје, опасно оруђе или средство подобно да тело тешко повреди, или здравље тешко наруши. За постојање овог облика дела, потребно је да се оно врши с умишљајем. За овај облик дела законодавац је, имајући у виду већи степен друштвене опасности, прописао казну затвора од шест месеци до пет година.

Трећи облик овог дела постоји, ако је извршење дела насиља у породици (ст. 1) имало за последицу наношење тешке телесне повреде, или тешко нарушење здравља

члана породице, или ако је извршено према малолетнику, а малолетно лице је онај члан породице који у време извршења дела није напунио 18 година (Лазаревић, 2011: 661). За извршење овог дела, у односу на последицу, потребан је нехат, а у односу на пасивног субјекта умишљај. За овај облик дела запређена је казна затвора у трајању од две до десет година.

Четврти, и најтежи облик овог дела постоји ако је услед извршења дела наступила смрт члана породице. При чему је потребно да је учинилац поступао с нехатом, и за који је запређена казна затвора од три до петнаест година.

Пети облик овог кривичног дела постоји у случају кршења мере заштите од насиља у породици, коју му је суд одредио, у складу са законом. Мере заштите од насиља у породици предвиђене су чл. 198 ст. 2 Породичног закона Републике Србије. За овај облик дела предвиђена је казна затвора од три месеца до три године и новчана казна.

За све облике насиља у породици кривично гоњење се предузима по службеној дужности. Оваквим регулисањем, држава је преузела одговорност за гоњење учиниоца кривичног дела насиља у породици, и тиме и показала да насиље у породици, у браку, ванбрачним заједницама и другим облицима партнерског односа, више није приватна ствар појединца, већ озбиљан проблем на који се мора реаговати (Константиновић Вилић, 2007: 222-226).

Кривични законик из 2005. године предвидео је и могућност одређивања мере безбедности забране приближавања и комуницирања са оштећеним (чл. 89а). Суд може забранити учиниоцу кривичног дела приближавање оштећеном на одређеној удаљености, забранити приступ у простор око места становања или места рада оштећеног, забранити даље узнемиравање, односно даљу комуникацију са оштећеним, ако се оправдано може сматрати да би даље вршење таквих радњи било опасно по оштећеног. Може се изрећи, ако је учиниоцу изречена условна осуда, судска опомена, ако је осуђен на плаћање новчане казне, или на рад у јавном интересу. Може трајати најдуже три године, а може се укинути и пре истека времена, ако престану разлози због кога је одређена.

Наиме, морамо направити и једну дигресију и указати на још једну новину коју је унео законодавац у Кривични законик Републике Србије. Законодавац је унео нов облик тешког убиства - убиство члана породице који је претходно злостављан. Одредба гласи „затвором најмање десет година или затвором од тридесет до четрдесет година казниће се ко лиши живота члана породице који је претходно злостављан“. Овакво

решење законодавац је преузео из Кривичног Законика Републике Српске, у коме је оно предвиђено као најтежи облик насиља у породици, а у нашем праву је предвиђено као облик тешког убиства. Подразумева се да је сама инкриминација већ препорука органима кривичног гоњења да покажу занимање за постојање ове околности, и истраже њено постојање, кад год се догоди убиство у оквиру породице. Међутим, овде се као споран јавља пре свега појам „претходно злостављање“, који временски период он обухвата, да ли то значи да нпр. убиство члана породице које би било извршено после значајне временске дистанце шест месеци или годину дана, па чак и да је раније било злостављања, не би се могло квалификовати као ово дело. Неминовно је да ће у будућности бити потребне одређене смернице у погледу одређења овог облика тешког убиства и можда и размишљања да се оно инкриминише у оквиру кривичног дела насиља у породици (Јовановић, 2010: 185-188).

8.2. Норме грађанског законодавства

Насиље у породици, у браку, и партнерским односима је фактор слабљења породице и друштва као целине. Обавеза државе је стога да промовише породични живот без насиља. Наша земља се прихватила овог одговорног задатка да, колико је то могуће, бар на нормативном плану предвиди механизме борбе против породичног насиља. Поред инкриминација насиља у породици као кривичног дела, урађен је и помак на плану грађанског законодавства, те је оно добило посебно место у Породичном закону Републике Србије (Поњавић, 2007: 385).

У Породичном закону Републике Србије, материјалноправне норме о заштити од насиља у породици садржане су у Деветом делу (чл. 197-200), а такође је регулисан и поступак у спору за заштиту од насиља у породици (чл. 283-289) (Вуковић, 2005: 176).

У смислу овог закона појам „насиља у породици“ подразумева понашање којим један члан породице угрожава телесни интегритет, душевно здравље, или спокојство другог члана породице. Поред овога, у закону су побројана и понашања која доводе до настанка наведених последица, и то: наношење или покушај наношења телесне повреде; изазивање страха претњом убиства или наношењем телесне повреде члану породици или њему блиском лицу; присиљавање на сексуални однос; навођење на сексуални однос или сексуални однос са лицем које није навршило 14. годину живота

или немоћним лицем; ограничавање слободе кретања или комуницирања с трећим лицима; вређање као и свако друго дрско, безобзирно и злонамерно понашање.

Када су у питању именовани облици насиља у породици, суд има веома сложен задатак јер треба не само да утврди да ли је конкретна радња и заиста предузета, већ и да оцени да ли се предузета радња, односно понашање може сматрати дрским, безобзирним и злонамерним понашањем, с обзиром на то у чему се радња огледа, односно понашање састоји, шта је циљ радње и какве је непосредне последице изазвала, у односу на лице које тврди, или за које се тврди да је жртва насиља (Петрушић, Константиновић Вилић, 2010: 21). Суд мора ове појмове што је више могуће објективизирати, узимајући у обзир просечног човека (Поњавић, 2007:386).

Титулари права на заштиту од насиља у породици сматрају се чланови породице, и то: супружници или бивши супружници; деца родитељи и остали крвни сродници; лица у тазбинском или адоптивном сродству; лица која везује хранитељство; лица која живе или су живела у истом породичном домаћинству; ванбрачни партнери или бивши ванбрачни партнери; лица која су међусобно била, или су још увек у емотивној или сексуалној вези; лица која имају заједничко дете или је дете на путу да буде рођено, иако никада нису живели у истом породичном домаћинству.

Приликом одређивања титулара права на породичну заштиту од насиља у породици, законодавац је настојао да омогући заштиту не само особама које повезује класичан породичан однос, већ и лицима која се налазе у другим облицима партнерских односа, као што су односи засновани на емотивној или сексуалној вези, при чему Драшкић, као и Поњавић указују на тешкоће у доказивању емотивне или сексуалне везе, односно другог личног односа на који се позива особа која тражи заштиту од насиља.

Породичним законом прописане су и мере заштите од насиља у породици, које суд може одредити против члана породице који врши насиље. Суд може одредити једну или више мера заштите према насилнику или жртви, у зависности које мере у конкретном случају сматра сврсисходним. То су следеће мере: издавање налога за иселење из породичног стана или куће, без обзира на право својине, односно закупа непокретности; издавање налога за уселење у породични стан или кућу, без обзира на право својине, односно закупа непокретности; забрана прилажења члану породице на одређеној удаљености; забрана приступа у простор око места становања или места рада члана породице; забрана даљег узнемиравања члана породице. Мере заштите од насиља у породици су ограниченог трајања, трају највише годину дана, с могућношћу

продужења, све док не престану разлози због којих је мера одређена. Мера може престати и пре истека времена на које је одређена, ако престану разлози због којих је била одређена.

Породични закон регулише и поступак у спору за заштиту од насиља у породици, који је по својој правној природи парнични поступак. У овом спору месно надлежан је, поред суда опште месне надлежности, и суд на чијем подручју има пребивалиште односно боравиште члан породице према коме је насиље извршено. Поступак се покреће тужбом. Тужбу за одређивање мере заштите од насиља у породици, као и за продужење мере заштите од насиља у породици, могу поднети: члан породице према коме је насиље извршено, његов законски заступник, јавни тужилац и орган старатељства. Тужбу за престанак мере заштите од насиља у породици може поднети члан породице против кога је мера одређена. Поступак у спору за заштиту од насиља у породици је нарочито хитан. Прво рочиште заказује се у року од 8 дана од дана када је тужба примљена у суду. Другостепени суд је дужан да донесе одлуку у року од 15 дана од дана када му је достављена жалба.

Уколико орган старатељства није покренуо поступак у спору за заштиту од насиља у породици, суд може затражити да орган старатељства пружи помоћ у прибављању потребних доказа и да изнесе своје мишљење о сврсисходности тражене мере.

У спору за заштиту од насиља у породици суд није везан границама тужбеног захтева. Суд може одредити и меру заштите од насиља у породици која није тражена, ако оцени да се таквом мером најбоље постиже заштита.

Нарочити напредак у погледу остваривања заштите жртава од насиља у породици остварен је одредбама Породичног закона, којим се по први пут прописује обавеза вођења евиденције и формирање документације о насиљу у породици (Костић, 2013: 154).

Породични закон предвиђа, и да је суд дужан да пресуду у спору за заштиту од насиља у породици одмах достави, како органу старатељства на чијој територији има пребивалиште, односно боравиште члан породице против кога је мера заштита од насиља у породици изречена, тако и органу старатељства на чијој територији има пребивалиште односно боравиште члан породице против кога је мера заштите одређена. Жалба не задржава извршење пресуде о одређивању или продужењу мере заштите од насиља у породици.

8.3. Стратегије и стратешки циљеви

Стратегија представља план акције осмишљен тако да се њиме остварује постављени циљ. Влада Републике Србије је надлежна да донесе стратегију развоја, којом утврђује стање у области из надлежности Републике Србије и мере које треба преузети за њен развој.

Национална стратегија за побољшање положаја жена и унапређења родне равноправности донета је 13. фебруара 2009. године и односи се на период од 2009. до 2015. године. У овој Националној стратегији се одређује појам насиља према женама као сваки акт родно заснованог насиља, који резултира или може да има за последицу, физичку, психичку и сексуалну повреду или патњу жене, укључујући претње таквим радњама, без обзира да ли се дешава у сфери јавног или приватног живота. Насиљу су посебно изложене жене из маргинализованих група (Ромкиње, жене са инвалидитетом, избегле и расељене жене, жртве рата, жене које живе у истополним заједницама, жене зависне од дроге, алкохола и медикамената, жене са ХИВ/АИДС вирусом, хроничне болеснице, сиромашне жене, женска деца). Основни принципи ове стратегије, који ће обезбедити њену доследну примену, у складу с прихваћеним међународним документима, су: повећање учешћа жена у процесу одлучивања и остваривање равноправне заступљености оба пола; побољшање економског положаја жена, као један од услова за остваривање родне равноправности; остваривање родне равноправности у образовању; побољшање здравља жена и унапређења родне равноправности у здравственој политици; превенцију и сузбијање насиља над женама и унапређење заштите жртава; и уклањање родних стереотипа у медијима и промоција родне равноправности у њима.

Полазећи од изнетих принципа, утврђује се скуп међусобно повезаних активности, од доношења закона, којим се уређује родна равноправност, забрана опште дискриминације, израде адекватних програма за политичко, социјално, економско, здравствено оснаживање жена, до израде националних протокола о поступању у случајевима насиља према женама, у установама социјалне, здравствене заштите, васпитним, образовним установама, полицији и правосуђу, доступност склоништа за жртве насиља и израда научних истраживања и статистика, ради адекватног друштвеног одговора на насиље према женама.

Акциони план за спровођење Националне стратегије за побољшање положаја жена и унапређења родне равноправности дефинише улоге и одговорности

заинтересованих органа, организација и појединаца као носиоца реализације, као и инструменталне механизме, који треба да омогуће постизање планираних резултата, а самим тим и остваривања општих стратешких циљева дефинисаних Стратегијом.

Национална стратегија за сузбијање насиља над женама и насиља у породици и у партнерским односима усвојена је 1. априла 2011. године, за период од 2010. до 2015. године, која се, у складу са међународним документима о заштити од насиља у породици и партнерским односима усредсређује на спречавање појаве насиља. То се постиже тако што се утврђују мере и активности, које онемогућавају његову појаву, као сузбијање негативних последица и манифестације почињеног насиља, подразумевајући под тиме мере и активности усмерене на смањење насиља над женама у породици, укључујући и мере заштите жртава насиља.

У овој Стратегији насиље у породици је одређено као „сваки акт физичког, сексуалног и психичког насиља које се дешава у породици или домаћинству, или било ког другог партнерског односно интимног односа, без обзира да ли насилник дели или не дели исту стамбену јединицу са жртвом“. Оно има различите облике и манифестације испољавања: физичко, психичко, економско, сексуално насиље.

Статистички подаци органа и служби Републике Србије, показали су да је насиље у породици и партнерским односима, нарочито насиље према женама присутно у великој мери на друштвеној позорници, као и да с обзиром на његову велику распрострањеност постоји потреба да се уведу и спроведу превентивне мере за спречавање насиља, реализација кампања с циљем охрабривања жртава да пријављују случајеве насиља и упознавање жртава са њиховим законским правима.

Стратешке области и стратешки циљеви утврђени овом стратегијом, развијају се у четири балансиране области, и то:

- 1) превенција (општи циљ је успостављање система примарне, секундарне и терцијарне превенције);
- 2) нормативни оквир (општи циљ је унапређење нормативног оквира за заштиту жена од насиља);
- 3) мултисекторска сарадња и подизање капацитета органа и специјализованих служби (општи циљ је унапређење мултисекторске сарадње и подизање капацитета органа и служби);
- 4) систем мера заштите и подршке жртвама (општи циљ је унапређење система мера заштите и подршке жртвама насиља);

Неке од активности које се имају предузети ради реализације стратешких циљева су: покренути директно учешће професионалаца и свих релевантних јавних служби и из цивилног сектора ради подизања нивоа свести грађана о насиљу у породици и насиљу над женама; спроводити истраживања насиља, његових узрока и последица; пружање подршке жртвама које су претрпеле насиље; обезбеђивање услова за рад са насилницима у систему социјалне заштите; усклађивање кривичног и породичног законодавства; стално стручно усавршавање и обука из области насиља у партнерским односима и др.

Национална стратегија за превенцију и заштиту деце од насиља, усвојила је Влада Републике Србије за период од 2009. до 2015. године. Основни принципи на којима се заснива Стратегија су: право детета на живот, опстанак и развој, недискриминација, најбољи интерес детета, партиципација детета. Под злоупотребом или злостављањем детета подразумевају се сви облици физичког односно емоционалног злостављања, сексуална злоупотреба, занемаривање или немаран поступак, као и комерцијална или друга експлоатација, што доводи до стварног или потенцијалног нарушавања здравља детета, његовог преживљавања, развоја или достојанства, у оквиру односа који искључује одговорност, поверење или моћ (Светска Здравствена Организација, 1999). У овој стратегији као општи стратешки циљеви, постављени су:

- 1) развој безбедног окружења у коме ће бити остварено право сваког детета да буде заштићено од сваког облика насиља;
- 2) успостављање националног система превенције и заштите деце од свих облика злостављања, занемаривања и искоришћавања.

Ови општи стратешки циљеви у стратегији су даље разрађени посебним циљевима и мерама ради њихове реализације, као што су: организовање јавних кампања уз учешће деце, с циљем промене културних и друштвених норми и стереотипа, предрасуда и традиционалних обичаја којима се подстиче и одржава насиље, информисање путем медија о размерама и последицама насиља и значаја борбе против насиља над децом, увођење садржаја о превенцији насиља над децом, јачање улоге ученичких парламената у борби против насиља над децом и др.

Акционим планом за спровођење Националне стратегије за превенцију и заштиту деце од насиља предвиђене су активности које се имају предузети ради остварења општих и посебних циљева дефинисаних Стратегијом, као и улога установа и институција у њиховом остваривању.

III Резултати емпиријског истраживања

1.Опис истраживања

Истраживање је извршено у Полицијској управи за град Ниш, Основном јавном тужилаштву и Основном суду у Нишу. Интересантно је поменути неке од најзначајнијих чињеница којима се описује оснивање, рад и надлежност ових државних органа и институција, у којима су прикупљени подаци, релевантни за истраживање.

Полицијска управа за град Ниш је подручна полицијска управа на чијем челу се налази начелник. Она је основана у складу са Законом о полицији и у свом саставу има шест полицијских станица (Ражањ, Алексинац, Сврљиг, Меровина, Дољевац, Гаџин Хан) и 5 полицијских испостава (Црвени крст, Пантелеј, Медијана, ПИ за Дежурства и интервенције и ПИ за безбедност на железници). Основне послове које обавља ПУ за Град Ниш су: праћење и анализа стања безбедности, координација и контрола рада полицијских станица и обезбеђивање остварења локалне сарадње и одговорности, учествовање по потреби у обављању послова из делокруга полицијских станица, предузима мере обезбеђења одређених лица и објеката, обавља полицијске и друге послове утврђене посебним прописима и другим актима и остварује локалну сарадњу.

Када је реч о историјату и оснивању данашњег Основног суда у Нишу, након Берлинског конгреса, Ниш постаје средиште новослобођених крајева, и у новој подели установљени су општински, срески и окружни суд. У тадашње време организација судске власти била је остварена у складу са Уставом Кнежевине Србије и Законом о устројству локалних власти. Функцију првостепених судова имали су окружни судови, који су били стварно надлежни за све спорове чија вредност није премашивала износ одређен законом. Судска функција, у ослобођеном Нишу требала је првенствено да обезбеди остваривање основних уставних начела и права вековима поробљеног српског народа. Организација судске власти мења се 28. новембра 1911. године, када Скупштина Србије доноси Закон о установљавању среских судова при среским местима, и градских судова при градским општинама. После Другог светског рата, НКОЈ је усвојио 19. марта 1944. године предлог за формирање народних судова као посебних, одвојених и самосталних органа судске власти. Према овом предлогу требало је формирати следеће судове: општинске народне судове, среске народне судове и окружне народне судове. У погледу стварне надлежности све три врсте судова имале су да суде: све грађанске спорове чије се решење покреће на иницијални захтев

заинтересованих странака, све ванпарничне ствари које не трпе одлагање и све кривичне ствари које не спадају у надлежност војних ратних судова. Предлогом су била предвиђена Основна начела судовања, где је посебан значај дат основном судству (општински и срески судови). Почетком друге половине 20. века, 1951. године Први и Други срески и Окружни суд усељени су у зграду бившег Среског начелства, која данас представља седиште Основног и Вишег суда у Нишу. Срески суд у Нишу је 1954/55 године био подељен у два среска суда, Први и Други срески суд, од којих је Први срески суд држао територијалну надлежност града Ниша, а Други срески суд захватао је надлежност околних општина бившег Нишавског округа. Остали подаци о историјату данашњег Основног суда у Нишу, као и део архиве изгорели су у пожару пре двадесет година. Основни суд у Нишу у првом степену суди за кривична дела за која је као главна казна предвиђена новчана казна, или казна затвора до десет и десет година, ако за поједина од њих није надлежан други суд, и одлучује о молби за престанак мере безбедности или правне последице осуде за кривична дела из своје надлежности.²⁶ Основни суд у првом степену суди у грађанскоправним споровима ако за поједине од њих није надлежан други суд, и води извршне и ванпарничне поступке за које није надлежан неки други суд. Такође, надлежан је и за поступање у стамбеним споровима; споровима поводом заснивања, постојања и престанка радног односа; о правима, обавезама и одговорностима из радног односа; о накнади штете коју запослени претрпи на раду или у вези са радом; споровима поводом задовољавања стамбених потреба на основу рада. Пружа грађанима правну помоћ, међународну правну помоћ ако није надлежан други суд и врши друге послове одређене законом. Основни суд у Нишу је надлежан за територије општина Гацин Хан, Дољевац и Сврљиг и за Град Ниш.

Основно јавно тужилаштво у Нишу основано је за подручје Основног суда у Нишу и другим судовима и органима на начин прописан законом. Његова основна функција је гоњење учинилаца кривичних дела.

2. Предмет истраживања

Насиље у партнерским односима представља један од облика насиља у породици, који је специфичан по томе што представља однос наизглед равноправних

²⁶ Основни суд у Нишу. Преузето 15.07.2014.
<http://www.ni.os.sud.rs/src/istorijat/osnivanje-suda-u-nisu.html>

или једнаких, наспрот односу деце и родитеља, одраслих и одрасле деце и њихових родитеља. Има неколико облика испољавања, и то као:

1. насиље у везама адолесцената;
2. насиље у браку (према бившем или садашњем партнеру);
3. насиље у ванбрачним заједницама (према бившем или садашњем партнеру);
4. насиље у везама истог пола (према бившем или садашњем партнеру);

Предмет истраживања јесу правноснажно пресуђени предмети за кривично дело насиље у породици из чл. 194 Кривичног Законика Републике Србије, из праксе Полицијске управе у Нишу, Основног јавног тужилаштва у Нишу и Основног суда у Нишу.

Криминолошка истраживања су показала да насиље у партнерским односима више није „породична ствар“, за коју околина не сме да сазна, већ он представља криминалитет који треба да буде кривичноправно сагледан уз формирање и постојање адекватне друштвене реакције. Истраживања насиља у партнерским односима у области психологије, социологије и криминологије несумњиво су утврдила да је пораст насиља у друштву директно повезан са насиљем у породици, у браку и у партнерским односима, да особа може бити изложена насиљу у партнерским односима од почетка свог живота, па до дубоке старости. Најчешће жртве су жене, деца, старе особе, а у све већем проценту и адолесценти, а последице изложености насиљу су бројне и битно утичу на ментално здравље оних који су му непосредно изложени, али и оних који га посматрају. Појава насиља у партнерским односима је резултат деловања низа чинилаца индивидуалних и друштвених. Обим насиља доживљеног у детињству доприноси развоју и прибегавању насиљу у међуљудским сукобима у одраслом добу живота (Ајдуковић, 2000:11). За истраживање можемо рећи да има теоријски, научни, практични и друштвени значај, јер се њима стварају могућности предочења и усвајања предлога у погледу начина третмана насилника/це и спектра мера за спречавање насиља у партнерским односима.

3. Циљ и задаци истраживања

Циљ истраживања је био, непосредно утврђивање феноменолошких и етиолошких карактеристика насиља у браку и осталим облицима партнерских односа. Такође је, циљ идентификација кључних фактора испољавања насиља у браку и осталих облика партнерских односа и ставова и учиниоца/тељке и жртава према овом

облику насиља. Из предмета и циља истраживања произилазе и задаци, а они су били следећи:

1. утврдити најчешћи облик испољавања насиља у породици;
2. утврдити полну и старосну структуру учиниоца/тељки и жртава;
3. утврдити националну припадност учиниоца/тељки;
4. колики проценат учиниоца/тељки је незапослен;
5. каква је образовна структура учиниоца/учинитељки;
6. какав је став учиниоца/тељки према извршеном кривичном делу насиља у породици;
7. утврдити која се врста насиља најчешће врши: физичко, психичко, сексуално или економско насиље;
8. утврдити да ли је код учиниоца у време извршења насиља постојала нека од социопатолошких појава;
9. утврдити да ли се пријављена кривична дела насиља у породици и процесуирају;
10. да ли су учиниоци у прошлости већ правноснажно осуђивани за кривично дело насиље у породици;
11. које кривичне санкције се најчешће изричу учиниоцима кривичног дела насиље у породици;

4. Хипотезе које су проверене истраживањем

Истраживањем које је спроведено проверене су следеће хипотезе:

1. најчешћи облик насиља у породици је насиље између брачних/ванбрачних супружника;
2. међу учиниоцима су у највећем проценту мушкарци, али се као учинитељке јављају и жене;
3. велики број учиниоца је био незапослен, пре и у време извршења дела;
4. у погледу образовања учиниоца, највећи број је оних са завршеном средњом школом;
5. у највећем проценту учиниоци су Срби;
6. велики број учиниоца је у прошлости био правноснажно осуђиван за кривично дело насиље у породици;

7. жртве су најчешће жене и деца;
8. највећи број жртва је незапослен;
9. место извршења насиља је чешће село него град, и то заједнички стан/кућа/двориште учиниоца/тељке и жртве;
10. најчешће је насиље у породици вршено у зимском периоду;
11. код највећег броја учиниоца је у време извршења дела постојао алкохолизам;
12. најчешћи облик насиља је физичко, и то ударање и шутирање;
13. пријављена дела се најчешће и процесуирају;
14. најчешће је учинилац за извршено кривично дело насиље у породици осуђен на казну затвора;
15. најчешће изречена мера безбедности је обавезно лечење алкохоличара;
16. учиниоци кривичних дела најчешће кривицу за учињено кривично дело пребацују на жртву;
17. најчешћи мотив извршења кривичног дела насиља у породици је тешка материјална ситуација;

5. Узорак и метод истраживања

Истраживање је спроведено у Полицијској управи у Нишу, Основном јавном тужилаштву у Нишу и Основном суду у Нишу, увидом у годишње извештаје Полицијске управе у Нишу, Основног јавног тужилаштва у Нишу и Основног суда у Нишу, за период од 2010. године до 2013. године. У Основном суду у Нишу извршена је и анализа појединачних пресуђених предмета и то 286 предмета, односно од укупног броја (590) правноснажно пресуђених предмета, што је, по мишљењу истраживача, довољно за репрезентативност и релевантност података добијених у истраживању.

Истраживање је спроведено у периоду од 16. јуна 2014. године до 16. јула 2014. године.

Приликом истраживања коришћени су следећи методи:

1. правно-догматски метод;
2. упоредно-правни метод;
3. посматрање са анализом садржаја.

Правно догматски метод је коришћен приликом обраде законских норми у српском законодавству, док је упоредно-правни метод коришћен приликом

упоређивања закона који регулишу насиље у породици, у браку и партнерским односима у Србији и некадашњим Југословенским Републикама.

Метод непосредног посматрања, попуњавањем унапред припремљеног упитника заједно са методом анализе садржаја примењени су приликом прегледа појединачних пресуђених предмета за кривично дело насиље у породици, за период од 2011. године до 2013. године у Основном суду у Нишу.

6.Анализа резултата истраживања

У емпиријском делу истраживања су анализирани подаци о феноменолошким и етиолошким карактеристикама насиља у породици, где су посебно анализирани обим, врста насиља, динамика насиља, полна структура насилника и жртве, однос насилника и жртве. Пошто је реч о хетерогеним подацима коришћени су различити извори података. Анализа полицијске статистике доприноси спознаји структуре пријављених учинилаца кривичних дела насиља у породици, док подаци из Основног јавног тужилаштва у Нишу и Основног суда у Нишу указују на начин реакције правосудних на криминолошки феномен насиља у породици. Овакав приступ је оправдан, јер се насиље у породици посматра из различитих углова кроз делатност различитих државних органа, који сваки понаособ има одређене надлежности у сузбијању криминалитета, па самим тим и насиља у породици.

Анализа података добијених у Полицијској управи у Нишу од 2010. до 2013. године за кривично дело насиље у породици из чл. 194 КЗ

Током истраживања у Полицијској управи у Нишу, истраживачу није омогућен непосредан увид у КУ уписник о поднетим кривичним пријава, са образложењем да се ради о службеној тајни и да се из полицијских предмета не могу непосредно, чак ни у научне сврхе, прикупљати релевантни подаци, већ је истраживач до података дошао на основу писаних извештаја сачињених од стране Службе за аналитику надлежне полицијске управе.

У Табели 1 приказан је број извршених кривичних дела насиља у породици у периоду од 2010. до 2013. године на основу кривичних пријава које су поднете Полицијској управи у Нишу.

Табела 1 – Број извршених кривичних дела насиља у породици у периоду од 2010. до 2013. године

година	број извршених кривичних дела
2010	215 кривичних дела
2011	199 кривичних дела
2012	217 кривичних дела
2013	222 кривичних дела

Тако је у 2010. години укупно извршено 215 кривичних дела насиља у породици. Тај број се у 2011 смањио, и износи 199 кривичних дела, у 2012 години 217 кривичних дела а у 2013, години 222, што указује да у 2012. и 2013. години долази поново до извесног повећања извршених кривичних дела насиља у породици (Табела 1).

У Табели 2 дат је приказ територије извршења кривичних дела насиља у породици у периоду од 2010. до 2013. године.

Табела 2 – Територија извршења кривичних дела насиља у породици

година	град	село
2010	193	22
2011	171	28
2012	177	40
2013	177	45
укупно	718	143

Посматрано укупно, из Табеле 2 се види да је број извршених кривичних дела на територији града знатно већи у односу на број извршених кривичних дела у селу или (718 - град и 143 - село). На основу тога се може извести закључак да се кривично дело насиље у породици најчешће врши у урбаној средини.

У Табели 3 дат је приказ број и полне структуре учинилаца кривичног дела насиља у породици.

Табела 3 – Број и полна структура учинилаца

година	број учинилаца	мушкарци	жене
2010	214	195	19
2011	201	192	9
2012	220	204	16
2013	220	210	10

У Табели 3 може се уочити да се број учинилаца кривичних дела се кретао од 214 у 2010. години, 201 у 2011 години, 220 у 2012. години и 220 у 2013. години. Важно је напоменути да је у полној структури учинилаца значајно више мушкараца него жена. Тај однос се кретао 195:19 у 2010. години, 192:9 у 2011. години, 204:16 у 2012. години и 210:10 у 2013. години.

У Табели 4 приказана је старосна структура учинилаца кривичних дела насиља у породици из чл. 194 КЗ.

Табела 4 - Старосна структура учинилаца кривичних дела насиља у породици

стар. доб.	2010	2011	2012	2013	укупно
до 18 год.	8	2	6	17	17
18 – 25	12	15	18	19	81
26 – 33	31	36	30	25	122
34 – 41	63	59	62	60	244
41 – 49	40	40	33	38	151
50 – 57	31	38	35	36	140
58 – 65	21	15	21	10	69
преко 65	12	9	15	10	46

У старосној структури учинилаца кривичних дела насиља у породици уочава се у Табели 4 да преовлађују лица у старосној групи од 34-41 година старости (244) док је најмање учинилаца до 18 година (свега 17). Један од разлога, за овакве податке се може тражити и у чињеници да лица средњих година имају формиране секундарне породице, или се пак налазе у емоционалним партнерским везама или пак неком другом виду

партнерских односа (ванбрачна заједница идр), па је и могућност извршења ових кривичних дела већа.

У Табели 5 дат је приказ броја и полне структуре жртава кривичног дела насиља у породици у периоду од 2010. до 2013. године.

Табела 5 – Број и полна структура жртава

година	број жртава	мушкарци	жене	деца
2010	238	50	141	47
2011	214	36	164	14
2012	252	56	190	6
2013	257	142	68	12

У односу на укупан број жртава, у Табели 5 примећује се тренд повећања броја жртава који се кретао од 238 у првој години истраживања, до 257 у последњој години истраживања. Интересантно је да у полној структури жртава преовлађују лица женског пола што потврђује познату хипотезу у криминологији да су жртве кривичног дела насиља у породици најчешће особе женског пола, као и деца. Однос између жртава, мушког и женског пола се кретао на следећи начин: 66:172 у 2010. години, 46:168 у 2011. години, 59:193 у 2012. години и 68:154 у 2013. години.

У Табели 6 приказана је старосна структура жртава кривичног дела насиља у породици у из чл. 194 КЗ.

Табела 6 – Старосна структура жртава

стар. доб.	2010	2011	2012	2013	укупно
до18 год.	12	15	6	14	47
18 – 25	17	20	38	22	97
26 – 33	42	38	17	41	138
34 – 41	45	37	47	41	170
41 – 49	47	37	39	39	159
50 – 57	37	26	28	27	118
58 – 65	22	26	39	19	106
преко 65	35	30	38	31	134

Кад је реч о старосној структури жртава такође преовлађују лица из старосне групе од 34 – 41 године (170), што је истоветан тренд као и у случају учинилаца кривичних дела. Интересантно је напоменути да је у случају жртава било знатно више лица из категорије до 18 година (47), у односу на исту старосну категорију учинилаца кривичних дела, што показује да се деца знатно чешће јављају као жртве а ређе као учиниоци кривичног дела насиља у породици (Табела 6).

У Табели 7 дат је приказ начина извршења кривичног дела насиља у породици из чл. 194 КЗ у периоду од 2010. до 2013. године.

Табела 7 – Начин извршења кривичног дела насиља у породици из чл. 194 КЗ

облици насиља	2010	2011	2012	2013	укупно
физичко насиље	198	189	216	215	818
психичко насиље	7	1	1	3	12
сексуално насиље	-	-	-	-	-

Укупно посматрано кривично дело насиље у породици вршено је уз коришћење физичког насиља у 818 случајева, односно 198 случајева у 2010. години, 189 случајева у 2011. години, 216 случајева, у 2012. години и у 2013. години у 215 случајева, што указује на константан тренд повећања кривичних дела насиља у породици уз употребу физичке силе уз најчешће коришћења ножева, стаклених флаша, металних цеви, каишева, дрвених летви, секира, као средстава извршења. Случајеви психичког насиља су у знатној мери мање пријављивани (свега 12) што се може објаснити јаким утицајем патријархалног морала на територији Града Ниша у коме се вербално насиље у породици, у браку и партнерским односима не препознаје као друштвено опасно и противправно. Нема ниједног пријављеног случаја сексуалног насиља, што неминовно наводи на закључак да се оно још увек налази „обавијено велом тајне“ због стида и страха жртве од осуде и „ругла“ од стране друштвене средине којој би била подвргнута(Табела 7).

У Табели 8 дат је приказ временског периода у коме су најчешће извршена кривична дела насиље у породици из чл. 194 КЗ.

Табела 8 – Временски период извршења кривичних дела

годишње доба	2010	2011	2012	2013	укупно
пролеће	53	60	44	58	215
лето	62	49	56	61	228
јесен	40	49	58	52	199
зима	60	41	59	51	212

У погледу временског периода извршења кривичних дела насиља у породици у посматраном периоду, највише кривичних дела извршено је у летњем периоду и то 228 кривичних дела, а незнатно мање у пролеће, јесен и зиму. Међутим овде треба имати у виду да на временске варијације криминалитета, па и овог криминалитета насиља утичу друштвени утицаји који варирају у појединим временским периодима (Табела 8).

У Табели 9 приказано је место извршења кривичних дела насиља у породици из чл. 194 КЗ у периоду од 2010. до 2013. године.

Табела 9 - Место извршења кривичних дела

место извршења	2010	2011	2012	2013	укупно
стан	52	47	52	28	179
ходник зграде	-	1	-	1	2
кућа	139	133	163	165	600
двориште	-	-	3	6	9
улица	16	15	6	9	46
коловоз	-	-	-	1	1
плац	7	-	-	-	7
старачки дом	-	-	1	-	1
болница	-	-	1	-	1
продавница	-	-	-	2	2
угоститељски објекат	-	2	1	-	3

Укупно посматрано у Табели 9 уочава се да је највећи број кривичних дела је извршен у кући и стану (779), на улици, плацу и продавници. Ови резултати показују да је насиље у породици најчешће домаће кривично дело јер се врши у стамбеним објектима, па је све то утицало да се овај криминалитет у криминолошкој литератури назове „домаће насиље“.

У Табели 10 приказане су последице извршеног кривичних дела насиља у породици из чл. 194 КЗ по поднетим кривичним пријавама у периоду од 2010. до 2013. године.

Табела 10 - Последице извршења кривичних дела

последице	2010	2011	2012	2013	укупно
ЛТП	63	69	71	90	293
ТТП	1	2	2	4	9
ТТП опасна по живот	-	-	1	-	1

Извор Полицијска управа за Град Ниш

Извршење кривичног дела насиља у породици у посматраном периоду од 2010. до 2013. године је имало за последицу најчешће лаку телесну повреду жртве (293) док је тешких телесних повреда било знатно мање (9), док је у једном случају забележена тешка телесна повреда опасна по живот која је резултирала смрћу жртве (Табела 10).

Анализа података о структури оптужења за кривично дело насиље у породици из чл. 194 КЗ Основног јавног тужилаштва у Нишу за период од 2010. до 2013. године

Имајући у виду законом утврђену обавезу Основног јавног тужилаштва у процесуирању учинилаца кривичних дела насиља у породици из чл. 194 КЗ, истраживање је спроведено и у Основном јавном тужилаштво у Нишу, како би се стекао јасан увид о броју и структури оптужења за ово кривично дело у посматраном периоду.

У Табели 11 приказан је број пријава примљених од стране овлашћених лица у Основном јавном тужилаштво у Нишу, као и број одбачених кривичних пријава од

стране Основног јавног тужилаштва у Нишу у периоду од 2010. до 2013. године за кривично дело насиље у породици из чл. 194 КЗ.

Табела 11 – Број примљених кривичних пријава у Основном јавном тужилаштву у Нишу и број одбачених кривичних пријава од стране Основног јавног тужилаштва у Нишу за кривична дела насиље у породици из чл. 194 КЗ

	2010	2011	2012	2013	укупно
Примљене кривичне пријаве у ОЈТ Ниш	256	87	312	241	896
Одбачене кривичне пријаве од стране ОЈТ Ниш	55	34	57	64	210

Укупно посматрано, важно је истаћи да број примљених пријава у Основном јавном тужилаштву у Нишу које су поднете од стране овлашћених лица износи 896, и кретао се од 256 у 2010. години, 87 у 2011. години, у 2012. години 312, и у 2013. години 241 пријава. Овај број примљених кривичних пријава, јасно указује на велику распрострањеност кривичног дела насиља у породици на јурисдикционом подручју које покрива Основно јавно тужилаштво у Нишу. У истом периоду број одбачених кривичних пријава од стране Основног јавног тужилаштва у Нишу, се кретао од 55 у 2010. години, 34 у 2011. години, 57 у 2012. години, до 64 у 2013. години (Табела 11).

Када је реч о примени начела опортунитета на основу извештајног периода од 01.10.2013. до 31.12.2013. године, након ступања на снагу Законика о кривичном поступку (Сл. Гласник 72/2011), може се закључити да је укупно у 11 случајева примењена могућност условног одлагања кривичног поступка уз извршење неке од посебних обавеза из чл. 283 ЗКП. Овај податак указује на још увек недовољну примену начела опортунитета. чија доследна примена може довести до смањења криминалитета, посебно када је реч о примарном и ситуационом криминалитету са једне стране, и растерећења пенитенцијарних установа са друге стране, те се оваква законска

могућност у сваком случају треба оценити као позитивном, и која ће неминовно закупити пажњу истраживача у неком будућем периоду.

У Табели 12 приказана је полна структура пријављених и жртава у извештајном периоду од 01.10.2013. године до 31.12.2013. године, након ступање на снагу Законика о кривичном поступку (Сл. Гласник 72/2011), за кривична дела насиља у породици из чл. 194 КЗ.

Табела 12 – Полна структура пријављених и жртава у извештајном периоду од 01.10.2013. године до 31.12.2013. године

	број пријављених	број жртава
мушки	112	-
женски	2	112
малолетно лице	-	
укупно	114	112

Такође, оно што је запажено од стране истраживача и приказано у Табели 12, јесте и да је у досадашњу структуру годишњих извештаја Основног јавних тужилаштва у Нишу, у извештајном периоду од 01.10.2013. године до 31.12.2013. године након ступања на снагу Законика о кривичном поступку (Сл. Гласник 72/2011), додат и одељак о полној структури пријављеног и жртве, тако да је у наведеном периоду од укупно пријављених 114, било 112 особа мушког пола и 2 особе женског пола, а од укупног броја жртава 112, све су биле особе женског пола, док малолетна лица нису била жртве ни у једном случају у извештајном периоду.

У Табели 13 приказано је ко су подносиоци кривичних пријава Основном јавном тужилаштву у Нишу у извештајном периоду од 01.10.2013. године до 31.12.2013. године за кривична дела насиља у породици из чл. 194 КЗ.

Табела 13- Подносиоци кривичних пријава Основном јавном тужилаштву у Нишу у извештајном периоду од 01.10.2013. до 31.12.2013. године

подносиоци кривичних пријава		
полиција	оштећени	остали
90	22	20

Једна од новина у сачињавању извештаја Основног јавног тужилаштва у Нишу, након ступања на снагу Законика о кривичном поступку (Сл. Гласник 72/2011) а која је приказана у Табели 13, је и одељак о подносиоцима кривичних пријава Основном тужилаштву у Нишу и то по категоријама полиција, оштећени и остало, тако да су у извештајном периоду од 01.10.2013. године до 31.12.2013. године подносиоци кривични пријава били у 90 случајева полиција, у 22 случаја оштећени и у 20 случајева остали (Центар за социјални рад, ближа родбина, пријатељи, и др) Овакав приступ Основног тужилаштва у Нишу у изради извештаја ће несумњиво и квалитативно и квантитативно имати велики значај приликом израде статистика од стране истраживача у будућем периоду.

У Табели 14 приказана је врста оптужних аката на основу којих је вршено оптужење пријављених учинилаца кривичних дела насиља у породици из чл. 194 КЗ у периоду од 2010. до 2013. године.

Табела 14 – Врста оптужних аката на основу који је вршено оптужење учинилаца кривичних дела насиља у породици из чл 194 КЗ

врсте оптужних аката	2010	2011	2012	2013	укупно
оптужни предлог	133	101	109	87	430
оптужница	3	1	3	10	17

Извор Основно Јавно тужилаштво у Нишу

Интересантно је видети (Табела 14) и на основу које врсте оптужних аката је најчешће долазило до оптужења учинилаца кривичних дела насиља у породици. Па тако, у посматраном периоду највећи број оптужења је резултирао подношењем оптужног предлога надлежном суду (430), док је по оптужници било знатно мање

оптужења (17). На основу изнетог се може закључити да је без обзира на друштвену опасност насиља у породици, ипак било речи о квалификацијама лакших облика наведеног дела, имајући у виду да се оптужни предлог подноси за кривична дела за која је прописана казна затвора до пет година, односно до 8 година затвора, након последњих измена кривичних законодавства.

Анализа правноснажно пресуђених предмета за кривично дело насиље у породици из чл. 194 КЗ Основног суда у Нишу за период од 2010. до 2013. године

У циљу свеобухватности анализе распрострањености кривичног дела насиље у породици из чл. 194 КЗ подаци из одговарајућих уписника Основног суда у Нишу ће бити приказани по годинама (од 2010. до 2013. године) поштујући притом законску инкриминацију кривичног дела насиља у породици из чл. 194 ст. 1-5 КЗ.

У Табели 15 приказан је број правноснажно пресуђених предмета за период од 2010. до 2013. године за кривична дела насиља у породици из чл. 194 ст. 1 КЗ.

Табела 15 – Број правноснажно пресуђених предмета

	2010	2011	2012	2013
број правноснажно пресуђених предмета	200	103	81	48

У Табели 16 приказан је број правноснажно пресуђених предмета за период од 2010. до 2013. године за кривична дела насиља у породици из чл. 194 ст. 2 КЗ.

Табела 16 – Број правноснажно пресуђених предмета

	2010	2011	2012	2013
број правноснажно пресуђених предмета	49	22	28	13

У Табели 17 приказан је број правноснажно пресуђених предмета за период од 2010. до 2013. године за кривична дела насиља у породици из чл. 194 ст. 3 КЗ.

Табела 17 – Број правноснажно пресуђених предмета

	2010	2011	2012	2013
број правноснажно пресуђених предмета	13	12	9	6

У посматраном периоду у Табели 15 може се видети да се број правноснажно пресуђених предмета из чл. 194 ст. 1 КЗ кретао од 200 у 2010. години, 103 у 2011 години, 81 у 2012. години и 48 у 2013. години. Слична тенденција (Табела 16) се уочава и код кривичног дела насиље у породици из чл. 194 ст. 2 где се број правноснажно пресуђених предмета креће од 49 у 2010. години до свега 13 у 2013. години. Из Табеле 17 види се да је најмање било правноснажно пресуђених предмета за кривична дела насиље у породици из чл. 194 ст. 3, и то свега 40 у посматраном периоду.

У Табели 18 дат је приказ врсте донетих одлука у правноснажно пресуђеним предметима за период од 2010. до 2013 године за кривична дела насиље у породици из чл. 194 ст. 1 КЗ.

Табела 18 – Врсте донетих одлука у правноснажно пресуђеним предметима

врста одлука	2010	2011	2012	2013
пресуда којом се оптужени оглашава кривим	154	65	61	32
пресуда којом се оптужба одбија	19	20	5	5
пресуда којом се оптужени ослобађа од оптужбе	1	7	2	4
решење (чл. 250 Судског Пословника)	2	-	-	-
решење о изрицању мере безбедности	4	-	5	1
решење о обустави поступка	7	9	7	3
решење о спајању поступка	3	1	-	-
решење којим се одбија оптужни предлог	1	1	2	2

Када је реч о врсти донетих одлука за кривично дело насиље у породици из чл. 194 ст. 1 КЗ из Табеле 18 се уочава да је у 2010. години, донето укупно 154 пресуда којим се оптужени оглашава кривим, 19 пресуда којим се оптужба одбија и 1 пресуда којом се оптужени ослобађа од оптужбе. Слична је тренд настављен и у 2011. години (65 пресуда којим се оптужени оглашава кривим, 19 пресуда којим се оптужба одбија и 7 пресуда којим се оптужени ослобађа од оптужбе). У 2012. години број пресуда којим се оптужени оглашава кривим се смањило и износи 61, свега 3 пресуде којим се оптужба одбија и 2 пресуде којим се оптужени ослобађа од оптужбе. До великог смањења пресуда којим се оптужени оглашава кривим дошло је у 2013. години када је донето

свега 32 пресуде којим се оптужени оглашава кривим, 4 пресуде којим се оптужба одбија и 3 пресуде којим се оптужени ослобађа од оптужбе. Један од могућих разлога за смањења броја осуђујућих пресуда за кривично дело насиље у породици из чл. 194 ст. 1 КЗ јесте свакако увођење диверзионих мера у савременом кривичном законодавству Републике Србије.

У Табели 19 дат је приказ врсте донетих одлука у правноснажно пресуђеним предметима за период од 2010. до 2013 године за кривична дела насиља у породици из чл. 194 ст. 2 КЗ.

Табела 19 – Врсте донетих одлука у правноснажно пресуђеним предметима

врста одлука	2010	2011	2012	2013
пресуда којом се оптужени оглашава кривим	34	16	20	11
пресуда којом се оптужба одбија	2	3	2	1
пресуда којом се оптужени ослобађа од оптужбе	6	-	20	-
решење (чл. 250 Судског Пословника)	1	-	-	-
решење о изрицању мере безбедности	2	-	3	-
решење о обустави поступка	4	2	1	-
решење о спајању поступка	-	-	1	-
решење којим се одбија оптужни предлог	2	1	-	-

Када је реч о кривичном делу насиља у породици из чл. 194 ст. 2 у Табели 19 може се видети да је у 2010. години је било 34 пресуда којим се оптужени оглашава кривим, 2 пресуде којим се оптужба одбија и 6 пресуда којим се оптужени ослобађа од оптужбе. У 2011. години је број пресуда којим се оптужени оглашава кривим преполовљен (16), било је 3 којим се оптужба одбија, док у наведеној години није донета ниједна пресуда којом се оптужени ослобађа од оптужбе. У претпоследњој години истраживања (2012) донето је 20 пресуда којим се оптужени оглашава кривим, 1 пресуда којом се оптужени ослобађа од оптужбе и 2 пресуде којим се оптужба одбија, док је у 2013. години тај број знатно смањен.

У Табели 20 дат је приказ врсте донетих одлука у правноснажно пресуђеним предметима за период од 2010. до 2013 године за кривична дела насиља у породици из чл. 194 ст. 3 КЗ.

Табела 20 – Врсте донетих одлука у правноснажно пресуђеним предметима

врста одлука	2010	2011	2012	2013
пресуда којом се оптужени оглашава кривим	10	7	6	5
пресуда којом се оптужба одбија	-	4	1	1
пресуда којом се оптужени ослобађа од оптужбе	1	-	-	-
решење (чл. 250 Судског Пословника)	-	1	-	-
решење о изрицању мере безбедности	1	-	-	-
решење о обустави поступка	-	-	1	-

Кривично дело насиље у пордици из чл. 194 ст. 3 КЗ представља његов квалификовани облик и због тога је сасвим очекивано и као што је уочљиво у Табели 20

у периоду који је обухваћен истраживањем, донето је знатно мање судских одлука у односу на кривична дела насиље у породици из става 1. и 2. чл. 194 КЗ. Тако је у 2010. години био свега 10 пресуда којим се оптужени оглашава кривим и 1 пресуда којом се оптужени ослобађа од оптужбе, у 2011. години 7 пресуда којим се оптужени оглашава кривим и 4 пресуде којим се оптужба одбија. У 2012. години је био 6 пресуда којим се оптужени оглашава кривим и 1 пресуда којом се оптужба одбија, а у 2013. години 5 пресуда којим се оптужени оглашава кривим и 1 пресуда којом се оптужба одбија. Овде је уочљив тренд константног смањења осуђујућих пресуда за кривично дело из чл. 194 ст. 3 КЗ што се такође може делимично објаснити све широм применом диверзионих модела.

Важно је истаћи да у периоду који је обухваћен истраживањем није евидентирана ниједна правноснажна одлука за кривична дела насиље у породици из чл. 194 ст. 4 и 5 КЗ.

Анализа постављених хипотеза истраживањем

У циљу проверавања полазних хипотеза, извршен је увид у 286 правноснажно пресуђених предмета Основног суда у Нишу, који су у време спровођења истраживања били доступни истраживачу за период од 2011. до 2013. године (јун- јул 2014. године).

1. *Најчешћи облик насиља у породици је насиље између брачних/ванбрачних супружника.*

Ова хипотеза је потврђена, јер је истраживањем утврђено постојање насиље између брачних односно ванбрачних партнера у 142 случаја наспрам 69 случаја насиља према деци, и 81 случаја насиља према осталим члановима породици и у само једном случају насиља у емотивној партнерској вези.

2. *Међу учиниоцима су у највећем проценту мушкарци, али се као учинитељке јављају и жене.*

И ова хипотеза је у потпуности потврђена јер је у истраживачком узорку било 281 учиниоца мушког пола и свега 15 учинитељки кривичног дела насиља у породици из чл. 194 КЗ.

3. *Велики број учинилаца је био незапослен, пре и у време извршења дела.*

И ово истраживање је показало истиниост ове хипотезе, јер је од укупно броја учиниоца кривичних дела насиље у породици, 135 незапослених лица, 65 запослених, 55 пензионера док у 31 случају о запослености учиниоца нема података.

4. *У погледу образовања учиниоца, највећи број је оних са завршеном средњом школом.*

Ова хипотеза је, одраз добро познате хипотезе у криминологији да већина учинилаца кривичних дела има средње образовање. У посматраном узорку 170 учинилаца је завршило средњу школу, 32 основну, 33 високу, 27 вишу, док је 17 било без школе. Посебно је занимљив податак да немали број учинилаца има више или високо образовање што указује да виши степен образовања није увек антикримогени фактор.

5. *У највећем проценту учиниоци су Срби.*

У погледу националне припадности 240 учинилаца је српске националности, 42 ромске и 4 руске националности, што указује да су учиниоци у великој мери пропадници већинског народа у Републици Србији.

6. *Велики број учиниоца је у прошлости био правноснажно осуђиван за кривично дело насиље у породици.*

Ова хипотеза није потврђена, јер је истраживањем утврђено да је 182 учиниоца кривичног дела насиље у породици неосуђивано, 27 је осуђувано за истоврсно кривично дело, а 62 за неко друго кривично дело предвиђено Кривичним Закоником Републике Србије. Ипак, ови резултати указују на изражен кривичноправни поврат када је реч о учиниоцима кривичног дела насиља у породици. Све ово потврђује неопходност даљих реформи мера криминалне политике у циљу специјалне и генералне превенције овог облика криминалитета.

7. *Жртве су најчешће жене и деца.*

Нажалост, и ова хипотеза је потврђена јер су жене жртве у укупно 220 случаја, деца у 69 случајева а мушкарци у свега 17 случајева. Овим се не жели умањити

друштвена опасност насиља према мушкарцима, већ указати којим „рањивим“ категоријама становништва најчешће припадају жртве кривичног дела насиља у породици.

8. *Највећи број жртава је незапослен.*

Слично као и код учинилаца, и када је реч о жртвама незапослених је 140, запослених 80, пензионера 67, а у 19 случајева нема података о запослености жртве.

9. *Место извршења насиља је чешће село него град и то заједнички стан/кућа/двориште учиниоца/тељке и жртве*

Ова хипотеза је делимично потврђена, и то у делу који се односи на само место извршења кривичног дела, јер је у 204 случаја као место извршења кривичног дела означен заједнички стан/куће/двориште учиниоца и жртве. Истраживањем је утврђено да је 196 кривичних дела насиље у породици извршено у граду, а свега 90 у сеоској средини.

10. *Најчешће је насиље у породици вршено у зимском периоду.*

Ова хипотеза није потврђена истраживањем, с обзиром на то да је истраживањем утврђено да је највећи број кривичних дела насиље у породици извршено у летњем периоду (148), у јесен 59, у зимском периоду 47, а најмањи број кривичних дела извршен је у пролеће (42).

11. *Код највећег броја учиниоца је у време извршења дела постојао алкохолизам.*

Ова хипотеза сведочи о широкој распрострањености социопатолошких појава који су у израженој корелацији са алкохолизмом као социопатолошком појавом. Тако је у 17 случајева евидентиран алкохолизам, у 13 конзумирање опојних дрога, у 2 случаја коцкање, а чак у 5 случајева трајна душена поремећеност код учинилаца.

12. *Најчешћи облик насиља је физичко и то ударање и шутирање.*

Физичко насиље је евидентирано у чак 230 случајева, с тим што је од тога у 170 случајева оно извршено ударањем и шутирањем, вучењем за косу 27, давлeњем

у 17 а само шутирањем у 16 случајева, док је у 20 случајева извршено коришћењем предмета (нож, секира, дрвена столица, летва, идр). Психичко насиље је евидентирано у 78 случајева и вршено је упућивањем увреда и претњи, а у посматраном периоду није било случајева сексуалног насиља.

13. Пријављена дела се најчешће и процесуирају

Ова претпоставка је потврђена резултатима истраживањима спроведеног у Основном јавном тужилаштву у Нишу и Основном суду у Нишу, о којима је раније било више речи у раду.

14. Најчешће је учинилац за извршено кривично дело насиље у породици осуђен на казну затвора

У 125 случајева учиниоцу је изречена условна осуда, у 12 случајева учинилац је осуђена на новчану казну, у 9 на казну рада у јавном интересу, а у 67 случајева на реалну казну затвора. Резултати овог дела истраживања покажу да казна затвора није преовлађујући начин кривичноправне реакције правосудних органа на кривично дело насиље у породици, с обзиром на изванредан продор алтернативних санкција оличених у казни рада у јавном интересу.

15. Најчешће изречена мера безбедности учиниоцу је обавезно лечење алкохоличара.

Ови резултати кореспондирају са алкохолизмом као најчешћим обликом социопатолошких појава код учинилаца кривичног дела насиља у породици, па је тако у 5 случајева изречена мера безбедности обавезног лечења алкохоличара.

16. Учиниоци кривичних дела најчешће кривицу за учињено кривично дело пребацују на жртву.

Овај став је посебно интересантан са аспекта поремећених односа између учиниоца из жртве, и велики број учинилаца из узорка сматра да је жртва крива за извршење кривичног дела (129), што сасвим сигурно указује на недовољну развијеност одговорности код самих учинилаца кривичних дела насиље у породици, што свакако отежава њихову ресоцијализацију и утиче на њихов психолошки третман. У много мањем броју случајева, учинилац признаје кривицу и прихвата сопствену одговорност и каје се за своје поступке (70), или сматра да је извршено кривично дело сплет несрећних околности (20).

17. *Најчешћи мотив извршења кривичних дела насиља у породици је лоша материјална ситуација.*

У 47 случајева мотив извршења кривичног дела је лоша материјална ситуација, затим губитак посла (58), што указује да у већини случајева до насиља у породици долази због тешких економских прилика у којим се породица налази. Интересантно је да несугласице између родитеља, супруга односно супруге, могу бити разлог насиља у породици и то у 24 случаја. Оно што је посебно забрињавајуће са аспекта кривичноправне и криминолошке експертизе насиља у породици, у браку и партнерским односима јесте налаз истраживања по коме у 27 случајева до насиља долази након одлуке жртве да прекине заједницу живота са учиниоцем.

Извор Основни суд у Нишу

IV Закључна разматрања

Насиље у породици је вишедимензионални друштвени проблем који се дефинише преко својих појединих манифестација и њихове етиологије, а најчешће се та дефиниција везује за насиље у браку и остале форме партнерских односа, при чему је нагласак стављен на то да су жртве насиља жене, и да је заправо реч о насиљу над женама, о њиховој дискриминацији и кршењу њихових људских права у партнерским односима, уз настојање да се држава учини одговорном за пропуштање дужне пажње да женама обезбеди адекватну заштиту када се насиље дешава у приватној, породичној сфери, и овакав приступ би се могао означити као доминантан у савременој теорији данашњице.

Међутим, не треба занемарити чињеницу да се постепеним ослобађањем од стега традиционалног морала и притисака патријархалног наслеђа породични односи брже развијају, јављају се неке нове форме партнерских односа, и да би везивањем појма породице за брак, односно насиља у породици за брак, неминовно оставило партнере који се налазе у другим формама партнерских односа (партнерске везе лица истог пола и др) које нису законом уређене, у случају насиља, без правне заштите. Зато у савременим правима постоји тренд да се појам „породице“ не дефинише, док се при одређењу насиља у породици води рачуна да њиме буду обухваћене и остале форме партнерских односа. Овакав тренд је неопходно да следи и српски законодавац, јер иако нпр. везе лица истог пола и др форме партнерских односа нису српска реалност, то не значи да једног дана неће бити.

У мастер раду су изложени резултати истраживања кривичног дела насиље у породици из чл. 194 КЗ за период од 2010. до 2013. године на територији Града Ниша, ради проналаска одговора на питање у којој форми партнерских односа који су дефинисани у теоријском оквиру се насиље јавља, о његовој врсти, динамици, полној структури као и о односу учиниоца и жртве. Циљ истраживања је био да се покаже да је насиље у партнерским односима најраспрострањенији облик насиља у породици, што је неминовно истраживањем и потврђено с обзиром на то да је у највећем броју случаја насиље вршено између брачних односно ванбрачних супружника. Не треба занемарити и чињеницу да су такође жртве најчешће биле непосредно или посредно деца, као и да је оно у мањем обиму изражено и према осталим члановима породице, а занимљив је и податак да је у једном случају постојало насиље између партнера различитог пола у емотивној партнерској вези, која није брак односно ванбрачна заједница. Стога један од

преорука која би се могла упутити, с обзиром на велику распрострањеност насиља у породици, а при том имајући у виду да је Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над жена и насиља у породици 1. августа 2014. године ступила на снагу у Републици Србији, је доношење Закон о заштити од насиља у породици, којим би се регулисала питања инкриминације, круга лица која уживају заштиту, хитности поступка, врста кривичних санкција, поступања полицијских, тужилачких, правосудних органа, Центара за социјални рад, доношења правилника о подацима који судски предмети треба да садрже како о учиниоцу тако и о жртви насиља, пружања економске, правне, социјалне, медицинске и др помоћи жртви, пружања помоћи жртви, одговорности државе за борбу против насиља у породици, вођења статистика и сета других питања на која постојећи одговор који постоји у српском законодавству није адекватан. Резултати истраживања су показали да је најчешћа насиље у партнерским односима вршено уз употребу физичке силе, а оно што је привукло пажњу истраживача јесу случајеви где је насиље углавном уследило након престанка брачне, односно ванбрачне заједнице живота, а који су третирано како случајеви насиља у браку, односно ванбрачној заједници. У тим случајевима, истраживач сматра да би се пре могло радити о једној другој врсти насиља, односно криминалитету прогањања (stalking), који се и у криминолошкој литератури најчешће везује за „партнерско насиље“, па имајући у виду да правна регулатива овог облика насиља не постоји у нашој земљи, једна од препорука би била и будућа инкриминација овог облика насиља. Када је реч о полној структури учинилаца, у највећем броју су то жене и деца, што свакако проблем одговора на насиље чини сложенијим, али то не сме бити изговор за негирање насиља које у партнерским односима постоји према мушкарцима, већ напротив треба га учинити видљивијим и пружити подршку жртвама да насиље пријаве, јер концепт родне равноправности предвиђа пружање заштите жртвама партнерског насиља, независно од тога да ли се ради о жени или мушкарцу.

Истраживање је показало да пријављена кривична дела се најчешће и процесуирају, с тим што је неопходно водити рачуна и пажљиво испитати и могућност лажних пријава учиниоца. У погледу кривичних санкција, неопходно је истаћи да су диверзиони модели најчешће примењивани (мере упозорења- условна осуда). Међутим може се на основу резултата истраживања закључити да условна осуда са заштитним надзором као једна од диверзионих мера није изречена ни у једном случају, иако она нуди могућности у смислу третмана учиниоца насиља, с обзиром на то, да када је реч о овом облику криминалитета насиља је изрицање мере третмана насилника потребно.

Ипак, треба нагласити да је Основно јавно тужилаштво у Нишу почело са применом института условног одлагања кривичног гоњења применом начела опортунитета, одређивањем неке посебне обавезе учиниоцу кривичног дела, при чему је једна од препорука истраживача да обавеза која се одређује учиниоцу насиља буде подвргавање учиниоца психосоцијалном третману који постоји у Центру за социјални рад „Свети Сава“ у Нишу. На основу истраживања, препорука истраживача је и развијање програма и тренинга за полицију, јавне тужиоце и судије о примени законских решења насиља у породици, формирање међусобно повезаних база податка, редовну размену искуства, информисање судија организовањем саветовања у овој области ради уједначавања судске праксе како у кривичноправној тако и у грађанскоправној области, а наравно и вршење даљих истраживања ради праћења примене законских решења и проналажења адекватних инструмента реакције на насиље у браку и партнерским односима. Једино се заједничким деловањем свих надлежних државних институција и друштва у целини може допринети ефикасном сузбијању различитих облика криминалитета са елементима насиља у породици, у браку и партнерским односима и тиме допринети стварању безбеднијег друштва.

Библиографија

Извори на српском језику

В

Вуковић Р. С., Коментар породичног закона, Београд, 2005. година.

Д

Димовски Д., Заштита жена у кривичном праву, Мобилна правна клиника од институције ка жртви, Ниш, 2014. година.

Драшкић М., Ванбрачна заједница: неформални брак или алтернатива браку, Научна књига, Београд, 1988. година.

Драшкић М., Породично право и права детета, Београд, 2011. година.

Ж

Жегарац Н., Деца која чекају, Save The Children UK, Центар за права детета Београд, 2004. година.

И

Игњатовић Ђ., Криминологија, Досије, Београд, 2008 година.

Игњатовић, Т., Насиље према женама у интимном партнерском односу: модел координираног одговора заједнице, Београд, 2011. Година.

Илић Т., Ванбрачна заједница, докторска дисертација, Ниш, 1988. година.

Ј

Јањић Комар М., Обретковић М., Права детета, права човека, Београд, 1996. година

Јовановић С., Међународни оквири заштите од насиља у породици, Правни живот, бр. 9 2008. година.

Јовановић С., Правна заштита од насиља у породици, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2010. година.

Јовашевић Д., Кривично право, општи део, Београд, 2010. година.

К

Ковачек, Станић, Г., Породично право, Нови Сад, 2010. година.

Константиновић Вилић, С., Кривичноправна заштита жртава од насиља у породици, Правна клиника за заштиту права жена, Ниш, 2011. година.

Константиновић Вилић С., Кривично дело насиље у породици, Правне студије рода, збирка радова, Ниш, 2007, стр. 222-226. година.

Константиновић Вилић, С., Петрушић Н., Кривично дело насиље у породици, актуелна правосудна пракса у Београду и Нишу, Београд, Аутономни женски центар и Женски истраживачки центар за едукацију и комуникацију, Ниш, 2007. година.

Константиновић, Вилић, С., Ристановић, Николић, В., Костић, М., *Криминологија*, Центар за публикације Правног факултета, Ниш, 2009. година.

Костић М., Виктимитет старих људи, Центар за публикације, Ниш, 2010. година.

Костић М., Правна заштита од насиља у породици, Породица у лавиринту породичног насиља, Ниш, 2013. година.

Криминалистичко полицијска академија, Родна равноправност и родно засновано насиље, приручник, Београд, 2012. година.

Крстић Н., Наследноправни положај ванбрачних партнера, семинарски рад, Ниш, 2007. година.

Л

Лазаревић Љ., Коментар Кривичног законика, Правни факултет Унион. 2011. година.

Лукић М., Криминолошка анализа насиља у породици, магистарска теза, Ниш, 2003. година.

М

Миливојевић С., Одговори савремених правних система на насиље у породици-упоредно правна анализа неких европских земаља и државе Њујорк, Темида бр. 2, Београд, 2003. година.

Миливојевић С., Притвор у случајевима породичног насиља и његова имплементација у Њујорку, Темида бр. 3, Београд, 2002. година.

Милосављевић М., Насиље над децом, Факултет политичких наука, Београд, 1998. година.

Мирић Ф., Кривичноправна заштита старих лица и ризик од њихове виктимизације код кривичних дела са елементима насиља у породици, Темида, 2012. година.

Младеновић, М., Основи социологије породице, Завет, Београд, 1995. година.

Н

Николић Ристановић В., Насиље над женама у условима рата и економске кризе, Социолошки поглед 3, 1994. година.

Николић Ристановић В., Насиље у браку- теоријски оквир и резултати досадашњих истраживања, Београд, Социолошки преглед, бр. 1-4, Београд, 1993. година.

О

Обретковић М., Право на заштиту детета од породичног насиља, Социјална мисао бр. 4, Београд, 1997. година.

П

Петрушић Н., Константиновић Вилић С., Породичноправна заштита од насиља у породици у правосудној пракси Србије, Београд, 2010. година.

Поњавић З., Породично право, Крагујевац, 2007. година.

Р

Радовановић Д., Деликти насиља, кривично правни и криминолошки аспект, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2002. година

Ристановић, Николић В., Породично насиље у Србији, Виктимолошко друштво Србије, Прометеј, Београд, 2002. година.

Ристановић, Николић, В., Петрушић Н., Кривично дело насиље у породици, Женски истраживачки центар за едукацију и комуникацију, Ниш, 2004. година.

С

Срнић Ј., Насиље над старим особама, Темида, вол 13, бр. 2., Београд, 2010. година.

Стевановић И., Осврт на нека питања насиља према деци, Темида бр. 3, Београд, 2002. година.

Ћ

Ћирић З., Димитријевић Б., Основи судске психијатрије и психологије, Студентски културни центар Ниш, 2009. година.

Ф

Фром, Е., Ауторитет и породица, Нолит, Загреб, 1986. година.

Извори на страном језику

С

Capaldi, D. M. & Crosby, L. (1997). Observed and reported psychological and physical aggression in young, at-risk couples. *Social Development*, 6 (2), 184-206.

D

Dobash P. R., Dobash E. R., Women's Violence to Men in Intimate Relationships, *British Journal of Criminology*, Vol 44, br. 3, 2004, str. 324-349.

Dutton G. D., Golant K. S., *The Batterer: a Psychological Profile*, Basic Books, New York , 1995.

Dutton G. D., Nicholls L. T., The gender Paradigm in Domestic Violence Research and Theory: Part II- The Conflict of Theory and Data, *Aggression and Violent Behavior*, br 10, 2005.

Dutton M, *Women response to Battering, Empowering and Healing the Battered Women: A model for Assessment and Intervention*, New York, Spring Publishing, 1992.

Е

Elliott E., Quinn F., *Criminal Law*, Pearson Education Limited, Harlow, 2006.

Freeman A. D., *The Rights and Wrongs of Children*, Frances Printer, London, 1983.

G

Gelles R., *The Book of David, How Preserving Can Coast Childrens Lives*, Basic Books Division of Harper Collins Publishers, Inc, 1996.

Gelles R., *Through Sociological Lens*, 1993.

Gillden J., *Violence*, Vintage Books, New York, 1997.

Goudolf, E., Fisher, *Battered Women as Survivors*, Toronto: Lexington Books, 1988.

Gray, H. M., & Foshee, V. Adolescent dating violence: Differences between one-sided and mutually violent profiles. *Interpersonal Violence*, 12, 1997.

H

Herrman, J. W., There's a fine line...Adolescent dating violence and prevention. *Journal of Pediatric Nursing*, 35(3), 2009.

K

Kennedy-Bergen R., *Surviving Wife Rape- Violence Against Women*, Vol 1 No 2, 1995.

L

Lenz H. J., Puchert R., *Violence within the family: men as victims u : Concul of Europe*, *Violence within the family: the place and role of men*, 2005.

Lerman L., "Decontextualization of Domestic Violence", *Journal of Criminal law and Criminology*, 1992, Vol 83. No. 1.

M

Marcus, R. F., *Aggression and violence in adolescence*. New York: Cambridge University Press, 2007.

Mullender A., *Rethinking Domestic Violence*, Routledge, London, New York, 1996.

R

Rathbone M C., Elder Abuse within the Context of Intimate Violence, UMKC Law Review, University of Missouri, 2000.

Reid, Sue Titus, Crime and criminology. 11th ed. New York 2005.

W

Walker L., The Battered Women, Harper and Row, New York, 1979.

Wallace H., Family violence: Legal, Medical, and Social Perspectives, Allyn & Bacon, Boston, 2004.

Y

Yello K., Throught a Feminist Lens, Current Controversies on Family Violence, 1996.

Страни извори на српском језику

A

Ајдуковић Д., Low А., Сушац Н., Родне разлике и предиктори насиља у малденачким везама, Загреб, 2011. година

Ајдуковић Д., Насиље над женом у обитељи, ДПП, Загреб, 2000. година.

Ајдуковић М., Русац С., Огреста Ј., Изложеност старијих особа насиљу у обитељи, Ревизија социјалне политике бр. 1, Загреб, 2008. година.

Ајдуковић М., Ручевић С., Заштита здравља адолесцената: Насиље у везама младих, Adolescents Dating Violence, Загреб, 2010.

Антолиш Миливојевић Л., Поглед у нови казнени закон и његове занчајне промене, Полицијска сигурност бр. 2, 2012.

B

Балић С., Дивановић Д., Рицијаш Н., Насиље и убојство интимних партнера, Криминологија и социјална интеграција, Загреб, Вол. (2001) бр. 1-2.

О

Остојић Е., Андрић Ружичић Д., Ћатовић А., Белта Ј., Други поглед на врх леденог бријега истраживање о сполоном базираном насиљу и насиљу над децом, Медика, Зеница- Инфотека, 2008. година.

Остојић Е., Други поглед на свет- Не живјети са насиљем, Медика, Зеница, 1999. година.

Ф

Фанука Н., Социологија: Профил Интернационал, Загреб, 2008. година.

Ш

Шепаровић З., Виктимологија, Правни факултет, Загреб, 1985. година.

Шепаровић З., Насиље у обитељи: појаве, узроци, решења, Југословенско виктимолошко друштво, Дубровник, 1988. година.

Међународни извори

Committee of Ministers of the Council of Europe. *Reccomendation 1450(2000) on Violence against Women in Europe.*

<http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/taoo/EREC1450.htm>

Committee of Ministers of the Council of Europe. *Reccommendation R (85)4 on Violence in the Family (1985)*

<http://www.legislationline.org/legislation.php?tid=99&lid=4851&less=false>

Committee of Ministers of the Council of Europe. *Reccommendation R (90)2 on Social Mesures concerning Violence within the Family, 1990.*

<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=569827&SecMode=1&DocId=589942&Usage=2>

Committee of The Elimination of Discrimination Against Women. *Introduction*

<http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CEDAW/Pages/Introduction.aspx>

Committee of Ministers of the Council of Europe. Recommendation Rec (2002)5 on the protection of women against violence.

<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=280915&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>

Committee of Ministers of the Council of Europe. *Recommendation 1582 (2002) on Domestic Violence against Women*

<http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta02/EREC1582.htm>

Committee of The Elimination of Discrimination Against Women. *General Recommendation no 19 (1992)*.

<http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm>

Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, 2011.

<http://www.conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/210.htm>

Committee of Ministers of the Council of Europe. *Recommendation R (90)2 on Social Measures concerning Violence within the Family, 1990*.

<https://wcd.coe.int/com.intranet.InstraServlet?command=com.intranet.CmdBlobGet&IntranetImage=569827&SecMode=1&DocId=589942&Usage=2>

Council of European Union. *Recommendation of 31 May 2007 on the prevention on injury and the promotion of safety (2007/C164/01)*

<http://www.childsafetyeurope.org/publications/europeanpolicy/info/council-recommendation.pdf>

European Parliament and the Council. *Directive on the right of citizens of the Union and their family members to move and reside freely within the territory of the Member States*.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:158:0077:0123:en:PDF>

European Parliament EU. *Resolution on the current situation in combating violence against women and any future action*.

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P6-TA-2006-0038&format=XML&language=EN>

European Parliament. *Resolution of 25 February 2014 with recommendations to the Commission on combating Violence Against Women.*

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2014-0126&format=XML&language=EN>

European Parliament. *Resolution of 5 April 2011 on priorities and outline of a new EU policy framework to fight violence against women.*

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2011-0127&format=XML&language=EN>

Federal Legislation addresses Family Violence in Canada.

<http://justice.gc.ca/eng/pi/fv vf/laws-lois.html>

Fourth World Conference of Women. *Beijing Declaration and Platform for Action 1995.*

<http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/beijingdeclaration.html>

General Assembly UN, *Intensification of efforts to eliminate all forms of violence against women, Report of Secretary-General A/64/151, 2009.*

<http://www.saynotviolence.org>

General Assembly UN. *Declaration on the Elimination of Violence against Women. A/RES/48/104, 20/12/1993.*

<http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm>

General Assembly UN. *Internacional Convent on Economic, Social and Political Rights.*

<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CESCR.aspx>

General Assembly UN. *Universal Declaration on Human Rights.*

<http://www.un.org/en/documents/udhr>

General Assembly UN. *Internacional Convent on Civil and Political Rights.*

<http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>

Strafgesetzbuch StGB.

<http://iuscomp.org/gla/statutes/StGB.htm>

Swedish Penal Code, 1999.

<http://www.government.se/content/1/c6/02/77/77/cb79a8a3.pdf>

The Library of Congress. *Violent Crime and Law Enforcement Act.*

<http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/z?c103:H.R.3355.ENR>

Електронске адресе

Извори на српском језику

Адолесценција, Педагошко друштво Србије, *О чему је реч,*

www.pedagog.org.yu/GTCtekstadolescencija.php

Истраживање о насиљу у истополним везама.

http://www.gayecho.com/Vesti.aspx?id=4664&grid=2054&page=88#.U8OI_6AvnIU

Модел закона о истополним заједницама.

<http://cups.rs/wp-content/uploads/2013/05/Model-zakona-o-registrovanim-istopolnim-zajednicama.pdf>

Основни суд у Нишу. <http://www.ni.os.sud.rs/src/istorijat/osnivanje-suda-u-nisu.html>

Ристановић Николић В., Праћење примене законских решења о насиљу у породици у

Србији: налази пилот истраживања,

<http://rs.one.un.org/organizations/18/Pracenje%20primene%20zakonskih%20resenja%20o%20nasilju%20u%20porodici%20u%20Srbiji.pdf>

Извори на страном језику

Safe Dates program

<http://www.hazelden.org/web/go/safedates>

Domestic Violence and Stalking, Manitoba.

<http://www.gov.mb.ca/justice/domestic>

Domestic Violence, *Violence against men.*

http://en.wikipedia.org/wiki/Domestic_violence#_ref-16

Duluth Model.

www.theduluthmodel.org

Legal Dictionary.

<http://legaldictionary.thefreedictionary.com/Stalking>

National Coalition Against Domestic Violence, *Economic Abuse*.

<http://www.ncadv.org/files/EconomicAbuse.pdf>

O’Keffe M., Teen Dating Violence: A Review of Risk Factors and Prevention Efforts. National Electronic Network on Violence Against Women, 2005.

www.vawnet.org/DomesticViolence/Research/VAWnetDocs/AR_TeenDatingViolence.pdf

Stalking, USA.

<http://en.wikipedia.org/wiki/Stalking/USA>

Sweden’s Response to Domestic Violence.

<http://www.thefreelibrary.com/Sweden%27s+Response+to+Domestic+Violence.a058177904>

The Domestic Violence and Stalking Act, Manitoba.

<http://web2.gov.mb.ca/laws/statutes/ccsm/d093e.php>

United Nations. World programme of Action for Youth.

http://www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/wpay_text_final.pdf

Walby, S. and Allen, J. (2004) Domestic violence, sexual assault and stalking: Findings from the British Crime Survey, Home Office Research Study 276, March 2004.

www.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs04/hors276.pdf

World Health Organization, *Data and Statistics*.

<http://www.who.int/research/en/>

Правни прописи (закони, стратегије, акциони планови)

Акциони план за спровођење Националне стратегије за побољшање положаја жена и унапређења родне равноправности Републике Србије „Службени Гласник РС“ бр. 067/2010.

Акционим планом за спровођење Националне стратегије за превенцију и заштиту деце од насиља Републике Србије „Службени гласник РС“, бр. 15/2010.

Закон за семејството, „Службени весник на РМ“, бр 80/92, 9/96, 38/04, 33/06, 64/08.

Закон о Влади Републике Србије „ Сл Гласник РС“бр. 55/2005, 71/2005 - испр., 101/2007, 65/2008, 16/2011, 68/2012 – одлука УС, 72/2012, 7/2014 – одлука УС и 44/2014.

Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица Републике Србије, Сл Гласник РС бр. 85/2005.

Закон о младима, Сл. Гласник РС, бр. 50/2011

Закон о заштити од насиља у обитељи, „ Народне новине“ бр. 116/03.

Закон о заштити од насиља у обитељи, „ Народне новине“ бр. 137/09.

Закон о заштити од насиља у породици „Службени гласник БиХ“ бр. 102/12 108/13.

Закон о заштити од насиља у породици Републике Српске „Службени Гласник РС“, бр. 115/05, 17/08.

Закон о заштити од насиља у породици Републике Црне Горе „Службени лист РЦГ“ бр. 46/10.

Закон о заштити од насиља у породици, „Службене новине ФБИХ“, бр. 22/05.

Закон о оружју,„ Народне новине“ бр. 63/07

Закон о препречевању насиља в дружини, „ Урадни лист Републике Словеније“, бр 16/08.

Закон о ратификацији конвенције Уједињених Нација о правима детета, „Сл. Лист СФРЈ- Међународни уговори, бр, 15/90“ и Сл лист СРЈ- Међународни уговори, бр 4/96 и 2/97.

Закон о ратификацији Европске Коненције за заштиту људских права и основних слобода, Сл. лист СЦГ (Међународни уговори) бр. 9/03.

Законик о кривичном поступку Федерације Босне и Херцеговине „Службене новине ФБИХ“, бр. 35/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09.

Законик о кривичном поступку Републике Србије „Сл Гласник РС“, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014.

Закоником о кривичном поступку Републике Црне Горе, „Службени лист РЦГ“ бр. 71/03, 7/04, 47/06.

Законом о равносправности полова Босне и Херцеговине „Службени Гласник БиХ“ бр. 16/03.

Казенски законик Републике Словеније „Урадни лист РС“, бр 55/08, 66/08-попр, 39/09, 59/09.

Кривичен законик Републике Македоније, „Службени весник РМ“, бр. 37/96, 80/99, 4/02, 43/03, 19/04, 81/05, 60/06, 73/06, 7/08, 139/08 114/09 година, 51/11, 135/11, 185/2011, 142/2012, 166/2012, 55/2013.

Кривични Закон Федерације Босне и Херцеговине „Службене новине ФБИХ“, бр. 36/03, 37/03, 21/04, 18/05.

Кривични закон Босне и Херцеговине „Службени гласник БиХ“ бр. 3/03, 32/03, 54/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07 и 8/10.

Кривични законик Републике Србије „Сл Гласник РС“, бр 85/2005, 88/2005-испр, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012 и 104/2013.

Кривични законик Републике Српске „Службени гласник РС“ 49/03, 108/04, 37/06, 70/06.

Кривични Законик Црне Горе „Службени лист РЦГ“ бр. 70/03, 13/04, 47/06, и „Службени лист ЦГ“ бр. 40/08, 25/10, 32/11, 64/11, 40/13.

Национална стратегија за побољшање положаја жена и унапређења родне равноправности Републике Србије „ *Сл. Гласник РС*“ бр. 015/2009.

Национална стратегија за младе Републике Србије, *Сл. Гласник РС* бр. 55/05, 71/05-*исправка и 101/07*

Национална стратегија за превенцију и заштиту деце од насиља Републике Србије, *Службени Гласник РС*“ бр. 122/2008.

Национална стратегија за сузбијање насиља над женама и насиља у породици и у партнерским односима Републике Србије „ *Службени Гласник РС*“ бр. 27/2011.

Породични закон Федерације Босне и Херцеговине „*Службене новине ФБИХ*“, бр. 22/05.

Породични закон Републике Србије „*Службени Гласник РС*“ бр. 18/2005, 72/2011- *др закон*.

Породични закон Републике Црне Горе „ *Службени лист РЦГ*“ бр. 1/07.

Резолуцијо о националном програму препречевања насиља в дружини 2009-2014, *Урадни лист РС* бр. 41/09.

Устав Републике Србије „*Службени Гласник РС*“, бр. 83/2006.

Прилози

Упитник

ОСНОВНИ СУД У НИШУ

БРОЈ ПРЕДМЕТА _____

ПОДАЦИ О ОШТЕЋЕНОМ/Ј:

1.Пол: м ж

2.Старост: а)до 18 год в) 26-33год д)42-49 год е) 58-65 год
б)18-25 год г) 34-41 год њ) 50-57 год ж) преко 65 год

3.Брачни статус:а)ожењен/удата в) удовац/удовица д) неожењен/неудата
б) разведен/а г) живи у ванбрачној заједници њ) нема података

4.Број деце:

5.Занимање:

6.Запосленост:

а)запослен/а

б)незапослен/а

в)пензионер/ка

г)студент/ киња ученик/ца

д) нема података

7. Национална припадност:

9.Место рођења: а)село

б) град

10.Пробивалиште: а)село

б) град

ПОДАЦИ О УЧИНИОЦУ:

1.Пол: м ж

2.Старост: а)до 18 год в) 26-33год д)42-49 год е) 58-65 год
б)18-25 год г) 34-41 год њ) 50-57 год ж) преко 65 год

3.Брачни статус:а)ожењен/удата в) удовац/удовица д)неожењен/неудата

б) разведен/а г) живи у ванбрачној заједници ђ) нема података

4. Број деце:

5. Занимање:

6. Школска спрема:

- а) без школе
- б) нижи разреди основне школе
- в) виши разреди основне школе
- г) средња школа
- д) више образовање
- ђ) високо образовање

7. Запосленост:

- а) запослен/а
- б) незапослен/а
- в) пензионер/ка
- г) студент/ киња ученик/ца
- д) нема података

8. Национална припадност:

9. Место рођења: а) село б) град

10. Пребивалиште: а) село б) град

11. Ранија осуђиваност:

а) неосуђиван/а б) осуђиван/а за исто кривично дело в) осуђиван/а за друга кривично дело

12. У каквом је односу са оштећеним/м?

- а) супруг/супруга
- б) ванбрачна заједница
- в) бивши супружник (брачни или ванбрачни)
- г) младић/девојка
- д) отац/мајка
- ђ) син/ћерка
- е) брат/сестра
- ж) друго (навести шта)

ПОДАЦИ О ИЗВРШЕНОМ НАСИЉУ:

1. Место извршења насиља: а) село

б) град

2. Конкретно место (простор) извршења насиља:

а) стан/кућа/двориште учиниоца

б) стан/кућа/двориште оштећеног/е

в) заједнички стан/кућа/двориште оштећеног/е и учиниоца

г) кафана/ресторан/дискотека

д) парк/улица

ђ) радно место оштећеног/е

е) друго

3. Време извршења: (навести тачан датум из изреке пресуде)

4. Средство извршења:

5. Постојање социопатолошких појава код учиниоца у време вршења насиља:

а) алкохолизам

в) коцкање

б) конзумирање опојне дроге

г) нема података

6. Односи између оштећеног/е и учиниоца пре извршења насиља и друге околности које су претходиле насиљу (исказ оштећеног/е)

7. Када је почела примена насиља:

8. Облици насиља којим/а је оштећени/а била изложена:

а) физичко насиље

б) психичко насиље

в) сексуално насиље

9. Врсте физичког насиља: (одговорити уколико је одговор на претходно питање а)

- а)гурање
- б)ударање, шамарање
- в)шутирање
- г) вучење за косу
- д) дављење
- ђ) коришћење предмета(навести шта)

10.Врсте психичког насиља: (одговорити уколико је одговор на 8. Заокружен одговор под а)

- а)упућивањем увреда
- б) други начин (навести који)

11.Врсте сексуалног насиља: (одговорити уколико је одговор на 8. заокружен одговор под в)

- а)силовање
- б)претерана сексуална љубомора
- в) приморавање на гледање порнографије

12.Да ли је оштећени/а и раније била изложена насиљу од стране учиниоца, и да ли се обраћала за помоћ некој институцији(центар за социјални рад), невладиној организацији(СОС телефон) или појединцу (психологу, психијатру) ако има података у спису предмета

13. Однос учиниоца према одговорности за извршено насиље:

- а)пребацује одговорност на оштећеног/у и сматра да је он/она крива
- б)криви и себе и оштећеног/у
- в)насиље сматра несрећним стицајем околности
- г)прихвата сопствену одговорност и каје се за своје поступке
- д)нема података

ПОДАЦИ О ПОСТУПКУ:

1.Трајање поступка:

- а)датум извршења насиља:
- б) датум подизања оптужног акта
- в) датум доношења првостепене пресуде
- г)датум правноснажности

2.Докази који су изведени:

3.Врсте одлука која је донета:

- а)осуђујућа пресуда
- б)одбијајућа пресуда
- в)ослобађајућа пресуда
- г)решење о обустављању поступка
- д)закључен споразум о признању кривице

4.Врста кривичне санкције изречене учиниоцу: (одговорити уколико је на претходном питању заокружен одговор под а и д)

- а) казна затвора
- б) новчана казна
- в) условна осуда
- г) рад у јавном интересу

5.Да ли је изречена мера безбедности?

- а)да
- б)не

6.Врсте мера безбедности изречене према учиниоцу:

- а)обавезно лечење алкохоличара
- б)обавезно лечење наркомана
- в)обавезног психијатријског лечења и чувања у установи
- г)обавезног психијатријског лечења на слободи
- д)психосоцијални третман учиниоца у центру за социјални рад

НАПОМЕНА:

1) Упитник се попуња заокруживањем само једног или више, најприближих одговора или дописивањем на предвиђеном месту.